САНТО

Повість

Темно-сизу хмару пронизує сонце і вкриває далечінь моря таким щедрим промінням, що, здається, на обрії виграє під ним не вода, а сяє незліченними суцвіттями електричних вогнів якесь загадково-прекрасне, привабливе, але невідоме місто.

На березі моря стоїть дванадцятирічний австралійський хлопчик Санто, стежить за тими вогнями, не відриваючи очей.

Тіло в нього бронзове, волосся чорне, кучеряве. Замість трусиків на ньому трав'яний фартушок.

Хлопчик знає — за обрієм таки є місто, в якому живе багатий американець пан Джон. Він любить папуг і надзвичайно барвистих райських пташин, що їх для нього дістає в тропічних лісах старший від Санто брат — Таматеа.

Хлопчик стежить, як поволі багряніє диск сонця, опускається все нижче, нижче. І гаснуть, зникають з обрію золоті вогні.

Санто бере на плечі кошик, сплетений з трави та листя, і йде до рідного стійбища.

Воно невеличке. Хатини схожі одна на одну. Дахи опуклої форми, покриті широким і довгим листям з бананів та пальм. Крізь таку покрівлю не просочується вода навіть під час тропічних злив.

Вікон у хатинах немає. Замість дверей звисають виготовлені з трави, бамбука, а чи з пальмового листя циновки.

Стійбище розташоване на невеличкій поляні, а навколо, куди не поглянь,— густі й зелені шати буйної рослинності.

Поки Санто дійшов сюди — надворі вже смеркло зовсім.

Першою від стежки стояла хатина вісника Хоне. На пеньку сидів молодий господар, добуваючи вогонь. Притримуючи ступнями ніг сухе поліно, він у загрубілих долонях швидко і вправно крутив гостру паличку з міцної кокосової пальми, встромлену в отвір поліна, де вже диміла гаряча тирса з підмішаним до неї піском.

Поклавши туди віхтик сухої трави, почав роздмухувати. Трава спалахнула вогняними язичками, і не встиг Санто підійти ближче, щоб привітатися з вісником, як той уже зник за дверною циновкою.

У сусідній хижці навколо вогнища вечеряла сім'я.

Третьою під високим і розлогим евкаліптом стояла хатина Санто.

Відхиливши циновку, хлопчик переступив через поріг. Біля невеликого вогнища поралась сестра Макаро, випікаючи на гарячих каменях коржі з плодів хлібного дерева баобаба.

— Що, братику, приніс? — запитала вона, позираючи на кошик.

Санто підійшов до вогнища, зняв з плеча ношу.

— О! — скрикнула сестра.— Та в нас сьогодні буде добра вечеря. Батько любить печені черепашки.

— Таматеа теж їх любить,— сказав Санто, згадавши про старшого брата, який кілька днів тому вирушив до пана Джона.

Санто вже двічі з братом був у того пана. Багач має власну віллу над морем, чудовий сад з квітниками і такий красивий катер, якого ще зроду не бачив Санто.

Хлопцеві дуже хотілося роздивитися місто, побувати в магазинах, помилуватися електричними й неоновими вогнями, покуштувати ласощів, відвідати кіно, та, на жаль, це неможливо, бо Таматеа і він, Санто,— австралійці, аборигени, їм вхід до міста заборонений.

Але Таматеа добре знає потайні стежки й провулочки. Він прослизає непомітно, мов ящірка, до панської вілли, де за допомогою темношкірого слуги Квальби збуває панові Джону свій рідкісний живий товар.

Так само непомітно він проникає до однієї з крамниць, де знайомі прикажчики відпускають йому різні ласощі, прикраси, фарбу й дешеві речі домашнього вжитку.

Може, завтра, може, післязавтра Таматеа має повернутися додому з гостинцями. Санто з нетерпінням чекає цього повернення, бо старший брат обіцяв привезти подарунок.

Порається біля багаття Макаро. Рухи в неї бистрі, вправні. Чорне волосся прикрашено вінком з живих квітів, і по цьому вінку Санто вгадує, що сестра була на городі, певно, прополювала ямс а повертаючись звідти, нарвала квітів.

Жарке багаття відсвічується на її смуглявому обличчі, лягає теплим подихом на квіти — то білі, то жовтогарячі, то червоні, мов кров, і помітно в'януть від того подиху ніжні пелюстки.

Макаро нічого не говорить, ні про що не розпитує в меншого брата, а він сидить тут же, біля вогнища, і жде, поки вона здійме з розпеченого каміння останні коржі.

*Ямс — їстівний корінь.

— А я сьогодні бачив Хоне. Вогонь добував,— повідомив Санто, лукаво зиркаючи на сестру.

Навіть не глянувши в його бік, сестра сказала:

— Що ж тут дивного? Хіба ти вперше бачиш, як добувають вогонь?

— Я не про це... Я гадав, тобі буде приємно...

Тільки тепер карі очі Макаро здивовано зупинилися на братові.

— А це ж чому... приємно?

— Так просто,— ухильно відповів Санто, відчуваючи, як сам червоніє од свого недоречного натяку.— Пектиму черепашки.

Кинувши їх у багаття, хлопець заходився старанно нагортати на них гарячий попіл. Та не встигли вони спектися, як хитнулася біля входу циновка і до хати увійшов добре-таки втомлений батько. Він поставив свого списа коло середньої підпірки. Там же поклав кам'яну сокиру.

— Бачу, наш Таматеа ще не повернувся.

— Повернеться,— озвалася Макаро.— Можливо, пан Джон кудись відлучився з міста, Таматеа його жде.

— Може й так,— погодився батько, вмощуючись коло багаття.

Карі очі його глибоко ховалися в орбітах під кущуватими бровами. На лоб, густо кучерявлячись, звисало волосся, ледь позначене сивиною. Така ж густа в нього борода, і хоч у ній так само де-не-де виднілися сиві

волосинки, проте батько ще був сильним і дужим. Груди в нього широкі, добре розвинені. Руки м'язисті, цупкі, загрубілі.

Повернувся він додому чомусь мовчазним, невеселим, і це трохи занепокоїло Санто, бо хлопцеві так хотілося в нього розпитатися, чи ходив батько з майстрами до лісу, чи вибрали вони там дерева і скільки потрібно тих дерев для великого судна, про яке батько вже мріє давно. Він же буде головним майстром, а Санто, звичайно, в нього вчитиметься цьому ремеслу.

Батько мовчки їсть коржа й печені черепашки, думаючії про щось своє, і тих дум не може розгадати Санто.

"Я запитаю в нього завтра вранці",— вирішує хлопець і, напившись після вечері води, лягає на циновку. Лаштується на ночівлю батько й швидко засинає. А Макаро старанно загортає гарячим попелом тліючу головешку, щоб зберегти вогонь до ранку, і тільки після цього теж лягає спати.

У хатині стає тихо. В'ється над багаттячком сизий димок, підіймається вгору й зникає в отворі стріхи. Крізь той отвір видно частину неба, всіяного іскристими зірками. Дивиться Санто на їхнє далеке мерехтливе сяйво, і його повіки непомітно стулює сон.

Чи довго, чи зовсім мало спав — того Санто не знає, але він одразу прокинувсь, як тільки почув крик папуги какаду. Розплющивши очі, побачив брата Таматеа, що стояв з клітками в руках.

— Я відчував,— сказав батько, встаючи з циновки.— Щось трапилось з тобою...

— Три доби чекав пана Джона, а потім дізнався, що він виїхав на відпочинок до Італії.

Макаро підійшла до багаття й мовчки стала поратись, готуючи для брата їжу.

Надворі ще була ніч. І так само, як і раніше, в неосяжних просторах стемнілого неба яскраво світилися південні зорі. Десь за стійбищем вив дикий собака динго, і його моторошне виття було чути хтозна й куди.

— А я думав, що ти мені привезеш із міста складаний ніж,— сказав розчаровано Санто, позирнувши в бік пташин, не проданих цього разу.

Таматеа глянув на брата, але нічого йому не відповів.

Море!

Дивись в його простір, милуйся його надзвичайною красою, примічай, як міниться, як виграє бірюзова вода барвами й відтінками, як сяє під променем сонця мільярдами таких переливчастих іскор, наче з холодної височини впали раптом усі зорі й купаються, мерехтять у теплій воді Неаполітанської затоки, сліпуче блискають під шатром безхмарного й ніжного, як цвіт льону, неба.

Снують у затоці човни й катери, крають її стрімкі глісери, з такою швидкістю розсікаючи воду, що на бортах у кожного виростають бірюзово-білі крила.

А в далечині, де зливається море з небом, застигли парусні баркаси італійських рибалок. Там пропливають часом океанські рейсові кораблі, пропливають, здається, дуже поволі, але минає недовгий час, і вони зникають з очей у сизуватій заобрійній млі.

У розкладному кріслі напівлежить пан Джон. На його худорляве обличчя й добротну піжаму падає тінь від персидського бузку, що обважнів рясними бростями пахучого цвіту.

Пан Джон милується красою моря і небом, милується мрійливою далечиною. Біля його жилавих ніг, взутих у легкі сандалі, лежать нещодавно переглянуті газети й журнали.

Поблизу росте кущ троянд, а ще далі виграє достиглими плодами лимонне дерево, на якому окремі гілочки позначені цвітом, схожим на маленькі білі лілеї, і той цвіт, з'єднуючись з пахощами троянд та бузку, сповнює повітря надзвичайним ароматом.

Хороше!...

Пан Джон побував у багатьох країнах, відпочивав на кращих курортах світу, але найбільше припав йому до душі цей невеличкий острів Капрі, площею всього в десять з половиною квадратних кілометрів, куди він потрапив оце вперше,— затишний куточок, що його заслужено називають перлиною Італії.

Цей острів — улюблене місце багатьох мільйонерів та мільярдерів світу. Сюди прибувають на відпочинок і лікування. Сюди також приїздять з багатьох країн туристи, щоб тільки глянути на дивну красу, — на цитрусові сади, виноградники, численні плантації квітів, надихатись ароматним повітрям, покупатися в морі з такою синьою водою, що синішої від неї, мабуть, ніде більше не побачиш.

Дні тут зараз погожі, ясні, теплі. На довгій кам'янистій косі, що простяглася далеко в море, як і на пляжах вздовж берега, рясніють великі парасолі: голубі, оранжеві, синьо-білі й багряні, мов маки.

Пан Джон любить купатися в морі і кожного разу запливає далеченько від берега. Завжди поряд з ним пливуть на човні з рятувальними поясами слуги Квальба і Кендзо — хлопчик-сирота, якого пан Джон вивіз свого часу з Японії.

Море, люди, човни, пароплави, сади і скелі, квіти й небо і неосяжний простір, що його охоплював зір,— все це приємно впливало на здоров'я пана Джона, викликаючи в нього спокій та вдоволення.

— Хороше! — вимовляв він стиха, озираючи навколишню красу. Захоплений нею, навіть не почув, як до нього у м'яких тапочках підійшов Кендзо.

— Пане Джон,— звернувся, вклоняючись, хлопчик з розкосими очима й гладенько зачесаним волоссям, чорним, як вакса.— Пане Джон, ви хотіли найсвіжіших апельсинів. Апельсини є! Альфіо! — гукнув він.

Пан Джон помітив біля різьбленої хвірточки смуглявого хлопчика в червоній сорочці й синіх укорочених до колін штанях, який тримав на плечі корзину.

— Іди мерщій, Альфо... Пан Джон хоче покуштувати твоїх апельсинів.

Кароокий, чорнобровий хлопчик, часто прислуговуючи англійцям та американцям, непогано вивчив їхню мову. Отож зараз він досить сміливо підійшов до пана Джона й поставив перед ним корзину з оранжевими плодами.

Окремі з них мали листя, яке ще не встигло навіть прив'янути.

— Сам зривав, пане Джон... Тільки що... Вибирав найкращі.

— Бачу. За них тобі буде й плата більша,— пообіцяв пан.

З тарілочкою й ножем стояв напоготові Кендзо. Пан Джон взяв апельсин, не поспішаючи зняв пахучу шкірку, а потім, відриваючи дольки, смакував соковиту й ароматну м'якоть.

— Що ж, ти справді приніс найкращі апельсини... Кендзо, гаманець!

Японський хлопчик швидко помчав до вілли і через хвилину потрібний гаманець вручив панові, знову низенько вклонившись.

— Це виняткові апельсини,— говорив Альфіо, стежачи за тонкими й довгими пальцями пана Джона, що звично перегортали паперові ліри, шукаючи серед них потрібну купюру. На підмізинному пальці лівої руки блискав перстень з дорогоцінним діамантом, що світився в глибині грайливими іскрами.

Хлопчик милувався тим перснем, а сам продовжував розхвалювати "товар":

— Ми за цитрусовими доглядаємо особливо. Достатньо поливаємо, вчасно даєм добрива, розпушуємо землю і стежимо за кожною гілочкою, щоб її не вразили ніякі шкідники. Плоди набираються вдосталь соку й аромату.

— Оце тобі за апельсини,— і пан Джон дав хлопчикові гроші, дав трохи більше, бо в Альфіо від задоволення заблищали карі оченята.

— О пане Джон! Спасибі пану Джону... за щедрість... То я іще вам принесу.

— Досить! — мляво махнув рукою багач, вважаючи, що розмова закінчена.

Але Альфіо не рушав з місця, а все ще стояв, позираючи то на пана, то на гроші.

— Щось хочеш мені сказати?

— Не знаю, чи погодиться пан прогулятися човном до голубого грота...

— Так, я збирався глянути, що воно там за диво.

— То, може, ласкавий пан погодиться на прогулянку зараз? Мій старший брат Анджеліно вас швидко доставить туди.

— А чому саме зараз? — поцікавився пан Джон, уважніше розглядаючи хлопчика.— Чому не надвечір?

— О, то пан мусить знати... Голубий грот найкраще оглядати вдень, коли яскраво світить сонце,— тоді можна побачити всю його красу... При сонці... Тільки при сонці,— гаряче вмовляв Альфіо.— І я б хотів... Ми б хотіли з братом Анджеліно...

— Ну, говори, що б ви хотіли?

— Якщо можливо і пан має час, має бажання... вирушити до грота зараз, бо сьогодні ми збираємося з братом на нічну рибалку... у відкрите море.

— Он як? Що ж, коли така справа,— усміхнувся пан Джон,— можу поступитись. Огляну голубий грот зараз, бо пізніше буду теж зайнятий.

— О добрий пан! Я дуже вдячний вам. Я вас проведу до мого брата Анджеліно.

— Зажди, переодягнуся.

Ждати довелося недовго. Пан Джон незабаром з'явився на веранді в легкому світло-сірому костюмі, в білій сорочці з відкладним комірцем, в легких сандалетах на босу ногу.

— Тепер можна й вирушати.

Супроводжував пана Джона Кендзо, а до хвірточки провів старий слуга Квальба — високий, худий чоловік. Його батько був англійським робітником, а мати — австралійською аборигенкою. Темношкіре обличчя слуги помережили виразні зморшки; особливо були вони рясними на крутому лобі й під стьмянілими очима, в яких відбилися втома, притаєний сум і звична покірність.

— На яку годину накривати стіл? — запитав слуга.

— Як завжди,— відповів пан не обертаючись. Моторний Кендзо розчинив перед паном різьблену хвіртку, і всі троє вийшли у вузький провулочок, вимощений різного розміру кам'яними плитами.

По обидва боки провулочка тулились на узгір'ях двоповерхові будинки з крихітними подвір'ями, де кожний клаптик землі був використаний чи під цитрусові дерева, чи під кущі троянд або винограду, чи просто під квіти, які тут ростуть буйно і цвітуть барвисто.

Дорогою траплялися й прекрасні вілли, не гірші від вілли пана Джона, де можна було бачити цитрусові, й квітники, і кущі троянд, і кущі деревовидних мальв, і рясне мереживо ленкоранських акацій з пучками буйного рожевого цвіту.

Вузенький провулочок згодом вивів на одну з центральних вулиць міста. Тут людно й шумливо. Тут, на невеличкому острові, в весняно-літній час, коли сюди прибувають туристи з найвіддаленіших куточків земної кулі, можна почути різноголосу мову, побачити різноманітний одяг і прикраси.

Та особливими модницями виявляють себе багаті американки.

Ось ідуть три співвітчизниці пана Джона. Дві з них — молоденькі дівчата в однакових червоних в обтяжку штанях, в однакових ковбойках. Але ці ковбойки незвичайні. Немовби хтось взяв газету з кольоровими ілюстраціями моря й надрукованими написами "Капрі", пошматував і це розідране шмаття понаклеював дівчатам на спини, плечі, рукави.

Тільки це не наклейки. Це спритні італійські підприємці виготували таку тканину і з успіхом збувають її закордонним модницям.

Поряд з дівчатами йде худюща, мов тараня, жінка з пофарбованим у різні кольори волоссям, що нагадує райдугу.

Сині штани щільно облягають цибаті ноги, взуті в легкі босоніжки, крізь які криваво виблискують лаковані нігті. Кофточка на ній такого ж крою, як і в дівчат, але оздоблена обривками кольорових географічних карт та барвистими чемоданними наклейками з готелів багатьох країн світу.

Дивлячись на ці прикраси, не витримав навіть пан Джон, скрушно похитав головою, але нічого не сказав своїм співвітчизницям.

До послуг гостей на острові Капрі є все: готелі, ресторани й кабаре, різні видовища й розваги. Для них красуються вітрини магазинів, для них різноманітні барвисті реклами італійських і особливо американських фірм.

Пан Джон на курортах любив затишок, тому зараз, ніде не затримуючись, попрямував до фунікулера й через кілька хвилин з своїми супутниками був уже біля Неаполітанської затоки.

Край берега злегка погойдувались на припоні човни, а осторонь стояли керманичі.

Один з них розповідав, мабуть, цікаву пригоду, бо решта весело сміялась.

— Анджеліно! — гукнув Альфіо, і від гурту о дійшов високий широкоплечий італієць. Голубий берет, біла сорочка, заправлена в штани, відтіняли його смугляве, обвітрене лице. Особливо ж вражали очі — чорні, як перестигла вишнят вони іскрилися добротою і водночас у них відчувалася воля, витримка й загартованість бувалої людини.

Міцні жилаві руки, сильні м'язи свідчили, що, мабуть, не раз оцей рибалка змагався з морськими штормами, не раз зазирала в його очі смерть, але не змогла загасити живих веселих вогників його життєлюбної душі.

— Я готовий, пане Джон, виконати ваше бажання,— сказав Анджеліно, розглядаючи американця.

— Ви навіть знаєте моє ім'я?

— А це я йому розповідав про вас, пане Джон,— озвався Альфіо.

Анджеліно допоміг панові Джону сісти в човен.

Швидко вскочив туди ж Кендзо і тепер благальними очима дивився на свого хазяїна.

— Пане Джон,— несміливо озвався японський хлопчик.— Може, візьмете з собою Альфіо? Човен великий. Місця вистачить.

— Альфіо? — перепитав американець.— Чому ж? Хай сідає.

В одну мить Альфіо примостився поряд з Кендзо. Човен, заскрипівши під днищем дрібною галькою, поволі відчалив од стоянки.

Пливли вздовж берега. Вода сьогодні особливо синя-синя і така прозора, що крізь кількаметрову глибочінь добре видно морське дно.

Кендзо жадібними оченятами розглядав його, помічаючи то голубі, то зелені, то синюваті, то зовсім білі камені, часом вкриті яскраво-зеленим мохом, і тоді освітлена сонцем вода додатково вигравала такими барвами, яких ще ніколи в житті не бачив японський хлопчик.

Позаду лишилися залюднені пляжі, зелень садів, білі, голубі й рожеві будівлі численних вілл та котеджів. Човен наближався зараз до гори Соларо. Вона ставала все крутішою. І вже не цитрусові сади, а низькорослі чахлі сосни* густі й довгі плющі, мох, різні трави й бур'яни замережили собою стрімкі скелі, порізані глибокими ущелинами та гротами, що їх на протязі тисячоліть розмивали морські шторми.

Кендзо стало навіть трохи моторошно, коли човен наблизився до однієї з таких урвистих скель.

Очима, в яких світився затаєний страх, він розглядав каміння, на якому то тут, то там росло або самітне деревце, або пожовклий кущ, або зеленою скатертю розстелялися довгі й кучеряві плетива невибагливих плющів.

Іноді поміж зеленою травою траплялися білі й жовті квіточки.

Але найбільше росло тут маків. Вони часом так рясно вкривали невеличкі галявинки, що здалеку були схожі не на цвіт, а на яскраво-гарячу кров, розбризкану між камінням.

Ще проминули кілька таких же звисаючих брил, і човен почав стишувати хід.

Над самим гротом, мов ластів'яче гніздо, притулилася в скелях капличка з осяяними сонцем шибками. Кендзо хотів було розпитатися в

Альфіо про ту капличку, та в цю хвилину з грота виплив човен з веслярем.

Отвір до грота такий малий, що великому човнові крізь нього не пройти, тому доводиться пересідати на менші рибальські човни.

— Ти будеш нас ждати,— сказав Альфіо братові.

— Звичайно, ждатиму.— І, глянувши на пана Джона, запитав: — Не боїтесь?

— Чого ж боятися? Я плавець добрий,— похвастав американець і додав: — Це все навіть цікаво.

— Ми пересаджуємо пасажирів обережно.

Через дві-три хвилини точно скерований човен опинився під склепінням знаменитого на Капрі голубого грота, де вже плавало кілька таких же човнів з туристами.

Величезна скеля була з боку моря немовби підрізана, грізно звисаючи над водою. Світ сонця пронизував верхній шар тієї води, і він світився ніжно-бірюзовим сяйвом, яке гралося голубими переливами на внутрішніх брилах грота, утворюючи сутінково-казкову красу.

Хоч і страшнувато було отих звисаючих брил, але Кендзо жадібно оглядав усе. Йому цікаво було спостерігати, як то тут, то там веслами навмисне здіймали бризки, і створювалось враження, що з-під тих весел злітає не вода, а розсипаються діаманти по бірюзовій поверхні, блискаючи голубими іскрами. І зовсім уже був Кендзо зачарований, коли хтось з веслярів почав, а потім всі його друзі й навіть Альфіо підхопили улюблену італійську пісню. Задушевні голоси дорослих і ніжне сопрано Альфіо, посилені луною грота, звучали незабутньо.

Аж сяє море В місячні ночі. Вітер в простори Нести нас хоче. З моря чарівна

Йде пісня-мрія: Санта Лючія, Санта Лючія.

Рідний Неаполь — Моя колиска. З блакиті неба Проміння блиска. Прудкий мій човнику, Весла легкії, Санта Лючія, Санта Лючія.

Забудь турботи, Забудь печалі. Кличе Неаполь, Блакитні далі... Радість незміряну Славлю йдучи я. Санта Лючія, Санта Лючія

Кендзо вслухався в голоси, і все, що він зараз чув, все, що бачив, видавалося дивовижним сном.

Йому так само закортіло набрати в долоню прохолодної бірюзи й хлюпнути нею, щоб іще раз побачити голубі іскри.

Кендзо перехилився через борт, зачерпнув воду, але не встиг її вихлюпнути з долоні, як несподівано зіткнулося двоє човнів. Кендзо хитнувся й мимохіть наступив панові Джону на ногу.

— Мозоль! — аж скрикнув той від болю, і в ту ж мить худа сильна рука обпекла хлопчикові щоку раз, і вдруге, ї втретє.

— Пробачте, пане Джон... Я ненавмисне... Я не хотів... не хотів...

Від міцних ударів він, мабуть, випав би з човна в глибочінь, коли б його вчасно не притримав Альфіо.

Світ загойдався у хлопця перед очима. Немилим став відразу ні оцей грот, ні бірюзова вода, ні співи рибалок.

Очі запливли сльозами від незаслуженої образи й болю.

Переклад О. Ющенка.

Щось гаряче й задушне проти волі підкочувалось до горла й несподівано прорвалося нестримним риданням тут, у голубому гроті, вразивши всіх присутніх.

— Мовчать! — гримнув роздратовано пан Джон, і Кендзо затулив своє личко руками.

Прогулянка була зіпсована. Пан Джон повернувся додому в поганому настрої.

А вдома, як тільки він зайшов на подвір'я вілли, його зустрів слуга Квальба і вручив телеграму.

— Пане Джон, з Америки... Термінова... Неохоче взяв до рук, почав читати вголос:

— Негайно виїхати Австралію...— Далі вже пан Джон тільки очима пробіг текст телеграми й наказав:

— Збиратися в дорогу!.. Сьогодні ж! — і невдоволений зайшов у дім.

*

Хижим птахом хмара насувалася з півдня. Грізно розгортаючи крила, вона займала широкий обрій, росла, і в ній одна за одною згасали дальні зорі, а в чорних крилах все частіше спалахували блискавки.

— Встигнемо? — спитав Альфіо, позираючи на обрій.

— Може, встигнемо,— відповів Анджеліно.— І як це ми не помітили раніше?

На дні човна лежала виловлена риба, лежала акуратно вкладена сіть. Здіймався вітер, розгойдував важкі потемнілі хвилі, увінчуючи їх білими гребенями.

— Парус! — скомандував Анджеліно, не випускаючи руля. Альфіо швидко виконав наказ старшого брата. Човен рвонуло й понесло до рідного острова.

Але південний буряний вітер мчав швидше від рибальського човна. Вже над головою зовсім не сяють зірки. Розбурхана почорніла вода то підносить човен на високий спінений гребінь, то кидає в пучину, мов у бездонне провалля, обсіваючи солоними бризками обох рибалок.

Раптом море осяює блискавиця, і майже водночас

страшними перекатами гуркоче в хмарах грім. Чути, як шумить, наближається злива...

За хвилину обоє стають мокрими. У човні збирається вода. Альфіо мовчки починає вичерпувати її ківшиком.

— Пояс! — командує брат.

Альфіо дістає два рятівних пояси. Одним з них він обв'язує Анджеліно, другим — себе, і знову потім береться за ківшик, бо періщить дощ, миготять у небі, мов навіжені, блискавиці, з гуркотом лягає над розбурханою стихією сердитий грім.

Але що трапилось?

У шумі хвиль, дощу, солоних бризок Анджеліно відчув, як несподівано зламався руль, і в ту ж хвилину човен круто повернуло вітром з обраного курсу.

Залопотів змокрілий парус. Висока хвиля підняла, а білий гребінь з такою силою вдарив у борт, що мало не перевернув човна разом з рибалками.

— Весла!..

Альфіо виконував усе точно й швидко. Весла закладено в кочети. Та не встиг брат взяти їх у руки, як нова хвиля підняла човен, а новий, ще потужніший гребінь хлюпнув через борт, залив водою...

— Анджеліно! Анджеліно! — скрикнув Альфіо, відчуваючи, як у нього з-під ніг зникає і поволі заглиблюється в морську пучину разом з парусом рибальський човен.

— Альфіо! Не бійся! Ми до ранку мусимо протриматися на воді, а вранці нас врятують рибалки. Будь мужнім і сміливим.

— Я не дуже... боюсь. Я тільки трішечки боюсь. Пливтиму поряд з тобою, Анджеліно.

Темрява. Дощ. Спалахи блискавиць. Бурхливі вали хвиль, темних і важких, гойдають на собі рибалок. У тих хвилях біліє сорочка Анджеліно. Вона то зникає, то з'являється знову. За тією сорочкою невідривно стежить молодший брат.

Рятівний пояс надійно тримає його на поверхні, але все небезпечнішими стають білі гребені. Вони несподівано накривають голову, вони часом б'ють в обличчя дрібними бризками й піною, забиваючи подих.

Уже двічі мимоволі хапнув Альфіо солоної води. Йому почало здаватися, що Анджеліно біля нього нема, що він поплив уперед, залишивши брата напризволяще в розбурханій стихії. У свідомість

хлопця закрадається страх. Йому хочеться гукнути братові, щоб він трохи зачекав, а ще краще не виривався вперед, плив тільки поряд.

— Анджеліно! Анджелі-і-і...

Нова хвиля урвала хлопцеві голос, вдаривши його в обличчя... Альфіо ще раз хотів гукнути на допомогу брата, але перед очима в нього потемніло...

"Невже втопився Анджеліно? Невже він утопився?.. Не бачу його... не бачу..."

Напруживши останні сили, Альфіо закричав:

— Анджеліно-о! Анджеліно-о!..

Ще раз накрив хлопця шумливий гребінь. Ще раз спалахнула в нього над головою блискавка і чомусь не згасла... І чомусь не вдарив грім...

— Анджелі...— та й втратив свідомість.

...Промінь, що його прийняв Альфіо за блискавку, був потужним прожектором океанського пароплава, що вирушив з Капрі у подальший рейс.

Альфіо вже нічого не бачив і не чув. Брат Анджеліно тримав його лівою рукою, втрачаючи й сам останні сили.

— Рятуйте... ряту-у...— кричав він, але ослабілий голос губився в шумі бушуючих хвиль.

Промінь не згасав. Широкою смугою він пронизував густу темряву, де в смертельному єдиноборстві змагався італійський рибалка з небезпечним штормом.

— Нас побачили... Нас врятують. Чуєш, Альфіо? Анджеліно добре розумів — не легка справа рятувати

людину за бортом, коли горами здіймаються хвилі, коли піниться й бушує море.

"А що, як не зупиниться? Пропливе стороною, залишить нас обох напризволяще?" — від однієї лише думки в душу повіяло холодом.

"Може бути... Все може статися... Як вирішить капітан...

Невже пропливе мимо... покине нас у такій біді... на смерть... на вірну смерть?.."

Анджеліно то потопає, то виринає в хвилях. І коли його виносить на гребінь, він бачить рясні вогні пароплава, помічає, як на воду спускається шлюпка.

— Рятуватимуть... Нас рятуватимуть... Чуєш, Альфіо? Альфіо!..

Молодший брат мовчав. Так його, непритомного, й підняли матроси на океанський пароплав.

Вість про людей за бортом, яких рятує команда, облетіла корабель швидше вітру. Пасажирам було цікаво глянути на потерпілих, дізнатися, хто вони, як потрапили в море у таку негоду?

Хтось уже повідомив, що врятовано двох рибалок-бра-тів, один із них ще зовсім хлопчик. Він непритомний, і невідомо, чи зможуть йому повернути життя.

Ця чутка долинула й до пана Джона та його слуг. Пан Джон сприйняв її байдуже, зате Кендзо аж зблід. Якесь передчуття тривоги оволоділо ним.

♦ Альфіо збирався на нічну рибалку з братом. Може, це вони потрапили в таку грозу?" — і хлопчик, хвилюючись, що йому можуть відмовити, несміливо звернувся до свого хазяїна:

— Пане Джон, дозвольте глянути...

Пан Джон, уважно подивившись на Кендзо, сказав:

— Іди.

Кендзо швидко зник, а через кілька хвилин він примчав блідий, розгублений. Сорочечка на ньому покраплена дощем. В очах повно сліз. Губи тремтять, і весь він тремтить від жаху за долю свого недовгознаного, але вірного друга. Пан Джон тільки глянув на хлопця — зрозумів усе.

— Живий?

— Не знаю... Відкачують...

Надворі ще лютував вітер, шуміло й пінилося море, але вже на півдні, звідки вітри пригнали грозові хмари, прояснювалось небо і в ньому лагідно й іскристо сяяла поки що одинока зірка.

*

Вузька стежка в'ється узбережжям через тропічний ліс І хоч світить сонце, але його промені не можуть пробитися крізь зелену гущавину, і тому під ярусами дерев навіть удень одвічні сутінки.

Широко розгорнули свої крони у стометровій височині могутні евкаліпти. Тягнуться до них гігантські пальми й деревовидні папороті та розлогі буки.

Яскравою зеленню красуються схожі на ялини араукарії, і глянсуваті фікуси, й різьблянолисті акації.

То суцільною стіною зарясніє бамбук, то зустрінуться на зволожених місцях мангрові зарості, що крізь них, мабуть, і пташка не пролетить. Тут же трапляються іноді дерева, що, відростивши десятки повітряних коренів, мов велетенські павуки, стоять на них, висмоктуючи з землі життєдайну вологу. Та це ще не все. Гнучкі, як гадюки, ліани, обплутавши стовбури й гілля дерев, утворили таку гущавину 9 що крізь неї без сокири не пробитися.

Під непроглядним пологом завжди вогко й темно. Тут навіть пташки не співають.

І якими ж маленькими й безпомічними у цьому зеленому царстві видаються Альфіо й Кендзо, що покрученою стежкою все далі заглиблюються в ліс.

Ось вони зупинились, бо дорогу їм перетнув величезний евкаліпт, звалений буряним вітром. Падаючи, він пошкодив кілька інших дерев, і вони стоять зранені, з потрощеним та понівеченим гіллям.

— Що будемо робити? — запитав Альфіо.

— Перелазити,— відповів Кендзо, і його худенькі й чіпкі руки вхопилися за кору, яка так і лишилася відразу в пальцях.

Взагалі, не тільки стовбур, але й гілля з листям, схожим на листя верби, було вкрите коричневим звисаючим шматтям торішньої кори, під якою вже наросла інша, білувата, гладенька й слизька.

— Підсади! Я видерусь, а потім і тобі допоможу. Хлопчики, подолавши цю перепону, рушили далі. Десь

над верхнім ярусом світило сонце, співали пташки з такими переливами, що подорожні навіть зупинились, намагаючись розшукати очима голосистих співаків. Але як не вдивлялися,— все ж не побачили їх, бо занадто густими були вгорі зелені шати.

Хлопці пішли швидше і за кілька годин, добре притомлені, прибилися нарешті до неширокої, але глибокої річки. Вздовж її берегів тягнулися густі й ситі зарості.

— Поглянь,— сказав Кендзо, помітивши, як край того берега гойдалися високі очерети.— Крокодили... Невже крокодили? — і обоє завмерли, втупившись очима у високі й гнучкі рослини. Та ось звідти випливла пара чорних лебедів. Грайливо згинаючи довгі змієісті шиї з червоними, мов кров, дзьобами, птахи мирно живилися ряскою і не звертали ніякісінької уваги на хлопчиків.

— Красиві!..

Не встигли на них як слід роздивитися, бо лебідь, чимсь сполоханий, тривожно скрикнув, і птахи зникли в заростях очеретів.

— Далеко до стійбища? — запитав Альфіо, який ішов сюди вперше.

— Коли переберемося на той бік, то ще нам доведеться йти з годину, а може, й більше. Ти, певне, дуже втомився?

— Не дуже... тільки в мене чомусь болить голова і горло... А на той бік як же ми переправимось, коли в нас нема човна?

— Заждемо трохи, може, з'явиться перевізник. Але минав час, а перевізник не з'являвся.

— Що ж, довше ми не можемо тут сидіти, бо застане ніч. Будемо переправлятися,— сказав жовтолиций, з розкосими очима Кендзо.

Через кілька хвилин обоє ступили в воду. Тільки зараз вони відчули, з якою швидкістю мчить течія. Навіть під берегом встояти важко. А що ж буде на бистрині?

— Давай руку, щоб не збило з ніг.

— А я триматимуся з усіх сил.

Хлопчики рушили від берега. З кожним кроком річка ставала глибшою, а вода прудкішою. Все важче доводилось переступати по слизькому дні.

Вода вже добирається до пояса, підступає до грудей. Натиск її стає все сильнішим, ноги ковзаються, але міцно лежить рука в руці. Ще крок, ще один, і раптом Альфіо, який ішов слідом, не витримав. Силою води збило його з ніг, і він, падаючи, потягнув за собою й друга.

Хлопчики не розгубились, бо обоє вміли плавати. Але течія була набагато сильнішою від них, і плавцям не пощастило її подолати. Все далі й далі їх відносило від місця переправи.

Вони не знали, яка страшна небезпека чатувала на них попереду. Річка прудко мчала до стрімкої скелі, звідки з шумом, клекотом і бризками ошаліло падала в глибоке урвище й вирувала там, здіймаючи густий туман.

Втомлені руки б'ють воду з останніх сил. Тіло напружується до краю, щоб перебороти течію, вирватися з її обіймів.

— Кріпися, друже! — підбадьорює друга Кендзо.— Кріпись! Недалеко берег... недалеко...

Саме в цю найстрашнішу і найкритичнішу для хлопців хвилину на річці з'явився рибальський човен, яким вправно керував Санто.

Впізнавши одного з хлопчиків, він здивовано вигукнув:

— Кендзо?!

— Рятуй!.. Рятуй нас, Санто.

В одну мить австралійський хлопчик кинув хлопцям закріплену в човні мотузку.

— Хапайтеся... Хапайтеся мерщій! І хлопці вхопилися.

Напружуючи м'язи й переборюючи тиск води, Санто вивів свого човна у тиху заводь.

Вийшли на берег врятовані хлопці, обоє ще бліді від пережитого страху.

— А це ж хто з тобою? — поцікавився Санто, розглядаючи чорнобрового й кароокого хлопчика.

— Це мій друг... Альфіо. Ми тепер разом з ним працюємо слугами у пана Джона.

— Спасибі, Санто. Я ніколи, ніколи цього не забуду! Я багато хорошого чув про тебе від Кендзо. Він дружить з тобою, і я хочу дружити. Добре? — Тепла рука італійського хлопчика довірливо лягла в таку ж теплу, але чорну й м'язистішу руку австралійського аборигена.

— А ти, Санто, як потрапив сюди?

— Рибу ловив біля водоспаду. Дивлюсь, когось несе течія. Тільки ж ніколи я не думав, що отак зустрінуся з вами.

— Коли б не ти, нас уже не було б на світі.

— Та чи варто про це багато говорити? — сказав Санто й усміхнувся, блиснувши рядом білих, як перлини, зубів.— Викручуйте одяг, підемо до стійбища.

І вже коли сховалось за горами сонце й засвітилися в безхмарному небі зірки, до аборигенської хатини ввійшло троє хлопчиків.

Ні батька, ні брата в хатині не було. Майструючи човна, вони іноді залишалися там і ночувати. Вдома застали тільки Макаро. Дівчина поралась біля багаття, замішуючи борошно з хлібного дерева баобаба — для коржів.

Вона дуже привітно зустріла гостей, особливо Кендзо, якого вже колись приводив із собою Таматеа, щоб передати панові Джону зміїної трави від зубного болю.

По цю траву прийшли хлопчики й зараз.

— Ще просив пан Джон сказати, щоб Таматеа приніс білих папуг какаду, сірих жако і яскраво-строкатих лорі. Особливо двох останніх, бо вони добре наслідують людську мову. А ще просив пан Джон доставляти йому в необмеженій кількості райських пташин.

— Та й навіщо їх так багато потрібно панові? — поцікавилась Макаро.

— Як навіщо? У райських пташин надзвичайно яскраве забарвлення, і пан Джон збуває їх в Америку по великій ціні, а там американки прикрашають цим пір'ям капелюшки й одяг. Мені колись про це сам Квальба розказав.

— Що ж, змііної трави дістану,— пообіцяла Макаро"— Я знаю в лісі місця, де така трава росте. А щодо папуг та райських пташин — про це говоритимеш з Таматеа. Правда, він зараз дуже зайнятий, бо разом з батьком та іншими людьми майструє великого човна.

— Яз ним поговорю,— заявив Санто,— і попрошу, щоб він нас теж взяв з собою на полювання.

Макаро напекла коржів, насмажила риби й ласкаво запросила хлопців до вечері. Вони охоче сіли ближче до багаття, над яким звивався сизий димок і на всі боки струмувало невидиме таке приємне й таке потрібне зараз тепло.

Та що це з Альфіо?

Він одкусив шматочок коржа й поклав решту на циновку.

— Несмачний? — запитав Кендзо, з осудом позирнувши на свого друга.

— Смачний... Чого ж?.. Тільки в мене чомусь горло болить і голова... Я не можу ковтати.

Тепер усі глянули на італійського хлопчика. Обличчя в нього стало неприродно червоним, а очі потьмяніли. Тіло бралося ознобом.

Альфіо було ніяково, що ось так несподівано він примушує звертати на себе увагу добрих господарів. Він ще спробує їсти смажену рибу, і все буде гаразд. А потім і за коржа візьметься знову.

Найпильніше дивилася на італійського хлопчика Мака-ро, і, коли він взяв тремтячою рукою рибину, вона сказала:

— У тебе, хлопче, жар.— І притулила свою долоню до його лоба.— Так і є.

— Мені холодно,— признався Альфіо, болісно всміхнувшись.— Погріюся трохи.— Він підсунувся ближче до вогню, але тремтів все помітніше і від того ще дужче ніяковів.

— І що воно таке?.. Отак змерзнути...

Макаро обняла хлопчика за плечі, поклала на розіслану циновку. Такими ж циновками накрила його зверху, в згасаюче багаття підкинула кілька сухих полін, роздмухала вогонь.

Червоні змійки, звиваючись між дровами, підпалювали їх, сповняючи хатину теплом.

— Тобі погано? Тобі дуже погано? — допитував у друга Кендзо, але той нічого йому не відповідав і не розплющував очей. Лише по тому, як тремтіли на ньому дві циновки, можна було здогадатись, що в хлопця збільшувався жар.

— Що ж робити? — запитав Кендзо, не знаючи, як і чим допомогти своєму другові.

Макаро глянула в смугляве обличчя Альфіо, освітлене гарячими полисками вогнів, накрила його ще однією циновкою і, нікому нічого не сказавши, пішла з дому.

У хатині стало якось особливо тихо. Тільки було чути, як потріскували сухі дрова.

Часом з них відлітали жаринки й гасли, вкриваючись сірим пушком.

— Може, він засне,— сказав пошепки Кендзо,— і йому стане легше.

Санто нічого не відповів, а тільки підклав ще кілька полінець у багаття.

Лежали недоїдені коржі й холонула нещодавно засмажена риба.

Заворушились у хворого губи, і ослабілим голосом він попрохав:

— Пити... Пити...

Санто метнувся в куток, де висіло на кілочку коряне відро, зачерпнув дерев'яним ківшиком води, приніс хворому.

— Пий!

Альфіо був гарячий, спітнілий. Він жадібно припав до води, але раптом випустив ківшик з ослабілих рук, а сам несподівано впав на теплу циновку.

— Альфіо! Альфіо! — гукав до нього стривожений Кендзо.— Ти чуєш мене, Альфіо?

Хлопчик глянув на нього нетямущим поглядом і заплющив очі.

— Еге, та він, як вогонь, гарячий,— сказав Санто, приклавши руку до хворого.

— То що ж нам робити? Що? Альфіо марив.

— Ці апельси... Я сам зривав, пане Джон, вибирав найкра...

Санто здивовано слухав.

— Ти, Кендзо, щось розумієш? Про які апельсини він говорить?

— А про ті, що їх приносив панові Джону. Це було на Капрі.

Хворий раптом заметався під циновками, скинув їх з себе, розплющив очі, оглянув розпаленими очима стріху хатини, тривожно закричав:

— Гроза, Анджеліно... Бачиш? Ти бачив? — і затих на кілька хвилин.

— Хто такий Анджеліно?

— Його рідний брат. Він тепер служить об'їждчиком на тваринницькій станції пана Джона.

Санто турботливо прикрив хворого циновками, потім знайшов шматок прядива, намочив його у воді й поклав Альфіо на лоба.

В цей момент до хати увійшла Макаро, а слідом за нею людина з розкуйовдженим кучерявим волоссям і такою ж закучерявленою бородою. На його лобі, грудях і плечах блискало перламутрове мереживо з дрібних черепашок. Спереду в невідомого звисав трав'яний фартух, а за спиною висіла торба, сплетена з тонких ліан.

Невідомий озирнув хатину, зупинився поглядом на хворому хлопчикові й пішов у куток, щоб поставити там свого списа.

— Шаман Нондо,— пояснив стиха Санто, і хлопчики прикипіли до нього очима.

Шаман підійшов до багаття, погрів руки, а тоді пильно почав вдивлятися в обличчя Альфіо. Стало тихо, і в цій тиші тільки чутно було, як потріскували сухі дрова, тьмяно освітлюючи хатину.

Нічого не розпитуючи, шаман вийняв з ліанової торби невеличкого гарбуза, висмикнув з надрізу дерев'яний чопик і почав жадібно пити якусь рідину. Напившись, він повісив торбу на місце і знову підійшов до багаття гріти руки. Від випитого напою швидко п'янів. Очі в нього соловіли, лице блідло, руки і все тіло почало трястися, немов у пропасниці.

Раптом Нондо дико скрикнув і завив моторошно, як виють дикі собаки динго, потім уп'явся ошалілими очима в хворого, розвів руки з скарьоженими пальцями й кинувся до Альфіо. В одну мить злетіли з нього циновки. Не встиг хлопчина розплющити очей, як шаман Нондо припав губами до його шиї.

— Він же його задушить... задушить...— злякано скрикнув Кендзо, ладен кинутись на захист друга, але Макаро вчасно стримала його за руку.

— Мовчи!.. Дивись і мовчи!

Оченятами, сповненими жаху, Кендзо стежив, як шаман, одірвавшись на мить від гарячої шиї, виплюнув з свого рота якісь кісточки й камінчики, які немовби висмоктав з шиї хворого. Насправді ж це все він непомітно поклав собі до рота заздалегідь і зараз знову припав до хлопця.

Альфіо, отямившись, розплющив очі. У перші секунди навіть не зрозумів, що з ним роблять, потім відчайдушно закричав, намагаючись

гарячими, але ослабілими рученятами відіпхнути од себе невідому людину, що впивалася губами в його тіло.

— Ряту-у-у!..

Нондо легко притис кволі рученята до циновки, й Альфіо знову втратив свідомість. Він уже не бачив, як шаман, одірвавшись згодом від шиї, що вкривалася темнуватими плямами, відбіг на кілька кроків і, дивлячись пронизливим поглядом в обличчя хворого, змахував руками, немовби кидав магічне каміння, щоб остаточно вигнати з тіла хворобу.

— Все! — сказав нарешті упрілий чаклун.— Тепер укрийте його знову циновками, і він на ранок встане здоровим.

До світанку ніхто не зімкнув очей. А коли на сході заясніло небо, Альфіо прокинувсь і ослаблим голосом попрохав води. Було ясно, що шаманське чаклування не допомогло. Обличчя хворого ще більше, ніж учора, пашіло жаром.

Не встиг Санто зачерпнути води дерев'яним ківшиком, як Альфіо знову заплющив очі.

— Бідний хлопчик. Мені так його жаль, але я не знаю, чим йому допомогти.

— Анджеліно... Анджелі... потопаю... рятуй, Андже...—• і затих.

— Марить.

— Побудьте біля нього, а я скоро повернусь,— і Макаро вийшла з хатини. Невдовзі вона занесла на голові коритце прохолодної води з гірської річки. В тій воді намочила шмат прядива й поклала хворому на голову.

Довгим видався для всіх той незабутній ранок і день. Альфіо пив тільки воду. Часом до нього поверталася свідомість, але потім він знову ставав безпам'ятним, згадував Капрі, друзів, кликав до себе старшого брата Анджеліно.

Тільки надвечір другого дня йому стало трохи краще.

А через кілька днів Альфіо навіть не згадував про свою хворобу. Троє хлопчиків міцно подружилися між со-

бою. Вони разом ловили рибу, разом зривали з хлібного дерева борошняні горіхи, допомагали Макаро на городі виполювати бур'яни, щоб краще росли й добре вродили корені ямсу. Працювали всі добре і дружно, чекаючи того дня, коли Таматеа, трохи звільнившись від роботи, зможе забрати хлопців на полювання. І незабаром такий день настав.

Повернувшись з моря, де він з батьком та іншими теслярами майстрував великого човна, Таматеа поставив у куточку списа, поклав сокиру з гострим черепашачим лезом і, оглядаючи притихлих хлоп'ят, сказав:

— Завтра йдемо на полювання.

Як тільки надворі почало сіріти, першим прокинувся Таматеа, розбудив Санто, який солодко спав на циновці, безтурботно розметавши руки.

Кендзо й Альфіо теж посхоплювались на ноги.

— Пора вирушати?

Макаро дала їм у дорогу ще звечора заготовлені коржі, поклала смаженої риби й бананів. Таматеа взяв списа, взяв клітку-западню,

плетені сіті. Не забув також прихопити й бумеранг, оздоблений різьбою. Озброївся своїм бумерангом Санто, і всі разом вирушили до лісу.

Схід сонця зустрічали у тропічній гущавині, де, як завжди, стояли сутінки.

Сьогодні тут чомусь особливо вогко й росяно, але на це ніхто не зважав. Першим ішов Таматеа, за ним — Санто, потім Альфіо, і останнім — Кендзо.

Вузька стежка звивалася все вище в гори, а над нею суцільним пологом стояли могутні дерева, переплетені ліанами, або заступало її часом каміння, вкрите сирим від вологи мохом.

Здається — далі ходу нема. Та спритний Таматеа не вперше йде цією стежкою. Він легко пробирається між стовбурами і потім жде, поки такий же спритний Санто допоможе друзям подолати перешкоду.

Знову йдуть далі й далі, заглиблюючись у лісові хащі. Та ось уже світлішає повітря, рідшими стають крони, ясніє над головою небо, і, нарешті, Таматеа виводить своїх супутників до гірського озера, зарослого під берегом густим лататтям лотосів.

Кругле, з ввігнутими краями листя, наче великі зелені сковороди, геть-чисто закрило собою воду. А між тим листям пишно красуються жовті й рожеві квіти, схожі на цвіт водяних лілей. Цього цвіту дуже багато. Та не він приваблює зараз Таматеа. Зіркі очі птахолова вже помітили на плесі табунець диких качок.

— Тихо! — подав він знак, і всі замовкли, пильно стежачи за кожним його рухом.

Таматеа зірвав жмут трави, швидко сплів вінок, одягнув його собі на голову. Зверху ще закріпив широкий лотосовий лист і дуже обережно ступив у воду.

Вужем прослизав між лататтям, не заплутуючись в його довгих і слизьких стеблинах. Ось уже він вибрався з лотосових заростів. Ось його трав'яний вінок з'явився на чистому плесі й поволі наближається до качиного табунця, що безтурботно плаває на дозвіллі, вишукуючи якусь живність.

Раптом віночок зникає під водою.

— Зараз Таматеа братиме качку,— стиха пояснює Санто.

— Як це... братиме?

— Підпливе непомітно і за ноги її тільки — хап! І в воду...

Але сталося не зовсім так, як передбачав Санто.

Першу качку Таматеа схопив, але в ту ж мить вона встигла тривожно скрикнути. Відразу в повітря знявся сполоханий табунець. Санто, затиснувши у правій руці, немов серп, свій бумеранг, замахнувся ним раз і вдруге* пильно стежачи за пташинами. Потім рвучко метнув його. Кружляючи в повітрі, мов штопор, бумеранг шугонув угору і з надзвичайною швидкістю й силою вразив у повітрі ціль.

— Є! — скрикнув Санто і тільки тепер помітили його друзі, як разом з качкою падав у траву бумеранг.

Всі троє помчали до дичини.

— Хто навчив тебе так точно влучати?

— Учив батько, вчив брат Таматеа.

— А нас міг би ти навчити?

— Не знаю, якими будете учнями,— усміхнувся Санто, підіймаючи з трави свою здобич.

З озера вийшов Таматеа.

— Вже не з порожніми руками повернемось додому,— сказав він, озираючи гірське озеро, де все пишніше розпускався під промінням сонця лотосовий цвіт. Та зараз не було часу милуватися його красою, і хлопчики вирушили звідси далі, слідом за Таматеа.

Зникло з очей озеро, зникло голубе небо. Знову над головами розпласталися густі зелені шати, а під ними лягли сутінки, прохолода й вогкість.

Десь там вгорі, у кронах, освітлених сонцем, співоче птаство на різні голоси славило грядущий день.

Таматеа чомусь зупинився, і зупинилися всі. У різноголосому хорі дрібних пташин його витончений слух вловив потрібні звуки.

— Чуєте? — тихо запитав він, намагаючись проникнути зором крізь гущавину.

— Райська пташина...— сказав Санто, так само, як і брат, ширяючи очима по густому гіллі.

— Знайдемо краще місце.

І справді, через деякий час ліс став рідшати, з'явилися в ньому просвіти, з'явились розлогі крони могутніх евкаліптів, яскраво вирізьблюючись на тлі небесної блакиті.

Таматеа знову почув голос райської пташини. Подавши знак своїм супутникам про тишу, сам він звично накрив сіткою густий кущ, заховався в ньому, виставивши назовні довге бамбукове вудлище з петлею й приманкою.

Хлопці мовчки спостерігали за всім, що відбувалося в них перед очима. Таматеа злегка погойдував вудлищем, на якому тріпотів крильцями барвистий метелик. Саме він і привернув до себе увагу пташини. Крім цього, досвідчений птахолов ще підманював її дерев'яним свисточком. Незабаром почулося легке хурчання крил. Пташина злетіла з вершини й примостилася поблизу куща, де чатував на неї Таматеа. Якийсь час вона стежила за метеликом, потім рвучко метнулася до нього, схопила поживу, але в ту ж мить і сама потрапила в сильце.

— Є райська пташка!.. Піймалася! — нестримно закричав Альфіо, вибігши з своєї схованки. Невдоволено глянув на нього Таматеа.

— Я ж попереджав, щоб було тихо.

Альфіо затулив рукою рота, й полювання продовжувалось. Наступною жертвою став папуга какаду, якого підманив до себе птахолов сітчатокрилою бабкою, швидко накинувши потім сіть. Сонце пригрівало дужче. З моря прилинули вітри, легко дихнули на розлогі крони, і загойдались вони під тим подихом, невдоволено зашуміли.

Покотився шум до найвищих гір. Не обминув урвистих ущелин, перевалів і прибережної низини.

Яким буде у птахоловів день — того вони ще й самі не знали, бо полювання в них тільки починалося.

*

Наче сон, промайнули дні, проведені хлопчиками в гостях у Санто. їм хотілося бодай іще раз піти на полювання, або по рибу, або в ліс по гриби, горіхи чи ожину, що її незліченні зарості знав Санто.

Хотілося б, та що вдієш, коли треба вже залишати або-ригенське стійбище.

Санто доставив своїх друзів морем, передав ними для пана Джона змііної трави, а сам повернувся назад.

...Зараз хлопчики примостились на веранді, звідки видно море хтозна й куди. В обох робота.

Кендзо начищає до блиску панські черевики, а його друг Альфіо старанно порається з щіткою біля хазяйського піджака.

— Ти помітив, Кендзо, сьогодні пан Джон у поганому настрої.

— Цього настрою я боюся найбільше. Але що зробиш? Куди подінешся? Коли б у мене були батьки, чи брати, чи хоча б старша сестра...

— Як Макаро.

— Макаро... А ти знаєш, ми одного разу з паном Джоном були на полюванні поблизу стійбища й потрапили під дощ. Просушувались у хатині Томарі. Там я помітив, як пан Джон позирав на Макаро...

— Сподобалась?

— Мабуть, дуже... Тільки ти про це панові не промовся, бо він не любить, коли хтось сторонній про неї згадує. Я знаю... Я вже мав від нього доброго ляпаса. Жовтошкірим щеням назвав.

— А чому ж він сердиться?

— Хіба я знаю. Мене кожний пан може образити... Сирота. Нікого немає з рідних... у цілім світі. Немає кому за мене заступитись.

— А ти сам себе захищай,— сказав більш запальний Альфіо.

— Еге, якби ж то я мав стільки сили, а я ж іще не виріс. А потім... Я... жовтошкірий... А тут існує закон "білої

Австралії". Ні темношкірих, ні жовтошкірих сюди не пускають.

— Тебе ж пустили.

— Еге, пану Джону довелось діставати на це дозвіл від федерального уряду. То я вже тримаюсь біля пана, аби його не розгнівати. Бо що робитиму, коли він мене вижене за ворота? Хто дасть мені притулок?

— Правда твоя.— І, глянувши на черевики, що їх чистив Кендзо, Альфіо сказав:

— Вони В5КЄ блищать, мов дзеркало.

— Ти ще не зовсім знаєш пана Джона. Коли йому чимсь не догодиш...

Розмова урвалася, бо розчинились двері і в них з'явився пан Джон, сів у бамбукове крісло, мовчки простягнув ногу.

Спритно кинувся до нього Кендзо й, поспішно взуваючи черевик, ненароком притис мозоль мізинного пальця. Пан Джон аж скрикнув від болю, і в ту ж мить його довга й худа рука навідліг ляснула хлопця по щоці.

— Жовтошкіре щеня! Забув хіба, як слід взувати? Забув голубий грот?

Японський хлопчик, затамувавши біль, схилився знову до панської ноги.

— Прошу пана Джона пробачити мені. Я тепер обережно взуватиму... Я ж ненавмисне... Так якось сталося, пане Джон,— вимовляв Кендзо, а на його щоці все червонішими ставали сліди довгих аристократичних пальців.

Альфіо стояв поруч. Обличчя в нього зблідло, очі спалахнули обуренням і образою. Не стримавши свого гніву, італійський хлопчик закричав:

— Ви не смієте... Не смієте битися! Я не хочу... Не дозволю! — і його смугляві ручки стислися в погрозливі кулачки.

Пан Джон примружив очі, з здивуванням глянув на обуреного підлітка і, ні слова не говорячи, схопив його за чуба.

— Ти?! Посмів мені?..— І пан Джон гидливо викинув з своїх пальців вирваний жмутик чорного волосся.

Альфіо навіть не скрикнув від болю. Стояв блідий, тільки в глибині його очей бушував іще більший гнів.

Кендзо непомітно смикав за сорочку свого необачного друга й говорив:

— Пане Джон... Альфіо вдячний вам... Ми обоє вдячні... Ми будемо старатися, щоб догодити нашому хазяїнові.

Пан Джон вихопив з рук італійського хлопчика свій вичищений піджак, сам одягнув його і зайшов потім у дім.

Надвечір до його вілли почали з'їжджатися гості, переважно англійські та американські мільйонери, а також австралійські бізнесмени, з якими пан Джон мав ділові стосунки. Кожного з них супроводжувала дружина, одягнена в дороге бальне вбрання.

Біля столиків, заставлених найдобірнішими закусками і найдорожчими винами закордонних марок, порались у чорних фраках спеціально запрошені для цього балу досвідчені офіціанти, якими керував не менш досвідчений панський слуга Квальба.

Цю зустріч улаштував пан Джон на честь свого п'ятдесятиріччя, і зараз, мило всміхаючись, привітно зустрічав гостей.

Гості оглядали віллу, сад, фонтан, квітники, милувались красою узбережжя з гірськими схилами та перевалами, що їх вкрили буйною зеленню ліси. Милувались також морем, яке в надвечірній час вигравало під сонцем різнокольоровими барвами, легкою й прозорою хвилею омиваючи узбережне каміння й гальку.

Тут відбувалися нові знайомства, провадились ділові розмови, оцінювалось становище деяких країн.

У колі австралійських бізнесменів стояв крупний американський промисловець. Худий і високий, він досить щиро й одверто висловлював свої думки.

— Ми з вами, панове, знаємо — міф про міць Британської імперії одійшов у минуле. В колоніях зараз, мов у вулкані,— все клекоче й вирує... Спокійної Азії більше нема! Це треба розуміти.

— О, ми розуміємо.

— Ви, ділові люди Австралії, особливо після другої світової війни, мусите ще активніше співробітничати з нами, американцями.

— О, так, так! На території Австралії вже розміщено сімсот американських фірм. І фірми все потужні.

— "Дженерал моторз", "Стандарт вакуум ойл компані".

— "Стенвак", "Кольтексі", "Каліфорніа тексіс ойл компані". Ми, австралійці, можемо тільки мріяти про такі капітали.

— Я вважаю, що вам, панове, вигідно дружити саме з нами, американцями, бо ми надійні партнери.

— Так, так. Дружба між нами повинна міцніти. Але нас починають турбувати деякі дії американських монополій...

— Не розумію.

— Багато років ми австралійську пшеницю доставляли в Англію, Індію, Францію, Японію. Ми експортували зерно в Індонезію. Тепер більшість наших постійних ринків, на жаль, захоплено американцями.

— А вовна? Де ще в світі знайдеться краща? Довга, густа, тонка, надзвичайної м'якості й блиску, з найпороди-стіших австралійських мериносів...

— Хіба тільки вовна? В Америку ми вивозили сир, м'ясо, сухе молоко...

— Кольорові метали, уранову руду. І все це тепер обкладається таким високим митом... Ось вам і дружба! Знаєте, від таких дружніх обіймів у нас починають хрустіти кістки...

— Що ж,— посміхнувся американець, затягуючись пахучим димом,— у боротьбі, як вам відомо, перемагають сильніші.

...А коли сонце сховалось за гірські хребти і засвітились у місті й біля причалів електричні вогні, на віллі пана Джона заграв джазовий оркестр.

У залі були навстіж розчинені вікна, двері, включені святкові люстри й вітрогони, що, звисаючи з стелі, обвівали гостей охолодженим повітрям.

За столом дзвеніли кришталеві бокали й чарки, виголошувались тости за здоров'я господаря, за його довголіття, щастя й діяльність.

Відповідаючи на привітання, з бокалом іскристого шампанського підвівся пан Джон.

— Вельмишановні леді, містери. Я вдячний вам за сердечні поздоровлення в знаменний для мене день. І хотів би нагадати, що інтереси англійських аристократів-ленд-лордів збігаються з інтересами американських та австралійських ділових людей на цій багатій і ще до кінця не освоєній землі.

Нам потрібні нові простори для тваринництва і особливо вівчарства. Але не слід також забувати про поширення плантацій рису, бавовнику, тютюну, бананів та ананасів.

Ми відтіснимо ще далі аборигенів, а їхні угіддя... ви розумієте?

— Браво! Браво, пане Джон! — закричали гості, добре збагнувши наміри господаря.

— Якщо аборигени не будуть нам коритися, ми маємо всі можливості знищувати їх... як кенгуру!

І знову всі пани і пані заплескали в долоні, схвалюючи подібні заходи.

— Так, так! — продовжував пан Джон, заохочений оплесками гостей. — Ми не можемо спокійно жити, знаючи, що в надрах цієї країни можна знайти нові родовища золота, залізної руди, міді, свинцю, срібла, цинку.

— Уранової руди, пане Джон.

— Кам'яного вугілля, і марганцю, і кобальту...

— Австралія багата на цирконій і титан,— чулися із-за столів репліки нетерплячих і добре обізнаних багатих гостей.

— Так, містери! Так! Діловим людям наших країн слід прикласти руки, бо тут багата, але ще не використана по-справжньому земля... І нам першим належатиме ця честь — взяти багатства! Ми надішлемо сюди додаткові геологорозвідувальні партії, нехай шукають нові родовища руд і мінералів, які ми підіймемо потім із надр землі на благо людства. На це вже є згода федерального уряду.

Знову чулися захоплені вигуки "браво" і дзвеніли бо-ісали й чарки.

Та ні охмелілий пан Джон, ні його охмелілі гості не помітили очей слуги Квальби. В них світилася зараз притаєна зненависть до всіх оних ситих, чужих людей, що грабують його рідну країну...

Він пригадував далекі й ближні стійбища, пригадував людей, серед яких у нього багато друзів та знайомих.

Зараз ті люди, втомлені денною роботою, напевйо, сплять і не відають, які грозові хмари збираються над їхніми мирними оселями. Будуть убивства, буде смерть, буде пролита, в який раз, кров аборигенів...

Як хотілося б Квальбі дожити до тих щасливих днів, коли б він побачив свій трудовий народ вільним, свою країну вільною.

Болем стискалося зараз його серце, гнівом палала душа, але цей гнів треба було поки що приховувати в собі й посміхатися до панів, поводитися з ними ввічливо, бути уважним та послужливим.

Квальба пам'ятає, хоч це було в дитинстві, як палали стійбища аборигенів, коли виганяли їх з рідних місць у безводні пустелі, прирікаючи на голод, злидні та смерть.

Невже знову це все може повторитися, і він бачитиме страшні картини свавілля й жорстокої розправи колонізаторів над туземним населенням?..

...А пани гуляють.

І дзвенять, дзвенять кришталеві бокали малиновими переливами, відблискує золотом грайливе шампанське, звеселяючи все дужче добірних гостей пана Джона.

Ховаючись за дверима, так щоб їх не помітив пан Джон, Кендзо й Альфіо на мигах викликали до себе Квальбу. Він вийшов до них, а через хвилину повернувся до залу й доповів своєму хазяїнові:

— Пане Джон, спіймано кілька папуг, доставлено райських пташин.

— Що?.. Райських?.. Негайно сюди! — і господар відразу звернувся до гостей: — Леді! Містери! Чи комусь із вас доводилося бачити райських пташин?

Загомоніли гості:

— Райська пташина? Цікаво! Дуже цікаво!

— Нам відомо, що пан Джон любить птаство.

— І бізнес, прошу пана, бізнес. Я знаю, американські модниці платять добрі гроші за барвисте пір'я.

— Та де ж ті пташини райські? Хочу на них глянути.

— Пташини й мисливець вже тут! — повідомив пан Джон і заплескав у долоні, подаючи знак, що можна ввійти.

У дверях з двома клітками в руках з'явився Санто. Він трохи зніяковів, побачивши засвічені люстри й стільки невідомих йому панів, та, швидко оволодівши собою, сміливо пішов уперед, поставив перед паном Джоном свою ношу.

— Брат Таматеа не зміг прибути. Він з батьком і майстрами закінчують великого човна... Мене попросив доставити.

В цю хвилину за столом почувся обурений голос якоїсь леді.

— Як?.. Темношкірий посмів зайти до пана Джона?

— Ганьба! Ганьба! — закричали інші.

— Хто його сюди пустив?

Розгублений Санто дивився на обурені й розлючені обличчя гостей, слухав їхні образливі, дошкульні, мов каменюки, слова, не знаючи, як йому діяти і що робити.

Та зараз не тільки гості, а й сам пан Джон, втупившись поглядом в обличчя Санто, суворо заявив:

— Хіба тобі не відомо, що для або... аборигенів немає входу в мій дім. Геть! — закричав він на переляканого хлопчика, і той, наче від удару, сторопів, потім глянув на старого слугу, що стояв перед паном, винувато схиливши голову, глянув на обурених гостей і, нікому нічого не сказавши, вибіг за двері. Його душили сльози гіркої образи, але він не плакав, стримуючи в собі ридання.

— За віщо вони мене так?.. Що я поганого їм зробив? Вигнали... як собаку!

— Ми чули все. Ми співчуваємо тобі, Санто. Дуже співчуваємо. Але ти не думай, що пан Джон тільки з тобою так повівся... Ось поглянь...— і Альфіо, нагнувшись*, показав на голові плішинку, де було вирвано жмутик волосся.

— А мене по щоці так ударив, що перед очима аж іскри засвітилися, — поскаржився Кендзо.

— Що ж робити? Я не можу повертатися додому ні а чим. Мені мусить пан Джон заплатити... так наказав Таматеа.

Хлопчики замовкли, обдумуючи, як допомогти Санто, але нічого доброго вони не могли зараз придумати.

— Хіба спитатися у Квальби,— сказав Кендзо.— Він тобі щось порадить.

— Не розумію... Адже я бував у пана Джона раніше" і він мене ніколи не виганяв.

— Йому, мабуть, незручно було перед гостями.

— Я знаю,— продовжував Санто,— білі пани не вважають нас за людей. Так було, так є!

— Але так не мусить бути! — і в очах Альфіо засвітився благородний гнів.— Коли ми повиростаємо, ми ніко1 му не дозволимо знущатися... Ми всі домовимось між собою: я, Санто, Кендзо... І всі хлопці, і всі дівчата домовимось, щоб скрізь люди: білі, темношкірі, жовтошкірі — всі люди жили в дружбі... Ось* як ми зараз живемо між. собою.

— Пани будуть сердитись,— сказав Кендзо.

— Ми повиростаємо, будемо сильними і не дозволимо ніяким панам зламати нашу дружбу!

— Коли б же так було, як ти говориш,— зітхнув Санто і подивився на освітлені вікна панської вілли, де в цей час гості, забувши про малого аборигена, з цікавістю розглядали птахів, вислуховуючи пояснення господаря Дому.

— Це моя слабість,— говорив пан Джон, хизуючись перед гостями. — Я люблю дивитися на райських пташин, мов на картини. Це, знаєте, заспокоює нерви, облагороджує душу, навіває різні спогади...

— О, так, так! — погоджувались гості, і дехто з них висловив бажання теж придбати собі таких пташин.

— Мушу вам признатися, панове, що маю іще одну слабість. У вільний час я муштрую пернатого друга, і ви зараз переконаєтесь — мої зусилля не пропали марно.

Хазяїн тільки глянув на свого слугу, і той, зрозумівши наказ, вийшов, а через кілька хвилин повернувся з срібною кліткою, в якій спокійно дрімав папуга какаду.

Пан Джон підійшов до клітки.

— Скажи, друже, як належить вітати гостей?

Папуга навіть не повернув голови, сидів байдужий до вього.

Учитель, вже нервуючись, запитав знову:

— То як ясє треба вітати гостей? Забув? Може, тобі нагадати?

І враз настовбурчилось пір'я, затріпотіли крила, й досить виразно, на превелике вдоволення господаря, папуга промовив:

— Радий дорогим гостям!

Це викликало серед присутніх захоплення й оплески.

Потім Квальба кудись виніс клітки з птахами, і коли повернувся сюди, на естраді вже гримів оркестр, а в залі танцювали розчервонілі від доброї випивки гості.

На закінчення балу пан Джон приготував сюрприз.

Всі вийшли з приміщення. У темно-синьому небі світив місяць, і його сріблисті промені лягли в морі довгою й широкою смугою аж до обрію. Горіли, як і раніше, вогні причалів. Пропливав удалині яскраво ОСЕІТЛЄНИЙ океанський пароплав.

Причаївшись за густими заростями виноградної лози, хлопчики спостерігали гостей. Знав Кендзо і знав Альфіо, що тут має відбутися цікаве видовище, тому на деякий час вони затримали свого друга.

— Зараз... Зараз почнеться,— говорив пошепки Кенд--зо.— Ти, Санто, такого дива, мабуть, зроду не бачив.

— А що саме? Яке тут має бути диво?

В цю мить у різних кінцях саду й на ближніх скелях пролунали постріли. У небо шугонули десятки ракет: зелених, червоних, білих. Вибухаючи у вишині, вони розлипалися гірляндами вогнів, яскраво осявали подвір'я вілли, узбережжя, вкрите лісом, і море, що ледь шуміло" під берегом.

Все в тому освітленні видавалося для Санто казково-чарівним, справді небаченим досі, і він, забувши в ці хвилини про птахів, гроші, про образу, жадібними оченятами стежив за всім, що відбувалося навколо.

Ось закрутилися на пристроях досі непомітні колеса, розбризкуючи з себе незліченні іскри. Потужними струменями вдарили вогні біля фонтана й на скелях. І весь цей каскад різнобарвного сяйва сповнив повітря справді дивовижною красою.

Тільки перед світанком гості почали роз'їздитися по домівках.

Втомлений пан Джон відразу ліг спати, і його не зважився розбудити Квальба, щоб нагадати про Санто й належні йому гроші.

Після балу лишилися гори посуду, який треба було прибрати з столів, помити, поскладати у шафи.

Старому Квальбі допомагали Кендзо й Альфіо, а їхній друг Санто змушений був ні з чим повернутися до рідного* стійбища.

Біля невгасаючого багаття, що куріло сизуватим димком, сидів найкращий корабельний майстер, вожак стійбища Томарі, а навколо нього розмістилися його друзі — майстри й помічники, а також викликані сюди рибалки та мисливці.

— Ти, Хоне, наш досвідчений вісник. Ти знаєш, що тобі робити, — звернувся вожак до високого, ставного юнака,, що стояв, обіпершись на спис.— Одягнеш святкове вбрання і сьогодні ж вирушай у путь.

— Вирушу! — пообіцяв юнак, метнувши очима на Макаро, яка трохи осторонь розмальовувала барвистими візерунками витканий нею килимок — тапу. Вона відчула той погляд, підвела голову, усміхнулася до Хоне, і та усмішка, наче сонце, лягла в його душу, в його очі, в його, серце...

А Томарі вже давав завдання своєму синові:

— Тобі, Таматеа, доручаю зібрати достойних хлопців* Поведеш їх з собою.

— Я хочу теж піти з Таматеа,— заявив Санто, благально дивлячись на батька.

— Не заперечуєш, Таматеа, якщо з тобою піде брат?

— Візьму. Він уже добре володіє бумерангом. Сам бачив.

— І списом,— додав хлопець, вдоволений тим, що дорослі беруть його з собою.— Я з лука теж влучаю добре,— похвастав він, і тоді батько повчально зауважив:

— Запам'ятай, сину, тобі ще багато треба вчитися.

— Я вчитимуся, батьку...— і соромливо схилив голову".

— А може, ти, Санто, підеш зі мною? Хлопець аж просіяв від радості.

— Хіба можна мені... з вами?

— Візьму, якщо хочеш. Подивлюся на твоє вміння, чи не перехвалює тебе Таматеа.

Незабаром хатина Томарі спорожніла. На хвилиночку-тільки затримався вісник Хоне, щоб спитати дівчину.

— Я не буду в стійбищі кілька днів, але я думатиму про тебе, Макаро. Ти мене ждатимеш?

— Дуже,— промовила вона щиро.— Дуже ждатиму.

І коли вісник попрощався з нею й вийшов з хатини* Макаро крізь бамбукові просвіти в стіні стежила за ним, стиха промовляючи:

— Милий мій... дорогий...

Цих слів юнак не чув і ніхто не чув, бо Макаро лишилася в хаті сама. Не бачила вже вона, як, зайшовши до своєї хатини, Хоне почав відразу ж збиратися в дальню дорогу.

Перш за все він нафарбував своє тіло червоною охрою, одягнув пояс з кокосових волокон, розцяцькований блискучими бусинками та пір'ям барвистих пташок. На руки й ноги почепив ліанові браслети, оздобив шию разком намиста з собачих зубів і ще одним разком — з дрібних черепашок.

На довершення святкового вбрання одягнув на голову пов'язку з рослинних волокон, всіяну найбарвистішим пір'ям, закріпив потім у ній особливий хрестоподібний знак вісника, прикрашений на кінцях густими пучками з орлиних крил. Не забув Хоне покласти в торбину харчів, узяв посланський жезл-палицю з особливими зарубками, озброївся списом і вийшов з хати.

Людей у стійбищі майже не було, але ті, що зустрічались, зичили Хоне здоров'я, доброго посланництва й щасливого повернення додому.

Вісник дякував тим людям і, не зупиняючись, ішов далі рідним стійбищем. Та його кроки стишились, коли побачив хатину, в якій живе найулюбленіша дівчина.

"Чи помітить мене? Чи вийде попрощатися зі мною? А може, самому зайти до неї? Зайду! — вирішує він.— Хоч на хвилинку, а зайду!"

Не встиг Хоне порівнятися з хатою, як назустріч йому вибігла Макаро. Тільки в першу хвилину очі її спалахнули радістю, але та радість швидко згасла, поступившись перед виразним смутком.

— Ти що, Макаро? — запитав він, помітивши в ній одразу таку зміну. — Боїшся за мене, чи що?

— Боюсь, — щиро призналася дівчина. — Дорога в тебе важка, небезпечна. Все може статися... І невідомо, як тебе зустрінуть у дальніх стійбищах.

— Не тривожся, Макаро. У всіх стійбищах бував не раз. Мене там люди знають, і я знаю багатьох. Думатиму про тебе... щодня... Вір мені.

Макаро всміхнулася до нього й сказала :

— Хай тобі буде щасливою дорога!

Дівчина провела вісника за стійбище. Вузенька стежка, звиваючись, губилася в тропічному лісі. Тут попрощалися востаннє. Хоне пішов далі й кілька разів озирався, вітаючи помахом руки любиму Макаро, доки не заступила її густа тропічна гущавина.

Через кількагодинний перехід над головою в Хоне порідшали зелені шати крон, з'явилося голубе небо, а незабаром він побачив стійбище роду Динго.

Воно розташувалося у видолинці поблизу неширокої гірської річки.

Зайти в нього не посмів, бо йому, вісникові, не дозволялося порушувати певні ритуали, встановлені в таких випадках старовинним звичаєм, якого суворо дотримувались всі аборигени.

Отож юнак, трохи відпочивши, розвів багаття, поклав зеленого гілля й трави, щоб здійняти густий дим і подати знак мешканцям стійбища, що до них прибув гість з добрими намірами.

Хоне сів на землю біля вогнища й терпляче почав ждати. Десь через годину, а може й дві, до нього підійшло двоє стариків. Вони привіталися з вісником як годиться, сіли поряд.

— Ми пам'ятаємо тебе, Хоне. Ми хочемо знати, з якими вістями ти прибув до нашого стійбища? Ми слухаємо тебе.

— Я прибув з роду Коврової Змії від вожака Томарі, щоб запросити вас, наших добрих сусідів з роду Динго, на свято і танці корроборі.

— Ми приймаємо запрошення вожака Томарі і вдячні йому. Але ми хочемо знати, з якої нагоди Томарі надіслав вісника до нашого стійбища?

— Великий човен спускатимуть на воду.

— Тепер все ясно,— промовив один з стариків, а другий, обійнявши посланця, сказав:

— Ходімо, Хоне, до нашого стійбища. Ти будеш дорогим гостем.

Хоне загасив багаття, і всі троє рушили в напрямі осель. Один старий ішов поряд з юнаком, а другий поспішив уперед і збуджено вигукував, щоб його чули всі.

— Люди роду Динго! Слухайте! Слухайте! Прибув вісник Хоне з роду Коврової Змії. Слухайте! Вожак Томарі запрошує вас на свято і танці корроборі. Спускатимуть на воду великий човен... Люди роду Динго, слухайте!.. Слухайте!..

І люди слухали, виходили назустріч вісникові, обіймали його, а жінки готували їжу, щоб якнайкраще пригостити молодого посланця.

*

Схід сонця Хоне зустрічав у горах. Перевал за перевалом, наче величезні хвилі, пливли в безмежний простір і зникали там у сизій млі та густих туманах.

А внизу лежала мальовнича долина пальм, умита ще з ночі прохолодною росою. І така вона чиста, свіжа, приваблива, що саме тут і вирішив юнак перепочити.

Він милувався навколишньою красою, а його думки швидкокрилими птахами линули до рідного стійбища, до звичайної хати і незвичайної дівчини Макаро, яка заволоділа юнацьким серцем, сповнила його душу незвіданим досі хвилюючим коханням, і мріями, і щастям.

— Я люблю тебе, Макаро! Радість моя! Сонце моє! Чуєш? Люблю! Люблю!..— вимовляв він нові для нього слова, і вимовляти їх було приємно, як і думати про неї, і згадувати її.

"Що вона зараз робить? Може, пішла на город? А може, порається в хаті? Чи згадує про мене в цю хвилину, як я про неї?"

— Хороша! Рідна моя!

Хоне вдоволений з того, що може освідчуватись отут, серед гір на роздоллі, де його ніхто не бачить і не чує. Хіба що пташки. Якби ж то вони могли його зрозуміти та полетіти до неї, та передати їй вість...

В юнацькій душі було зараз стільки нестримного світлого й хорошого почуття, що хотілося на всю силу крикнути до оцих мовчазних гір і дерев і до сонця.

— Чуєте? Я люблю Макаро... Люблю!..

І нехай лине молодий голос з перевалу на перевал, доки не замре там десь, у позахмарній височині.

А може, той голос не замре? Може, підхоплять його на свої дужі крила вітри і понесуть через гори й долини, через ріки й тропічні ліси до невеликого стійбища, де живе Макаро?

— Ой ви, мрії мої, мрії! — зітхає Хоне, сам з себе дивуючись.

І вже підвівся, щоб рушати далі, коли раптом почув кінське іржання.

Бистрим зором мисливця оглянув перевал і помітив на ньому коня сірої масті, а трохи далі, на галявинці, невеличкий парусиновий намет, біля якого пломеніло багаттячко й звивався сизий, мов туманець, димок. Там же сиділа людина, підкладаючи у вогонь сухі дрівця. З металевого триніжка звисав над вогнем задимлений казанок. Людина готувала собі сніданок.

"Але чого вона тут одна... в горах? Що їй потрібно? А може, не одна? Може, в наметі є ще люди? "

Юнак вирішив підійти ближче, і тепер уже його помітив мешканець перевалу. Стоячи на весь зріст і скинувши світло-сірого бриля, він розмахував ним у повітрі, закликаючи подорожнього до себе.

Хоне вже добре бачив темношкіре обличчя й кучеряве волосся з нальотом сивини. Білосніжна сорочка, заправлена в сірі штани, і весь вигляд свідчили, що це людина нетутешня.

"Хто він такий? Хто?" — думав Хоне, підходячи ближче. На нього дивились уважно карі, допитливі й водночас ласкаві очі.

— Здогадуюсь: ти — вісник. Якщо не секрет, скажи, з якого роду і куди йдеш? — запитав невідомий, привітно оглядаючи хлопця.

Хоне відповів і тут же помітив, як у співбесідника відразу затеплились очі.

— З роду Коврової Змії? Дуже радий, що зустрівся з тобою, юначе. Замолоду я мав друга з цього роду, на ім'я Томарі. Разом з ким ходили погоничами в торгових караванах, працювали й пастухами, і

чорноробами. А потім я лишився в одного фермера, а Томарі з ватагою ширерів 1 подався на південь. Вік швидко й вправно умів стригти овець. З того часу ми вже й не бачились. І я не знаю, чи він живий.

— Живий наш Томарі, живий! — сказав Хоне, розглядаючи колишнього погонича.— Томарі зараз вожак роду. Він же найкращий у стійбищі тесляр.

Ш и р е р — стригаль.

— Радий... Дуже радий за нього. Хотів би з ним зустрітися... Як з братом.

Хоне сказав:

— Ви зустрінетесь. Я запрошую вас на свято.— І вік розповів усе, що слід було розповісти мешканцеві гори. Той з радістю прийняв запрошення, пообіцявши бути неодмінно.

Тільки зараз Хоне помітив під розлогою пальмою картину, біля якої стояв складаний дерев'яний стільчик, а поряд, на камені, лежали фарби.

Як зачарований підійшов Хоне до тієї картини. Все, що він бачив перед собою, було точно відтворено на полотні. І перевали, ближні й дальні, оповиті пасмами туманів, 1 небо, що лягло над горами ясною голубінню, і схід, де ще палахкотіло золотисто-багряне сяйво, і навіть роса на травах і на пальмовому листі була так змальована, що до неї хотілося доторкнутися рукою.

— Оце ви... так умієте?

— Хочеться відбити красу рідного краю. Нехай дивляться люди, милуються долиною пальм, люблять Австралію.

— Хто ж ви такий? Хто? Я повернусь додому, розкажу всім, яку людину мені пощастило бачити... Нашу людину...

— Хто я такий? Можу сказати. Я — художник, академік живопису Альберт Наматжира.

— Ви... абориген?

— Так! З племені аранда.

Юнак дивився на нього такими очима, як дивляться на диво, небачене зроду.

— А де ви навчились отак малювати?

— І про це скажу, тільки спочатку давай поснідаємо.

Художник запросив гостя до багаття, що тліло під казанком, а сам виніс з намету килимок, розстелив на траві. Там же поставив дві миски, дві ложки, два кухлики з кокосових горіхів, інкрустованих перламутром. З'явилася тут і пляшка вина.

— Я виїжджаю на натуру з деяким запасом. Без цього не можна. Що ж, юначе, давай вип'ємо за кашу зустріч і знайомство.

Хоне повів навколо очима, а господар, зрозумівши його обережність, сказав:

— Боїшся?

— Адже ви знаєте, нам, аборигенам, забороняється...

— З мене цю заборону тепер знято. Я маю права громадянства, і мені дозволено... А потім тут така глушина — живої душі не побачиш...

— Взагалі я не п'ю, але заради такої зустрічі... трошки можна.

У кухлик забулькало червоне, мов рубін, вино.

— Я не тільки малюю, а часом ходжу на полювання. У моєму наметі є списи, є бумеранги, є лук і стріли. Те все майстрував сам. Ось за цим перевалом чудесне озеро. Вчора качку звідти приніс — збив бумерангом на льоту. Зараз почастую тебе юшкою.

За сніданком непомітно минав час. Уже зникло на сході золотисто-багряне сяйво, і на вершини перевалів лягли світлі промені ранкового сонця, випиваючи щедру росу.

— Це я вас сьогодні одірвав від роботи...

— День великий. Встигну. А ось з людьми я тут зустрічаюся рідко. Цілими днями сам... Серед природи.

— Ви цього, певне, й бажали?

— Звичайно. Але іноді так хочеться погомоніти з доброю людиною. Ось ти запитував, де я навчився малювати. Почалося все дуже просто. Художник пейзажист Рекс Баттербі вирішив відвідати найбезлюдніші місця Австралії, де ще збереглася незайманою природа. Я в ті роки був молодий, здоровий, багато мандрував по рідній землі. Отож художник запропонував мені бути в нього провідником. Я, звичайно, погодився, і ми вирушили в путь.

Я мусив доглядати за нав'юченими кіньми, обирати місце для ночівлі, готувати їжу, розшукувати в пустелі воду, дбати, щоб художник міг спокійно працювати.

І ось одного разу сталася подія, якої я довіку не забуду.

— Заблудили під час бурі? — спробував угадати Хоне, але Альберт Наматжира, глянувши на нього, сказав:

— Пустельні бурі мені знайомі... А в той вечір художник Баттербі мало не загинув.

— Та що ж трапилось? — нетерпляче запитав Хоне нового знайомого.

— Він мені наказав: "Наматжиро, знайди місце для ночівлі десь поблизу джерела, щоб можна було коней напоїти та й самим напитися свіжої води".

Я пішов шукати, а мій господар сидів-сидів, добре-таки промерз і, щоб зігрітись, розпалив багаття. Сказано — недосвідчена людина. Я ледве встиг вчасно повернутися і відразу ж заходився гасити оте багаття, а він дивиться, дрижить від холоду, не розуміє, нащо це я роблю. Тоді я йому сказав: "Сер, ви накликаєте страшну біду. Сюди звідусіль на вогонь сповзаються змії. Серед них є отруйні... Нам треба якнайшвидше звідси втікати".

Після того він уже не відпускав мене нікуди. Я допомагав художникові розтирати фарби, стежив, як він клав їх на полотно, як змішував, щоб знайти потрібний колір, а я те все запам'ятовував, бо мені дуже хотілося навчитись малювати.

— І ви стали художником?

— Не відразу. Напочатку в мене ж не було ні полотна, ні фарб, ні потрібних щіточок. Та я духом не занепав. У саванах розшукував червону глину. Замість полотна використовував кору з дерев, парив її

над багатям, щоб вона краще розправлялась, а потім просушував на сонці, мастив соком орхідей...

— Навіщо... соком?

— Щоб краще приставала фарба.

— Складна це справа... бути художником, — сказав Хоне, шанобливо позираючи на митця.

— Для улюбленої справи чого тільки не зробиш! І я почав малювати. А через кілька років мої картини були виставлені в національних галереях Сіднея і Мельбурна. Про мене почали писати критики, називаючи "яскравою зіркою на небосхилі австралійського мистецтва".

Хоне жадібно слухав розповідь художника-аборигена, слухав, наче казку.

І душа його сповнялася гордістю й повагою до цієї талановитої людини з простого народу.

— Про мене дізналися в Європі й Америці. Мене представляли англійській королеві як незвичайне диво Австралії. Мені дали звання академіка живопису.

— Ви щасливі?

— Від усього того я не зазнав ні радості, ні щастя, а тільки гіркоту, біль та образи.

— Чому? Чому ж? — здивувався юнак, помітивши, як виразний смуток застилав художникові очі.

— Коли відомі критики хвалили мої роботи в газетах, а люди великих міст оглядали в музеях мої картини,— мені не дозволили бути присутнім на виставці моїх же власних картин, бо я... абориген!

— Навіть вам... вам не дозволили? — обурився Хоне, наче і його зараз хтось безжалісно й боляче стьобнув по серцю.— Доки отака несправедливість існуватиме в світі? Коли вже цьому буде кінець? Ми, аборигени, живемо на рідній землі, наче пасинки або сироти бездомні.

— Я ледве домігся від федерального уряду Австралії дозволу побувати на північному узбережжі, щоб побачити море й писати морські пейзажі. Я маю тепер добрий заробіток, але я не маю права розпоряджатися своїми грошима без дозволу місії, яка контролює мій бюджет. Ти послухай, Хоне. Торік я заплатив урядові понад чотириста фунтів стерлінгів податку, і цей же самий уряд забороняє мені побудувати собі дім у рідному краю, на мої власні гроші...

— Доки це буде? Доки? — і суворо звелися юнацькі брови, а в очах збушував вогонь гніву й непокори.

— Отаке моє щастя, юначе,— і художник замовк, подивився на схід, де вже з-за гір підводилось сонце.

— Оце моя душа, радість моя і розвага,— сказав Альберт Наматжира, широким жестом повівши в напрямі гірських перевалів.— Тут живу, тут і відпочиваю за улюбленою роботою.

— Розумію вас... Але ж хіба можна так жити? Без людей...

— Я був і залишаюся вірним сином мого народу. З ним я кревно зв'язаний і за його безправ'я, за його злидні й горе вболіваю дуже. А ти, Хоне, послухай... Послухай, молодий мій друже, чого вимагають від мене австралійські расисти. "Ви,— кажуть вони,— академік живопису. Вам надано громадянські права, а ви спілкуєтеся з людьми нижчої

раси... з аборигенами". Ти чуєш, Хоне? Ти розумієш, на який шлях вони мене штовхають? Щоб я зрікся свого народу, став глухим і сліпим... Не бачив його страждань, і приниження, і образ. Вони хотіли б убити мою душу, а заодно, мабуть, і мене... Та хіба ж я можу зрадити мій нещасний знедолений народ?

— Спасибі вам за це... Спасибі! — сказав зворушений і гордий Хоне.

— Я зараз ще більше малюю, а виручені за картини гроші віддаю нашим людям — аборигенам, що дуже бідують у резерваціях. Цим я хоч трохи полегшую їм тяжку долю, злиденне життя... І що зробили расисти, коли дізналися про це?

— Скажете.

— Вони домоглися свого. З національних музеїв повикидали мої найкращі твори, такі як "Старий евкаліпт", "Евкаліпти в Палмвеллі". А саме в ці картини я найбільше вклав своєї любові до рідної землі. Та я не поступивсь перед ворогами своєю совістю...

Хоне слухав художника, милувався ним і думав у ті хвилини, що саме так треба діяти кожному аборигенові" Ні в чому не поступатися недругам і ворогам. З усіх сил боротися за свої права.

"Який я радий, що зустрів таку людину. Цікаво, чи є в нього сім'я? Є діти? Спитаюся зараз".

— Аякже! — охоче відповів гостеві Наматжира.— Маю синів: Еноса, Оскара і Евальда. Вони теж художники. І не тільки мої сини. Нашого полку прибуває, і я радію з того"

— І я радію, що наші люди пробивають собі дорогу в широкий світ. І ще раз радію з того, що зустрівся з вами.." Я розкажу про це у стійбищі... І ми всі дуже б хотіли бачити вас у себе на святі.

— Буду. На святі буду неодмінно. Мені самому хочеть" ся зустрітися з моїм давнім другом. Глянути на нього, який він тепер.

— Спасибі.— Хоне підвівся.— Вирушатиму...

— І тобі спасибі, що підійшов до мене. Тепер у вашому стійбищі матиму вже двох друзів.— І він, мов сина, обійняв Хоне, попрощавшись з ним, і дивився вслід юнакові, доки той не зник у буйній зелені тропічного лісу. Потім художник глянув на сонце, на перевали, осяяні вщерть теплим промінням, і пішов до мольберта, щоб усю красу обраного ним пейзажу достойно і вміло перенести на полотно.

*

Велика ватага мисливців, озброєна списами, бумерангами й луками, зупинилася на нічний привал.

Вів цю ватагу Таматеа. Заядлий птахолов і мисливець, він краще за всіх орієнтувався в тропічному лісі, знав усі стежечки, умів пройти там, де інший міг би заблудитись.

Йому знайомі глибокі ущелини й перевали, гірські джерела з чистою, мов роса, прохолодною водою, замріяні, часом зовсім невеличкі озерця, куди приходять на водопій страусоподібні птахи ему.

Таматеа добре також пам'ятає місце, де в час тропічних гроз горів підпалений блискавицями ліс. Саме до однієї з таких післяпожежних ділянок він і йшов зараз на полювання.

— Там уже, напевно, виросла свіжа трава. А якщо є трава, мусить бути і кенгуру.

— Може, вони не на цьому пожарищі, а десь на інших?

— Тоді підемо й на інші... А зараз тут розвідаєм.

У своїх передбаченнях Таматеа не помилився. Коли на світанні вони наблизились до обраного ним місця, всі помітили велике стадо кенгуру, що паслося на ситій траві. Де-не-де встигли вирости буйні кущі й окремі деревця підліску, за якими можна було непомітно підійти на відстань, потрібну для метання списа.

Вправні й досвідчені мисливці часом діяли так. Виявивши пасовище кенгуру, протягом однієї ночі споруджували загороди з наламаного гілля й розставляли особливі сіті або викопували глибокі ями, старанно маскуючи їх зеленим хмизом. Вранці, коли стадо з'являлося на пасовищі, загонщики, а ними були іноді жінки й діти, зчиняли крик, галас. Сполохані тварини, шукаючи для себе виходу й порятунку, неминуче потрапляли або в сіті, або в ями-пастки.

Але зараз треба знаходити інший вихід. Таматеа зірким, досвідченим оком оглянув місцевість.

— Копати ям не будемо. Ставити сіті теж не будемо, бо може трапитись, що стадо перейде на інше пасовище. Я гадаю, загонщики мусять непомітно пробратися лісом і з трьох боків зчинити шум. Мисливці розмістяться тут: хто за кущем, хто в траві, хто сховається за камінням.

Поки Таматеа давав завдання, кілька кенгуру, підвівши голови, насторожено оглядали галявину.

— Тільки б не сполохати передчасно. Стадо продовжувало безтурботно пастися.

— Діяти обережно. Проникати тихо. Ніяких розмов,— повчав Таматеа загонщиків.

Не гаючи часу, вони одразу ж рушили до лісу в обхід поляни. А мисливці, обравши для себе найзручніші місця, пильно стежили звідти за здобиччю.

Поволі підводилось сонце. Ліс сповнявся співами гомінливого птаства. Все частіше кенгуру озирались, наче відчували смертельну небезпеку, проте галявини не залишали.

Таматеа, замаскувавшись травою, лежав за каменем, чекаючи тієї хвилини, коли почнеться облава.

Раптом всі кенгуру підвели голови, вдивляючись у напрямі лісу, де могли бути загонщики. Тривожним криком подано сигнал, і в одну мить все стадо метнулося услід за вожаком.

"Все пропало... Не встигли обійти..." — нервував Таматеа.

Раптом вожак зупинився і зупинилося стадо. На галявину з криками вискочили загонщики. Тварини повернули назад, але й там їх зустріли такі ж крики, галас і свист. Третя група відрізала шлях до втечі, і нажахані кенгуру, переслідувані людьми, помчали просто на засаду.

У кожного мисливця схвильовано билося серце, рука стискала списа. Напруження зростало щосекунди. Ще хвилина... Ще півхвилини... Вже чути наростаючий шурхіт трави, добре видно прищулені вуха.

І ось настає мить, коли мисливці схоплюються з землі, в тонким свистом летять списи, бумеранги, стріли...

Кенгуру метнулися було назад, але і там їх разили смертельною зброєю. Крик людей змішався з криком поранених тварин. Тільки небагатьом із них пощастило прорватися крізь кільце загонщиків і зникнути в гущавинах лісу. Здобич була значною. Доручивши

загонщикам доставити її у стійбище, сам Таматеа з рештою мисливців пішов далі.

Незабаром перед очима в них постала долинка з озерцями голубої, як небо, води.

Таматеа пильно оглянув землю навколо озерець, сказав:

— Отут ми й зупинимось.

Місцевість виявилась не дуже придатною для полювання. Ні високої трави, в якій можна було б сховатися, ні каміння, ні кущів.

— Мабуть, не пощастить нам тут у полюванні, занадто все відкрите, — зауважив хтось із ватаги.

— А може, будемо діяти так, як інші мисливці? Сховаємося в лісі, почепимо на тичку разок блискучого намиста чи просто черепашки й почнемо розмахувати ними. Дурнуваті пташини ему підійдуть роздивитись, що вон© виблискує,— отут ми їх і вразимо списами. Бо що інше придумаєш, коли догнати їх не можна? Адже бігають вони, як коні.

— Мусимо, придумати щось інше,— і, розв'язавши свою торбинку, Таматеа підійшов до води.

— Бачу сліди. Ось тут, і там он кілька. Отже, сюди приходить на водопій цілий табунець. Це озеро з прісною водою.— І почав розкидати під берегом заготовлені заздалегідь для цього полювання пучки трави, яка швидко всмоктувала в себе воду. Витрусивши з торби навіть трав'яну потерть, Таматеа сказав:

— Тепер будемо ждати,— і першим рушив до лісу, щоб звідти стежити за цим озерцем.

Вже сонце лягло з полудня, схиляючись до обрію, і довгі тіні простяглися від дерев, закриваючи ближні озера* а здобич все не з'являлась.

— Може, табун ходить тепер на водопій до інших озер? Як ти гадаєш, Таматеа?

— Ще світить сонце... Будемо ждати.

Все нижче схилялось воно до обрію, і на дальніх озерах вже зникала голубизна, а натомість займався в них густий багрянець.

— Ідуть... Бачите? — скрикнув хтось з мисливців, і очі всіх привернув до себе вожак табуна — красень ему.

Не одразу він рушив з лісу. Маленька голова на довгій шиї поверталася на всі боки. І тільки переконавшись, що ніяка небезпека не загрожує, першим попрямував до невеликого озерця, ведучи за собою увесь табунець.

Жадібно й дружно припали пташини до води.

— Хай п'ють... Хай вдосталь напиваються,— шепоче Таматеа, задоволений з того, що його передбачення й тут збувається.

Непокоїть тільки одне: чи вистачить тієї трави, що він кинув в озерце? Чи не замало її?

Бо тоді птахи, напившись води, спокійно підуть собі на ночівлю.

А якщо їх сполохати, то вони втечуть звідси і невідомо* чи прийдуть потім сюди знову.

Мисливці поривалися схопитися на ноги й мчати до озера, з ходу метаючи списи, але досвідчений в цих справах Таматеа суворо наказав:

— Лежати всім! Не ворушитись! Минуло ще кілька хвилин.

Вожак першим одішов від озерця і спокійно почав чистити дзьобом пір'я.

Та раптом він хитнувся, хоч і не впав.

— Діє!.. Діє хмільна трава пітчері! Діє! — вимовляв стиха Таматеа, проте поки що не підводився на ноги і не підводився ніхто.

Всі стежили за птахами мовчки, напружено. Ось один з молоденьких ему чомусь відокремився від табунця, захитався і, немов підбитий, упав на зелену траву.

Вожак рушив до молодого, але не дійшов. Завжди сильні ноги зараз плуталися, мов у п'яниці, паморочилась від хмелю голова, і він несподівано теж упав поблизу свого молодого собрата.

— Пора! — вигукнув з своєї засідки Таматеа. Мисливці, як буряний вітер, кинулись до озера. Весь табунець повністю потрапив до їхніх рук.

*

Санто дуже ретельно все перевірив. Напоготові стояли остроги, розщеплені на три й на чотири зазублених, мов бджолине жало, кінці. Окремо лежали метрової довжини очеретяні стріли з костяним чи дерев'яним наконечником, з такими ж зазублинами, як і на острозі.

Та гордістю Санто був лук, що його він сам змайстрував з міцної деревини кокосової пальми, натягнув тятиву, сплівши її з тонких ліан.

Пружний лук, туга тятива й гостре око Санто не дадуть промаху. З свистом полетить стріла, пущена його рукою, і точно вдарить у ціль.

Це вже він перевірив не раз. І саме цю свою грізну зброю приготував хлопець для нічного походу.

Сестра Макаро взяла корзину, сплетену з розщепленого бамбука, і обоє вони рушили з дому, щоб надвечір прибути до умовленого місця.

Стійбище спорожніло. Чоловіки, жінки, дівчата, юнаки, підлітки — всі рушили з дому, для всіх сьогодні знайдеться робота. Вдома залишилися тільки старики, та старухи, та малі діти.

Хоч сонце ще не зайшло, але біля річки вже зібралися натовпи людей. Порядкував ними, даючи завдання, сам вожак Томарі:

— Ловити у водоймищах озер, ловити в річці. А ті, кого я одібрав,— вирушать зі мною в море.

Серед відібраних був і Санто. Він нетерпляче позирав на човни, що ледь погойдувались у невеликій бухті, споряджені сітями, сухим хмизом, прісною водою. Біля щогл лежали спущені вітрила, переважно трикутної форми, сплетені з пальмового та бананового листя.

Тут же стояли на припоні невеличкі гостроносі човни, видовбані з суцільних стовбурів хлібних дерев, з спеціальними поплавцями-балансирами, що кріпилися двома-трьо-ма п'ятиметровими поперечними жердинами до корпусу човнів. Цей пристрій надавав їм стійкості при сильних вітрах та штормах.

— Все ясно? — запитав батько.

— Ясно,— озвалися звідусіль голоси.

— Тоді за роботу!

Люди почали розходитись. У багатьох корзини, верші, сіті, плетені з ліан чи з лика хлібного дерева.

Загонщики вже тримають у руках гілля та пучки трави.

Санто знає — ось зараз ці люди підійдуть до неглибокого водоймища і, забрівши в нього ланцюжком, зчинять шум і плескіт. Стьобатимуть воду зеленим гіллям і пучками трави, щоб загнати якнайбільше сполоханої риби до протилежного берега, де вона, очманіла від страху, почне викидатися на твань відмілини, а там уже спритні жіночі та дівочі руки збиратимуть її в корзини.

А може, поставлять верші чи підуть до старовинної греблі, де невідомо хто й коли збудував кам'яні вигадливі лабіринти з перекатами й глухими тупиками, де можна так само взяти добрий улов.

Проте, де ловити, чим і як ловити — рибалки вирішать самі.

Нарешті всі юрби розійшлися, і тоді ватажок Томарі, оглянувши тих, кого він одібрав для походу в море, сказав:

— Пора і нам вирушати!

Для Санто це була довгождана й щаслива хвилина. Немов вихор, помчав він до найбільшого човна, аж чорного від давнини, на якому плаватиме сьогодні його батько. Спритно скочив в той човен, поклав біля себе лук, стріли й остроги.

Човни швидко заповнювались рибалками. Батько, оглянувши Санто, посміхнувся:

— Нічого не забув? Все взяв з собою, що потрібно рибалці?

— Може, острог малувато, так стріл у мене вдосталь,— сказав хвалькувато, зиркнувши на свою зброю.

— Побачу в морі, чи добре ти вмієш влучати.

— Досі влучав добре, батьку.

— Ну, ну, не хвалися заздалегідь.— І гукнув до рибалок : — Віддавай кінці!

Дружно занурились весла у прозору воду, лишаючи по собі малахітові буруни. Гостроносі саморобні човни рушили в море.

Широке і, здається, безмежне лягло воно перед очима, увібравши в себе передзахідне пломеніння неба, що свої яскраві фарби розсипало на ближні й дальні морські простори.

На жаль, ті фарби швидко блякли, згасали, а обрій обгортався сизо-фіалковою млою, в якій незабаром з'явилися яскраві іскристі зірки. З кожною хвилиною їх ставало все більше. Вони ясніли вже не тільки на обрії, але й густо розсипалися сузір'ями над головою, і саме по цих сузір'ях тримався курс човнів.

— Торік отут, при повнім місяці, ми полювали на черепах,— озвався рульовий Енос.— Пам'ятаю, як Атаї осідлав одну, і так вдало, що вона носила його на собі з го-1 дину, доки приборкав її.

— Важко було її приборкати,— сказав юнак, нічим не примітний від інших, і соромливо замовк, а його друг продовжував розповідь.

— Довго тягала вона Атаї по морю. Думав, завезе його хтозна й куди. Ну він, кажу ж вам, зумів її здолати. Скерував просто на човен. А тоді вже і я йому підсобив. Здоровенна черепаха! Удвох ледве витягли її з води.

— А пам'ятаєте, як ми позаторік натрапили в морі на дюгоня? — втрутився в розмову ще один рибалка.— Тоді теж місяць світив... правда, ущерблений... Приготувались ми...

Та юнакові не пощастило закінчити розповіді, бо саме в цю хвилину Томарі подав команду:

— Добувати вогонь!

Санто, благально дивлячись на батька, спитав:

— Можна мені?

— Спробуй! — дозволив вожак, спостерігаючи за спритністю і вмінням молодшого сина. Не минуло й кількох хвилин, як на пласкому камені задимів спочатку сухий мох, спалахнув потім і роздмуханий вогник.

Такі ж вогні з'явилися й на інших човнах.

— Молодчина, Санто! — похвалив батько.— Ти вже дієш, як справжній рибалка.

У хлопчини від цієї похвали радістю засяяли очі.

Гребці, вийнявши весла з кочетів, озброїлися хто острогою, хто списом. Вільно погойдувались на хвилях човни, і коливалися золотисті полиски багать, лягали на воду, освітлюючи її верхній прозорий шар.

Пильно вдивлялися очі рибалок у морську глибінь, ждали.

З сусіднього човна хтось метнув острогу, і на її зазубленому кінці затріпотіла рибина. Потім все частіше чувся плескіт води.

Санто застиг у чеканні. Серце б'ється схвильовано, а очі так і ширяють навколо, помічаючи і зграйки дрібної риби, і окремих медуз, що, наче крихітні білі парашутики, ледь погойдуючись, мирно пливуть туди, куди несе їх морська течія.

Все бачить, все помічає Санто.

Ой як же хочеться йому, щоб зараз з'явилася поблизу човна рибина. Він вразив би її влучною стрілою.

"Ну чому, чому нема? Може, дровець підкласти? Мусить же й до нашого підпливти якась..."

І знову Санто пильно вдивляється у потемнілу глибину, в якій мерехтить не тільки полум'я вогнищ, але й окремі зірки, навіть повні суцвіття.

"Доки ж можна ждати? — непокоїться підліток, по" зираючи на інші човни, де успішно лучать рибу.— Нарешті..."

Завирувала вода. Не встиг Санто як слід роздивитися, що воно вирине, а вже пружно натягнув тятиву. Почувся короткий сплеск. Гостре вістря швидкої стріли з костяним наконечником вдарилось об міцний панцир великої черепахи, не завдавши їй ніякісінької шкоди.

Удар стріли не дуже сполохав черепаху, бо вона все-таки з'явилась на поверхні. Відчувши тільки тепер небезпеку, повернула назад, поволі занурюючись у глибину.

В цю мить полетіли бризки — то відважний Атаї кинувся їй услід.

Санто завмер, ні на мить не відриваючись очима від юнака. Освітлений вогнем і видимий з чоЕна, він вступив у небезпечний двобій з черепахою, яка могла затягти його на таку глибину, звідки вже ніколи не вибратись.

Та Атаї осідлав її добре, примусив виринути знову на поверхню, і черепаха понесла його у відкрите море.

Санто хотілося закричати, щоб рибалки послали вслід човна, бо хто може знати, чим закінчиться ця боротьба.

Глянувши на СЕОЇХ сусідів, помітив спокійні обличчя, наче нічого особливого не трапилось.

Хлопець намагався бути таким же спокійним, як і всі дорослі рибалки, та це йому не вдавалося. Тривожно вдивлявся у море. Там було темно й тихо, тільки світили зірки, але їхнє тьмяне світло не в силі було розігнати густу надморську млу, в якій важко дихали хвилі, в якій зник відважний хлопець.

Нетерпіння й тривога зростали. Санто позирав то на батька, то на сусідів і не розумів, як же можна так довго залишати Атаї в біді?

"Хіба самому рушити човном в оту густу імлу, розшукати, допомогти?.. Ну чому, чому вони всі такі спокійні? Адже велика черепаха може глибоко зануритись, і коли Атаї вчасно її не покине, то й сам захлинеться під водою. Як же цього вони не розуміють? Треба рятувати... Негайно рятувати!"

І знову Санто вдивляється в густу й важку темряву моря, над якою лягло зірчасте небо. Ось упала зірка, і слід її відбився короткою смугою і згас у глибині.

Почувся плескіт води — це вдарив своєю острогою батько, і на гострому кінці затріпотіла зранена риба. Кинув її на дно човна. Ще удар, ще два, майже разом, і рибалки так. само вийняли з води свою здобич.

Санто нарешті помітив рибину теж. Поволі ворушачи хвостом і плавниками, вона підпливала до човна, приваблена полум'ям багаття.

В цю хвилину забув він навіть про Атаї.

Знову натягнулася тятива, даючи розгін стрілі. Короткий сплеск. Стріла уп'ялась вістрям у хребет. Рибина завирувала і разом з стрілою зникла в глибині...

Санто ждав. Удар був влучний, смертельний... Невідомо тільки, де вирине, чи поблизу човна, чи далі.

І справді, незабаром рибина з'явилась на поверхні. Вона мляво ворушила плавниками і хвостом, лежачи вже на боку.

— Молодчина, Санто! — сказав батько, і юний рибалка, заохочений цією похвалою, швидко взяв сачок, піймав рибину, вкинув її в човен.

Не встиг вивільнити стрілу, як помітив Атаї. Він сидів верхи на замореній черепасі, скеровуючи її просто на човен.

— Гляньте! — зраділо скрикнув Санто.— Атаї повертається!..

Черепаху приглушили ударом по голові, потім двоє, сильних чоловіків схопили її за лапи, втягли в човен, перевернули на панцир.

— Спасибі тобі, Атаї! Ти добрий рибалка! — похвалив його Томарі, а юнак, ніяковіючи від тієї похвали, став на своє місце.

Риба підпливала все частіше. її били острогами,, списами, стрілами. Чувся сплеск, вирування води, глухі удари.

Потім Томарі дав наказ закинути сіті, і рибалки знову сіли за весла. Піймали ще трьох черепах.

А коли над далеким морським обрієм почало світліти небо, вожак дав наказ повертатися додому.

Одна за одною гасли зірки, зникали кудись і їхні суцвіття. Ясно-блідий схід набирав все густішого забарвлення, осяюючи собою величезний простір.

Незабаром з'явився обідок, а потім випливло з-за обрію і все сонце, ласкаво обдаровуючи своїм багрянцем сонне море, ще не розбурхане вітрами, і узбережжя, й дальні гори, вкриті тропічними лісами.

*

Найкраще вбрання і найкращі прикраси поклала Макаро на барвисту, як килим, сплетену її руками тапу.

Потім дістала з схованки невеличке дзеркальце, прикріпила на очеретяній стіні і, зазираючи в нього, почала розчісувати бамбуковим гребінцем волосся, вплітаючи різнокольорові квіти, що їх вона сьогодні зірвала в лісі на світанні.

На них іще не встигла висохнути роса. Свіжі, напоєні вологою, вони сповняли хатину ніжним ароматом.

Смугляву, обвітрену жаркими вітрами шию прикрасила Макаро намистом з дрібних черепашок і одним разком — з собачих зубів. Глянула у дзеркальце, подумала й почепила ще третю низку, мішану — з зернят бобового насіння та шматочків тростини.

Скинувши повсякденний набедреник, Макаро одягла жіночу спідничку з пофарбованого рослинного волокна, що спадала їй до колін.

Руки й ноги прикрасила браслетами з ліан, які де-не-де оздоблено ракушками та барвистим пір'ям райських пташин.

Біля вух прикріпила дві найпишніші квітки, просилила серги з перламутровими привісками, а за поясок тонкого плетива, оздоблений візерунками й пір'ям, встромила букет живих квітів.

В довершення Макаро одягла на голову ще вінок і, глянувши в дзеркальце, задоволено усміхнулася.

їй самій приємно зараз на себе подивитися,— так до лиця і святкове вбрання, і прикраси, і особливо квіти.

Очі в неї виграють глибинними іскрами, як у дорогоцінному камені, світяться живою радістю й хвилюванням у передчутті зустрічі з вісником Хоне, якого ждала вона всі ці дні, про якого завжди думала безсонними ночами.

І зараз дівоче серце, здавалося, ладне було вирватись з грудей, мов пташина, й полинути до нього... Воно то завмирало, то сповнялося невідомим їй самій жагучим трепетом, і, мабуть, від цих почуттів так іскрилися в неї очі, налиті щастям... Мабуть, тому так усміхалися вишневі повні й гарячі вуста...

Ще раз оглянувши себе в дзеркальце, Макаро вийшла з хатини й попрямувала стежкою до моря, де сьогодні мяло відбутися велике свято.

Гостей зібралося багато.

Тут були люди з роду Динго і Ворона, Ящірки і Крокодила, Дощу і Чорних Лебедів, Кажана і Жаби. Прийшли гості з ближніх і дальніх стійбищ, що їх запрошував на свято вісник.

Але самого Хоне тут не було.

"Що б це значило? Чому, скликаючи стільки людей навіть з дальніх стійбищ, сам не прийшов на свято? У кого ж спитати? Хто знає, де він і що з ним? Чи повернувся додому, чи, може, в дорозі з ним трапилась якась біда?"

Добрий настрій, що його відчувала Макаро, йдучи сюди, раптом померк, зів'яв, мов зірвана під сонцем трава, а натомість в душі зростала тривога, затуманювала недавню радість, викликала неспокій, болем стискаючи серце.

Дівчина йшла узбережжям — струнка, красива в своєму святковому вбранні. На неї задивлялися юнаки, але вона не помічала тих поглядів, бо зростаючою тривогою сповнялася її душа.

— Макаро! — почуЕся раптом знайомий голос братика.— Чим так стривожена? Кого шукаєш?

— Хоне.

— Він же біля нового човна. Там і художник Наматжи-ра. Ой Макаро, коли б ти тільки бачила, як він зустрівся з нашим батьком!

— Послухаю.

— Стоять обоє зворушені. Тоді художник отак простягнув руки і каже: "Томарі?! Ти?.. Друже мій! Брате мій!" — І кинулись один до одного, обнялися й мовчать... Я зроду не бачив у нашого батька сліз, а

там обоє вони... І наш Хоне знає Наматжиру, бо він з ним зустрічався вже раніше, в горах...

Немовби камінь важкий звалився з плечей Макаро. Немовби в густу навалу хмар увірвався раптом владний вітер, розвіяв, розметав їх, відкривши доступ сонцеві.

І тривоги не стало. Нічого більше не питаючи, вона поривно обійняла брата, поцілувала і, окрилена щастям, помчала до своїх подружок. Санто, подивившись їй вслід, лукаво посміхнувся.

"Ой сестро, сестро! Мабуть, скоро доведеться готуватись до весілля в нашій хаті".

Він сьогодні теж одягнув святкове вбрання. То дарма, що на ньому не було ні намиста, ні браслетів, зате примітним був тонкого плетива поясок з кокосових волокон, прикрашений блискучими бусинками й кольоровим пташиним пір'ям.

А біля кожного вуха хлопець закріпив по багряній квітці, а смугляве тіло, як і його брат Таматеа, пофарбував червоною охрою.

То як же йому не хизуватися сьогодні перед численними гостями, що зійшлися сюди з багатьох стійбищ?

Санто цікавить все, і він скрізь встигає побувати.

Ось у ямах, викопаних заздалегідь для земляних печей, підсмажуються заколені домашні свині, забиті на полюванні кенгуру. .

Днище земляних печей старанно вистелене кам'яними плитами, добре змитими водою. На них розкладено іще один шар так само митого каміння, і коли воно розпечеться, його беруть палицями, вкладають усередину туші, щоб м'ясо краще й швидше прожарювалось.

Саму ж тушу вкривають потім банановим листям, обкладають ще й зверху гарячим камінням та попелом, а тоді це все присипають землею, щоб якнайдовше зберегти тепло. Години через дві-три їжа готова.

Санто йде далі й знову бачить земляну піч, біля якої пораються жінки. На забитих ему вони не обскубують пір'я, а обліплюють птахів глиною, кладуть на розпечене каміння, загортають гарячим попелом і землею, щоб м'ясо жарилось і водночас смачно умлівало.

Глиняна кірка легко здіймається потім разом з пір'ям.

А ще далі готують рибу, вкладаючи її в шматки м'якої кори чи в зелене бананове листя. Такі пакуночки обв'язують зверху трав'яним шнуром і досмажують так само, як і м'ясо.

Вдосталь буде їжі для всіх гостей. Тут і коржі з хлібного дерева, і горіхи з кокосової пальми, борошняні горіхи з дерева бунья.

Гірками лежать стиглі банани, корені молодих "пляшкових дерев", стебла болотяної рослини вадру, молоді парості й листя трав'яного дерева, що росте в горах, а також молоде листя капустяної пальми.

Стояли тут корзини з гранатами, фініками, ожиною, тутовими ягідьми і насінням лотоса. Були й інші ласощі, що в хлопця аж очі розбігалися — всього б одразу покуштував.

Особливо від земляних печей несло такими ароматами, що Санто не витримав, одійшов від спокуси далі.

Гостей сьогодні частуватимуть не тільки м'ясом та рибою, овочами та плодами,— для них на гарячому камінні —смажаться раки, краби, молюски, жаби, яйця пташині та яйця різних плазунів та черепах.

Заготовлено також для гостей з стручкового перцю п'янку каву, фруктовий хмільний сидр з крупних плодів пандануса, що нагадують ананаси, а також особливий делікатес — "сигари пітчері" з рослини, схожої на тютюн, яку розшукували в гірських районах.

Листя пітчері збирали після дощів, сушили на сонці й на вогнищах, розтирали камінням і змішували з попелом перегорілої акації.

Порошок загортався потім у листок цієї ж рослини, і у вигляді сигари ним частували гостей.

Не затримуючись довше біля земляних печей, Санто попрямував до узбережжя, де на дерев'яних колодах височів парусною щоглою новий човен "такітуму". Для цього човна відбиралися в лісі найвищі дерева, а коли довелося випалювати в них середину стовбурів, Санто теж брав у цьому участь.

А вже подальшу роботу виконували тільки теслі, якими керував батько.

Вони працювали день у день, а іноді навіть вночі.

Окремі дерев'яні деталі просвердлювались і скріплювались між собою шнурами з рослинного волокна.

Кам'яні тесла й різці так нагрівалися під час роботи, що їх доводилось заганяти в соковиті бананові стовбури для охолодження.

Потім, коли корпус човна був готовий, всі щілини в ньому ретельно замазали смолою та воском.

Дівчата стійбища теж стали теслям у пригоді. Разом з своїми подружками Макаро ткала циновки, зшивала їх докупи, щоб майбутній парус був не тільки міцним, але й красивим.

Найкращі майстри вистругували весла, оздоблюючи їх багатою різьбою.

І ось стоїть тепер новий човен на виду у всіх, і стоїть біля нього його творець — господар і вожак роду Коврової Змії Томарі. Він сьогодні, як і всі аборигени, у святковому вбранні. Густе кучеряве волосся, посріблене сивиною, прикрасили два бамбукові гребені. Шию обплели кілька разків намиста з собачих та риб'ячих зубів. На руках і ногах браслети з тонкого плетива ліан та черепашок.

А з-під широкого дерев'яного пояса, оздобленого візерунками, звисає до колін передник з вузьких перламутрових пластинок, що виблискують проти сонця сліпучими іскрами.

Томарі озирає весь люд, що зійшовся на свято, і в його очах світиться вдоволення й гордість. Хай дивляться всі, хай милуються красенем, що борознитиме морські води не один рік.

Надходить урочиста хвилина. Б'ють барабани, обтягнуті ящірковою шкірою, звучать дерев'яні труби, сповіщаючи про початок свята.

До човна, який приємно пахне деревиною й воском* наближається шаман Нондо. Він зводить руки до неба* закликаючи всіх богів зберегти човен у найбільші бурі* в найстрашніші шторми.

Після урочистої відправи вожак Томарі подає знак, і в ту ж мить десятки сильних м'язистих рук прикипають до бортів човна, пересуваючи його по колодах.

Сотні очей стежать за кожним рухом. Все ближче, ближче вода... І ось лунає, нарешті, радісний крик всіх присутніх:

— Човен на морі! Човен на морі!

Тепер його треба ще "освятити". Ті ж сильні руки розгойдують, зачерпують бортом чисту бірюзову воду, а звідусіль линуть схвальні вигуки людей.

Човен тепер "освячено", припнуто до берега надійним канатом. Вичерпують і виливають назад у море "святу" воду.

Знову б'ють барабани, сповіщаючи присутніх, що бенкет можна починати.

Люди розміщуються на траві, підібгавши під себе ноги. На розстелених циновках стоїть у глиняних посудах питво.

Дерев'яні чаші з різьбленими ручками, ківшики з кокосових горіхів, теж оздоблені майстерною різьбою й перламутром, наповнюються сидром з пандануса й осушуються до дна. Тут же у великих дерев'яних мисках лежать, паруючи, добре засмажені шматки свинини й кенгурятини. Вилискує жиром пташине м'ясо ему, й особливо приваблюють всіх засмажені морські черепахи.

Від здобреної різними приправами їжі лине навколо такий ароматний дух, що мимоволі викликає в кожного добрий апетит.

Всього тут наготовлено вдосталь. Люди п'ють і їдять. З кожною хвилиною зростає гомін, зривається сміх, чуються заздравні вигуки.

Дехто вже поривається до танцю, а хто — до співів, бо хмільний напій діє і паморочить голову...

Несподівано примчав сюди юнак, що стояв на варті біля нового човна, й повідомив:

— З'явився катер... у морі... Пливе до нашого берега.

— Коли з добрими намірами гості — зустрінемо як належить,— сказав вожак Томарі й звернувся до сина.— Глянь, Таматеа, чий катер наближається, з яким прапорцем?

Таматеа швидко вимчав на узгір'я і, приклавши до лоба руку, далекозорими очима пильно подивився в море.

— Що бачиш? — запитав у нього батько, і відповідь почули всі:

— Пізнаю катер пана Джона.

— Тобі доручаю, Таматеа, і тобі, Макаро, зустріти гостей.

— А мені можна? — спитав Хоне, глянувши на Макаро. Погляди зустрілися, і всі помітили, як щоки в дівчини відразу спалахнули рум'янцем.

Томарі в знак згоди махнув рукою. _

— Ідіть. Поясните панові Джону, що сам я зараз не можу його зустрічати, бо в мене дорогі гості. Запросіть його на свято...

Катер мчав швидко, розсікаючи кілем зелено-синю воду, і вона здіймалася по бортах білими крилами. Пан Джон був не сам.

Його супроводжували американські та англійські друзі, а також двоє австралійських бізнесменів, що виявили бажання взяти участь в ділових розмовах з аборигенами.

Не забув пан Джон подбати й про охорону. Він запросив на катер кількох поліцаїв, переодягнених в цивільний одяг, і викликав з тваринницької станції об'їждчика Анджеліно, Який прислуговував йому в цій незвичайній подорожі.

— О-о! — вдоволено вигукнув пан Джон, наближаючись до берега.— Нас, містери, зустрічає найкрасивіша дівчина роду Коврової Змії Макаро. — І привітно махнув до неї рукою.

Насупивши брови, глянув на пана вісник Хоне, але нічого йому не сказав.

Пан Джон зійшов на берег першим.

— Наш батько, вожак Томарі, просить пробачення, що не зміг особисто вас зустріти. У нього зараз гості.

— Розумію, бо бачу нового човна. Але, якщо така заміна...— він знову глянув на Макаро,— то я не заперечую... Я дуже вдоволений.

Дівчина, соромливо відвівши очі, сказала:

— Наш батько запрошує вас на свято...

Пан Джон і вся компанія були вже трохи напідпитку.

— Що ж, ми радо приймаємо запрошення. А чи не так, панове? — звернувся він до своїх супутників, і ті дружно й весело ствердили:

— Так, так, пане Джон. Ми охоче погуляємо на святі.

Анджеліно виніс з катера корзину, навантажену пляшками й закускою, і рушив слідом за панами.

Вожак Томарі вийшов назустріч гостям. Для них уже були застелені візерунчасті тапи, поставлена їжа, питво і найкращі різьблені ківшики з кокосових горіхів.

Пан Джон милостиво прийняв запрошення, але трохи завагався, чи сідати йому до гурту аборигенів, що зараз, підвівшись, мовчки стежили за білими панами, чи наказати, щоб тапи розіслали окремо... І тільки тапи, бо все інше вони привезли з собою.

Зміркувавши, що цим він може образити господарів та численних гостей, вирішив сісти на приготовлене для нього місце. Тут же розмістились і його друзі.

Пан Джон, звичайно, відразу помітив серед гостей людину, одягнену по-європейському, хоч колір шкіри свідчив про її приналежність до туземців. Панський погляд перехопив Томарі й тут же представив свого давнього побратима.

— Ви Альберт Наматжира? — перепитав, здивувавшись, пан Джон.— Знаменитий художник, академік живопису, чиї картини стали окрасою національних музеїв Мельбурна і Сіднея? Приємно, дуже приємно!

Але пан Джон все ж не подав йому руки, тільки злегка хитнув головою.

Так само відповів панові Наматжира.

Сам же вожак роду, чемно вклонившись білому гостеві, запитав:

— Що бажає пан Джон випити? Є охолоджений сидр з плодів пандануса. Є хмільна кава, яку вже колись пан пробував.

— Пам'ятаю... Як же, добре пам'ятаю. Раджу і вам, містери, спробувати цього напою.

Розторопний Анджеліно порався біля корзини, мовчки розставляючи на строкатих тапах різноманітне питво і таку ж різноманітну закуску,

срібні прибори, срібні та золоті стопки й кришталеві бокали для шампанського.

Вожак Томарі наповнив кавою кокосовий ківшик, під-еіс його панові Джону. Цього ж напою налив і собі.

Таматеа і Хоне частували гостей-аборигенів, а Макаро,. взявши глиняний посуд, наливала з нього в кокосові ківшики білим панам.

Забувши в цю хвилину, що перед ними аборигенка, вони стежили за нею, милуючись її красою й убранням.

Хоне помітив ті погляди, і в душі його закипала образа. Та зовні вісник був спокійний і нічим не виявляв своєї неприязні до цих несподіваних гостей.

Осторонь стояв Анджеліно. До нього теж підійшла Макаро, хотіла почастувати, але об'їждчик зрозумів, що пити йому не слід.

Дивлячись на дівчину, він сказав:

— Я дуже вдячний вам, Макаро.

— Та й за віщо? — здивувалась аборигенка, з цікавістю розглядаючи смуглявого темноокого італійця.

— Мені розповідав про вас мій брат Альфіо, як ви його доглядали, коли він хворий лежав у вашій хатині.

— Альфіо? — ще більше здивувалася дівчина, і в очах її засвітилося тепло і щира приязнь.— Альфіо — ваш брат? Рідний брат?

— Рідний.

Розмова урвалася, бо пан Джон, невдоволено зиркнувши на об'їждчика, наказав:

— Шампанського!

Аджеліно швидко розкупорив пляшку, налив у кришталевий бокал, і той бокал пан Джон вручив аборигенці, сказавши при цьому:

— За тебе, Макаро! За твоє здоров'я і красу!

— Хіба пану Джону невідомо? Нам заборонено пити...

— Знаю, але цю провину беру на себе... цілком.— І він цокнувся кришталевим бокалом.— Ще раз проголошую тост... За твоє здоров'я і красу!

Макаро, покуштувавши смачного напою, випила його до дна й обережно поставила бокал на тапу.

Охмелівши ще дужче, пан Джон звелів налити Томарі,. а також синові Таматеа коньяку і, звертаючись до юнака,, сказав:

— Таматеа, ти вже давно доставляв мені райських тгтахів. Я просив... Хотілося б мати папуг жако або лорі. *Я вчитиму їх розмовляти.

— Пане Джон, ви ще не заплатили мені за тих птахів, що вам приносив Санто.

— Як це... не заплатив?.. Хто сказав? — обурився пан Джон, невдоволений тим, що при людях його викривають в негідному вчинкові. — Не було такого!

— Було! — схопившись на ноги, заявив Санто, і в його оченятах засвітилася справедлива образа.— Ви тоді сказали: "Хіба тобі не відомо, що для "або" немає входу в мій дім!.." І ви, пане Джон, мене... вигнали.

— Та чи варто зараз про це згадувати? — втрутилася в розмову Макаро, щоб якось виручити з незручного становища гостя.— Сьогодні у нас свято. Сьогодні треба пити, гуляти, веселитись і не думати ні про які справи. Я знаю, ви не смієте скривдити бідну людину.

— Так, так... не посмію,— вимовляв, все дужче хмеліючи, пан Джон. — Ніколи... Не посмію...

Макаро налила йому ще кави, і він, уже ні з ким не цокаючись, випив і цей ківшик до дна.

А сп'янівши, пан Джон звернувся до Томарі.

— От що, вожак! Я і містери приїхали, щоб домовитись по-хорошому... Нам потрібні нові земляні масиви...

Пильно глянув на нього вожак роду Коврової Змії, здогадавшись відразу про чорні наміри білого пана.

— А якщо ми... не погодимось?..

— Тоді прийдуть сюди солдати і... ти розумієш?..

В душі бушували гнів і образа, але вожак зовні був спокійним.

— Білі пани нас убивали в джунглях, стріляли, мов звірів, у стійбищах, виганяли в мертві пустелі... Білі пани розкидали отруєну їжу, а наші голодні люди підбирали і гинули потім у страшних муках... Було таке, пане Джон?

— Ну, було... давно. Ми за дії колишніх лендлордів та скотарів не відповідаємо. Ми прибули, щоб домовитись... по-хорошому, щоб добровільно... Уряд виділить гроші, і вам збудують хати. Житимете в резервації, як інші аборигени.. Ваші діти навчатимуться в школі різним ремеслам, а до-рослі працюватимуть на фермах, лісорозробках... Знайдеться робота для пастухів і погоничів. Уряд потурбується: за долю кожного з вас, бо він бажає вам добра...

— Уряд бажає аборигенам добра? — втрутився в розмову художник Наматжира.— Не вірю!! Уряд не вважає; нас за людей!

— Ви чуєте, містери? — звернувся пан Джон до своїх однодумців.— Чуєте, що він говорить?

— Хіба я кажу неправду? Хіба не існує в конституції! Австралійського Союзу статті п'ятдесят першої, в якій зазначено: "Аборигени не користуються правами громадянства". Уряд принижує наш народ, ображає нашу гідність, зневажає наші права. Ми все те бачимо й розуміємо, бо ми ж не сліпі кошенята, а люди з живим серцем і живою душею.

— Власне кажучи...— і в тоні голосу відчулися вже* дражливі нотки, — яке ви маєте право...

— Я, пане Джон,— друг Томарі! І я теж... абориген! Ось ви тут згадували про резервації. Ми знаємо, як там живуть наші брати і сестри. Це табори смерті. Там немає вдосталь ні їжі, ні води. Люди мруть, наче мухи. їх косить голод і різні хвороби. Даремно блукають вони по пустелі в надії знайти якусь живність, але пустеля мертва. Все в ній висохло. Тільки гарячий пісок лежить...

— А ми все-таки землю відберемо! — сказав з п'янок> впертістю пан Джон.— Відберемо!

Спокійно відповів йому вожак.

— Якщо ви відберете землю і виженете нас у пустелю,— наші дружини, діти і ми самі повмираємо з голоду. То я? так гадаю, пане Джон, що краще нам загинути в бою, аніж вмирати від голоду.

— В якім бою? Що ти говориш?

— Тут жили наші діди, батьки... З .рідного краю нікуди не підемо! — заявив Томарі. І такої думки були всі аборигени. Вже ніхто з них зараз не пив і не їв нічого^ слухаючи гостру розмову вожака роду з паном.— Тільки* тоді, коли ми всі будемо мертвими... тільки тоді білі солдати зможуть взяти нашу землю!

Розмова набувала щодалі гострішого й небезпечнішого* . характеру.

Це зрозуміли білі гості, і один з них, тверезіший за інших, стиха порадив панові Джону:

— Може, краще поговорити окремо... з вожаком?.. Щоб не на людях.

До свідомості пана Джона дійшла розумна порада.

— Правильно... Окремо... тільки з ним...

Томарі теж не схильний був зараз сперечатися з білим паном, щоб не затьмарювати свята собі та гостям.

Пан Джон почастував його коньяком і віскі, але дуже міцні напої вожакові не сподобались. Томарі тільки пригубив їх, але пити відмовився, посилаючись на те, що йому, господареві, на сьогоднішньому бенкеті не слід затуманювати свою голову.

Пан Джон не наполягав і пригощався сам, цокаючись своєю чаркою з чарками містерів.

Коли гості добре випили й закусили, знову вдарили барабани, зазвучали дерев'яні флейти і труби, подаючи вість, що зараз розпочнуться різні ігри, змагання й танці корроборі. Томарі запросив білих гостей подивитися на ці розваги, і вони охоче погодились.

Один з аборигенів на добрій відстані, просто на землі, окреслив контур кенгуру й сів трохи осторонь, щоб подавати знаки, хто влучив, а хто промахнувся.

Вишикувались ті з мисливців, які хотіли змагатися.

Списи були різної довжини і різного оздоблення. Наконечники з каменю або з казуаріна — залізного дерева, а древко тростяне чи бамбукове.

Першим у змаганні виступив юнак з дальнього стійбища, у святковому вбранні й прикрасах, розфарбований червоною охрою.

Не поспішаючи, він взяв списа, примружив око, при-ціляючись до далекого зображення кенгуру, і раптом, випроставши ліву руку вперед, правою щосили метнув свою зброю.

З тонким свистом пронизалося повдтря, і через кілька секунд спис уп'явся вістрям у землю.

Всі застигли. Всі стежили за наглядачем змагання, що підвів руку, розтулив розчепірені пальці, похитуючи відкритою долонею.

Глядачі зрозуміли — юнак промахнувся. Слідом за ним на змагання вийшов Таматеа. Багато людей з стійбища знали його як досвідченого мисливця, і зараз ждали тієї хвилини, коли метне він свого списа.

— Боюсь за нього,— сказала Макаро,— сьогодні Таматеа пив коньяк і додав ще два ківшики хмільної кави.

— А я знаю... знаю...— упевнено став на захист старшого брата Санто.— Я знаю, що він не промахнеться.

— Побачимо. Глядачі загомоніли:

— Списа бере в руки син вожака Томарі.

— Чув я про нього — добрий мисливець.

— І добрий птахолов.

— Ще й майстер корабельний. Від батька ту науку перейняв.

— Влучить чи теж промахнеться?

— Далека відстань... Влучити важко.

Таматеа кілька секунд вдивлявся в місцинку, окреслену вістрям списа. Всі затихли. Стежать за ним гості, стежить художник Наматжира, стежать Макаро, Санто і Хоне.

— Чого ж зволікаєш, Таматеа? Кенгуру не ждатиме,— промовив батько, заохочуючи старшого сина.

В ту ж мить з сильної руки зірвався спис, тонко про-хурчав у повітрі й гострим наконечником встромився в грунт.

— Промахнувся... Невже промахнувся? — скрикнув Санто, і оченята його вп'ялись в аборигена, що знову підвів руку з розчепіреними

пальцями. І тоді наперед вийшов сам вожак Томарі, з ходу метнув свого списа в уявного кенгуру.

В ту ж хвилину всі присутні побачили підведену руку з відтопірченими великим і вказівним пальцями.

— Влучив... Томарі влучив!

— Вожак здобув перемогу!

— Я не сумнівався,— сказав Альберт Наматжира.— Ти серед нас був колись кращим мисливцем. Промахів не робив.

Особливо раділи за нього Макаро й Санто.

— Бачиш?.. Ти бачиш, сестро? Наш Таматеа промахнувся, а батько...

Вдарили барабани, озвалися флейти і труби. Двоє дівчат винесли сплетений з живих квітів вінок і прилюдно одягли його через плече вожакові роду.

Сам пан Джон, плескаючи в долоні й вигукуючи "браво", забажав випити чарку коньяку на честь переможця.

Цього разу Томарі довелось-таки коньяк випити.

Змагалися потім лучники. Але присутні немало здивувалися, коли разом з юнаками на змагання вийшов підліток Санто.

На досить значній відстані було поставлено мішень з кори хлібного дерева.

Пружний розгін тятиви, тонкий посвист стріл — і одразу ж вигуки, крики, жарти й сміх супроводжували тих невдах, чиї стріли пролітали мимо.

Настає черга Санто.

Знаючи, що за ним стежить стільки людей, він, звичайно, хвилюється, але завзяттям, волею до перемоги горять його оченята. Все у нього напоготові.

Короткий хуркіт натягнутої тятиви. Пущена стріла летить, летить і точно впивається в ціль.

Знову двоє дівчат виносять вінок.

Б'ють барабани. Не мовчать флейти і труби. До Санто підбігає сестра, обіймає його, цілує, а всі присутні криками славлять юного переможця.

Потім діти й дорослі запускали зміїв, виготовлених з лика кори шовковистого дерева, надаючи їм пташиного вигляду. Для рівноваги, стійкості й ширяння в повітрі зміям причеплювали трав'яні хвости.

На сьогоднішньому святі своє завзяття демонстрували кращі борці і скороходи на ходулях. Тут показували своє вміння, спритність і силу майстри кулачного бою та майстри бумерангів.

Змагання проходили цікаво, викликаючи бурхливе захоплення глядачів. Та всі чекали з нетерпінням, коли почнеться найулюбленіше видовище — танок корроборі.

Сам Томарі нарешті подав музикантам знак.

На досить простору галявину вийшли хлопчики у трав'яних фартушках, розфарбовані смугами червоної охри. У кожного в руці був пучок листя.

Не встигли хлоп'ята розміститися рядочком, як біля них стало душ із двадцять жінок, тримаючи в руках таке саме листя.

Музика не припинялась. Тільки зараз до її нескладної мелодії вплiталися ритмічні удари бумерангів, якими двоє найстаріших у стійбищі дідів викликали до танцю молодих аборигенів.

З довгими списами на простору галявину, нарешті, вийшли танцюристи.

Відразу заспівали підлітки. їхні голоси з'єдналися з жіночими голосами. Разом вони складали хвалу кенгуру і в такт пісні ритмічно били об землю листяними пучками, а десятки танцюристів, злагоджено роблячи випади то праворуч, то ліворуч, уявно полювали, і їхні списи в променях сонця спалахували грізними полисками.

Танцюристи то разом тупнуть ногою, і гуде, і дзвенить від того тупоту земля. То, підвівши десятки списів, здається, цілятся ними у непрошених гостей, викликаючи в них холод.

З полегшенням зітхнули пани, коли цей танок закінчився.

Навіть випили по чарці віскі, мовчки проводжаючи озброєних танцюристів. Музика не стихала.

На майданчик вийшли дівчата, одягнені в білі, мов сніг, спіднички з рослинного волокна.

Голова у кожної прикрашена вінком з живих квітів. А ще по одному вінку, ширшому й густішому, одягли вони через плече.

Дівчата стали двома рядами, привернувши до себе увагу всіх присутніх.

— Кого ждуть?

— Чому не починають танцю?

Нарешті в кінці довгого й широкого коридора з'явилася Макаро.

На ній була така ж біла спідничка, як і в інших танцівниць, а за пояс були заткнуті свіжі, пишні, яскраво-багряні квіти.

Макаро, привітно всміхнувшись, вклонилася гостям, і водночас сотні добрих усмішок відповіли на її привітання.

— Красуня! — милуючись нею, сказав пан Джон.— Коли б одягнути її в коштовне вбрання, вона могла б бути однією з зірок Америки.

— Містер Джон, певне, забув, що Макаро — неписьменна аборигенка...

— Дарма! — промовив сп'янілий багач, нікому не звіряючи своїх таємних думок, бажань і помислів.— Це, скажу я вам, райська пташина. — І він навіть прицмокнув губами, задоволений з такого порівняння.

Милуючись красою Макаро, пан Джон не знав і не помічав, як серед сотень аборигенських очей світилися ще одні очі такою ніжністю, теплом і любов'ю, що їх не можна зрівняти ні з чим. Не було для них у світі милішої людини від Макаро. Коли б йому сказали: "Хоне, для щастя твоєї милої віддай своє життя",— він, ніскільки не вагаючись, віддав би його одразу.

Мліє зараз його серце і окрилюється юнацька душа саме тому, що він бачить Макаро, що він може милуватись нею, дивитися в її очі, слухати рідний голос, думати про світлу, нічим не затьмарену любов, що розцвітає в його серці такою жаркою квіткою, як ота, найпишніша, що горить у неї на грудях.

Здається, його думки птахами линуть до неї, і вона всміхається зараз тільки йому одному.

— Люблю... Люблю тебе,— вимовляє стиха охмелілий, Хоне, ні на мить не зводячи з неї закоханих очей.

Макаро ще раз вклонилася гостям, потім, як батько, підвела руку, і в ту ж мить хлопчики й жінки, б'ючи листяними пучками, траву, заспівали ліричну пісню "Меле-олі-олі", яку тут же відразу підхопили музиканти.

Макаро прикладала праву руку до лоба, немов виглядала милого, а другою впиралася в бік, і те саме робили інші танцівниці — злагоджено, ритмічно й красиво.

Чи зводила вона потім руки догори, чи клала їх втомлено на груди — те саме відтворювали й подружки.

У пісні розповідалося про вірну любов, страждання і сум за милим, що поплив у море і невідомо, коли він повер-ться. Та ось з'являється на обрії знайомий парус. Повертається любий додому, і радісно звучить пісня, і радісним стає дівочий танок.

— Чудесно! Прекрасно! — вигукує пан Джон, аплодуючи танцівниці Макаро. Наче з тропічного лісу прилинула сюди, на свято, справді райська пташина — так миготять і сяють на дівчині прикраси та квіти. А очі в неї виблискують, мов зірки іскристі, а усмішка грає, наче сонце... То поведе Макаро лівою рукою, то поведе правою, або вдарить себе по

стегнах, або пройде над краєм поляни, струнка, граційна й красива, викликаючи подив і захоплення глядачів.

Після танцю корроборі пан Джон запросив Макаро до себе, налив їй сам іскристого шампанського, але дівчина відмовилася пити, бо їй хотілося підійти до Хоне, побути разом з ним.

— Ні, ні, не відпущу! — наполягав пан Джон, і Макаро, щоб не образити гостя, довелося поступитись. Вона взяла бокал, трохи пригубила.

— Більше не можу, а то ще сп'янію,— і засміялась, блиснувши білими-білими зубами.

В цю хвилину пан Джон зустрівся з поглядом гострих, налитих ревнощами очей вісника Хоне. У тому погляді відчувалася бунтівлива сила неприязні й гніву. Хоч вісник Хоне цього разу ні слова не сказав панові Джону, але той запам'ятав юнака надовго.

Саме до Хоне підійшла Макаро, і пан Джон помітив, якою теплотою й ніжністю раптом засвітилися в хлопця очі.

"Він її любить... Це ясно,— вирішив безпомилково пан Джон.— А вона? Чи любить же вона його?"

Так і лишилось це питання нерозгаданим для пана. А вже нова група юнаків виходила на майданчик показувати гостям своє мистецтво.

У змаганнях, танцях і різних святкових іграх непомітно минав час. Господарі й гості пили хмільну каву, частували один одного сигарами "пітчері", що їх вони носили за вухом. Причому ці сигари не курили, а жували, і хмільна рослина затуманювала голову не одному аборигенові.

Пили добре й білі пани, а, сп'янівши, один з них сказав:

— Я пропоную, містери, трохи прогулятися на катері, але з умовою, щоб нас супроводжувала...— і всі вони, цокаючись бокалами, вигукнули:

— Макаро!

— Макаро! — підтримав цю пропозицію пан Джон, шукаючи очима красуню аборигенку.

її поблизу не було.

Пан Джон гукнув до себе Томарі й сказав йому про бажання білих гостей.

— Не знаю, чи погодиться дочка. Треба в неї самої спитати. Можу її гукнути,— і Томарі глянув на Санто.— Розшукай сестру.

Хлопчина помчав. Через кілька хвилин Макаро прибула сюди разом з Хоне.

— Ми хочемо в тебе запитати,— почав пан Джон, впиваючись в неї очима.— Ти, Макаро, ніколи не каталася на такому катері, як мій?

— Не доводилось,— щиро призналася дівчина.

— А хочеш покататися?

Макаро глянула на Хоне, потім на батька.

— Хочу, але... боюсь.

— Кого?

— Вас... білих панів.

Пан Джон і його друзі засміялися.

— Хіба твій брат Таматеа не знає, де я живу? Хіба не він приносив мені різних птахів, і я щедро йому за них платив? До речі,— згадав пан про сьогоднішню розмову з птахоловом.— Не хочу бути в боргу. Ось йому за птахів.— Діставши з бокової кишені тугий гаманець, вийняв з нього жмутик доларів і, не рахуючи їх, поклав у долоню Макаро.

— Це багато, пане Джон... Я знаю. Птахи коштують значно дешевше.

— Нічого, нічого — сказав пан Джон.— Хай твій брат Таматеа знає мою щедрість... А тебе, Макаро, я і ось вони,— повів рукою в бік панів,— запрошуємо на морську прогулянку.

— Якщо й мене візьмете,— озвався несподівано Санто,— тоді можна буде й прогулятися. Правда ж, Макаро?

— Не знаю, що робити...— завагалася дівчина.

— їдьмо, сестро, їдьмо! — умовляв її Санто, якому дуже кортіло поплавати на катері.— Адже ненадовго...

Щось хотів було їй сказати Хоне, але змовчав, бо Макаро вже погодилась.

— Хіба що ненадовго.

Через кілька хвилин вона з братом була вже на палубі катера. Щасливий Санто, прикрашений квітчастим вінком, що його він добув у змаганні, вітав помахом руки численних гостей, а гості в свою чергу відповідали такими ж щирими вітаннями, бажаючи доброї прогулянки.

І тільки Хоне стояв у натовпі аборигенів засмучений, як ніколи. Макаро хотілося заспокоїти його, щоб не журився й не сумував за нею, бо вона скоро повернеться назад.

Востаннє стрілася з ним очима, кинула йому червону квітку, але та квітка, не долетівши до берега, впала у воду.

Хоне дістав її, якось болісно всміхнувся, на прощання махнув рукою.

Завирувала під гвинтом вода, і катер рушив від берега, з кожною секундою набираючи все більшої швидкості. А коли берег уже був на такій відстані, що людські обличчя не можна було роздивитися, пан Джон звелів Анджеліно відкупорити пляшку шампанського, а сам, зухвало оглядаючи Макаро, сказав:

— Ну, райська пташино, хай твій милий жде тебе там,— і він зневажливо махнув у напрямі берега рукою,— а ти мене тепер розважатимеш і танцями, й піснями.

— Що?! — В очах Макаро спалахнув страх і недовіра.— Ви жартуєте, пане Джон...

Та Макаро, глянувши в його холодні, оповиті п'яною каламуттю очі, зрозуміла, що її одурено.

— Повертайте... Повертайте катер назад, до берега! — закричала вона, але у відповідь почувся тільки сміх білих панів та п'яні теревені.

— Не смієте! Ви не смієте!..— закричав Санто, зрозумівши, в яке сильце вони потрапили з сестрою. Він кинувся до Макаро:

— Скажи їм, скажи... Ми більше не хочемо кататися... Ми хочемо додому... Там нас ждуть...

На них не зважали. Пан Джон нахабно обійняв Макаро, але вона з гидливістю скинула його руку з свого плеча.

— Ти ще не вмієш коритися білим панам? — спитав пан Джон, і в нього блиснули гнівом очі.— То я тебе навчу! — і він несподівано й боляче вдарив дівчину по щоці.

Макаро не встигла навіть отямитись, як на пана Джона молодим розлюченим барсом кинувся Санто.

— Ви... посміли... вдарити Макаро!.. Хлоп'ячі руки вп'ялися панові в горло...

Хто знає, чим би скінчилася ця нерівна битва, та дужчий за Санто пан Джон одірвав від своєї шиї цупкі руки, підняв хлопця в повітря й викинув за борт...

*

Вікна розчинені навстіж.

У просторому кабінеті пана Джона зібралися найвірні-|пі друзі для ділових розмов.

— Містери! — звернувся до них господар дому.— Інтереси монополій вимагають від нас більш рішучих дій. Наші геологорозвідувальні партії виявили нові родовища золота й уранової руди.— Пан Джон показав на карті окреслений червоним олівцем район, де розташовані стійбища австралійських аборигенів.

Хтось з гостей зауважив:

— Тут здавна живуть туземці. Пан Джон посміхнувся.

— Ви, може, хочете сказати: "Жили туземці?" Але тепер не житимуть. Для аборигенів є великі простори на північний захід.

— Пане Джон, я в цій країні не перший рік і знаю: туземці зараз так просто не підуть з рідних місць... у мертві пустелі.

— Чому ви вжили слово "зараз"?

— Тому, пане Джон, що в світі відбулося багато подій після війни.

— Що ви маєте на увазі?

— Існування могутнього Радянського Союзу, існування соціалістичних країн.

— Ви гадаєте, що вони будуть втручатися в наші внутрішні справи?

— Вони можуть виступити на захист аборигенів, як це свого часу вже робили радянські делегати на Генеральній Асамблеї ООН. А потім, пане Джон, хотів би я вам нагадати... Пам'ятаєте відповідь вожака Томарі, коли ми гостювали в них? Аборигени будуть захищатися. Проллється кров...

— Вам шкода темношкірих? їх треба не тільки вигнати звідси,— їх слід винищувати... Так, так, винищувати, як диких собак динго.

Несподівано в розчинених дверях з'явився старий Квальба. Руки в нього помітно тремтіли від хвилювання, очі сльозились.

— Пане Джон! Я вірно служив вам багато літ. Я все чув... Я прошу... не виганяти аборигенів з їхніх стійбищ...

— Як ти посмів сюди ввійти? Хіба я тебе викликав? Слуга мовчки показав на розчинене вікно.

Пан Джон підійшов, глянув на гору. Туди ж глянули всі гості.

— Не розумію, що за дим?

— Вісник подає знак.

— Який вісник? Звідки? Що йому потрібно?

— Не знаю.

Пан Джон обвів очима присутніх і сказав:

— Запрошуй. Це навіть цікаво. Та й ми трохи перепочинемо.

Разом з гостями пан Джон вийшов на веранду, де вже був заздалегідь накритий стіл з холодними закусками й питвом.

Незабаром, супроводжуваний Квальбою, на територію вілли зайшов вісник Хоне.

Пан Джон пізнав його відразу.

Пригадалося свято, і ревнивий погляд юнацьких очей, і образа, і гнів, коли Макаро, тільки пригубивши з бокала шампанського, поставила його потім на тапу.

Ось він, той абориген, підходить зараз до веранди в своєму трохи дивному вбранні посланця, вклоняється, вітаючись з господарем та гостями, потім підводить голову, сміливо дивиться в обличчя пану Джону.

— Наш вожак Томарі просив переказати вам, пане Джон, що ми не хочемо війни. Не хочемо, щоб у битві пролилася наша кров і кров білих солдатів. Ми просимо вас, пане Джон, відпустити Макаро додому, не заподіявши їй ніякого зла.

Пан Джон, презирливо оглядаючи вісника, запитав:

— Оце і все?

— Ми вимагаємо...

— Що? — аж скипів одразу господар.— Ви... смієте вимагати? Як вам це подобається, містери? Вимагати... Від мене?..

— Ми вимагаємо,— повторив Хоне, і голос його зазвучав твердіше. Очі аборигена зустрілися з очима господаря, як тоді, на святі... Тільки зараз в цьому погляді світилася непорушна воля, впертість і глибоко прихована лють.— Ми вимагаємо негайного звільнення Макаро! Якщо ж ви не погодитесь на нашу вимогу...

— То що буде? Що? — закричав пан, уже не володіючи собою.

— Ми запросимо до своїх лав багатьох воїнів-абориге-нів і підемо на вас війною.

— Все? — і ліва щока в пана Джона нервово пересмикнулася.

— Все!

Господар оглянув принишклих гостей, які з цікавістю ждали, чим закінчиться цей несподіваний двобій білого боса з темношкірим аборигеном.

— Що ж,— сказав нарешті пан Джон.— Треба порадитись. Зажди моєї відповіді в саду.

Хоне пішов до східців веранди, але його несподівано зупинив хазяїн вілли.

— "Або"! — звернувся він до нього навмисне образливою кличкою.— Скажи, "або", скільки тобі років?

Кров ударила в обличчя Хоне від того принизливого ймення, але вісник умів володіти собою, тому спокійно відповів :

— Скоро буде двадцять, пане Джон.— І пішов далі. Пан Джон, проводжаючи його поглядом, з люттю вимовив :

— Не буде! — і очі його засвітилися холодним вовчим блиском.— Не буде!.. Прошу, містери, пробачити мені. Я мушу відлучитись.— І він залишив гостей. А коли незабаром повернувся сюди, його появу зустрів настороженим поглядом Квальба. В очах слуги світилося тривожне занепокоєння, навіть страшна здогадка.

— Пане Джон, отямтеся!.. Пане Джон...

В цю мить у саду з густих кущів бузку пролунав постріл.

Хоне встиг обернутись. Щось хотів було сказати, але підвів тільки руку з списом і впав замертво там, де настигла його куля.

На принишклій веранді всі почули, як слуга Квальба відчайдушно сказав:

— Бути війні!..

*

Флотилія з човнів уже була напоготові. Сюди, на морський берег, де нещодавно відбувалося мирне свято, сходилися зараз озброєні воїни не тільки з ближніх, але й з дальніх стійбищ. І хоч не горіли багаття і не світив місяць, зате іскрилися міріади зірок, і в їхньому тьмяному світлі було добре видно матерів, дружин, сестер, що прийшли сюди вночі проводжати своїх захисників і оборонців.

Стояли мовчки, хоч не в однієї з них були сумом і тривогою завіяні очі, і щеміло серце від страху й болю, але вони кріпились, не виявляли того болю ні в криках, ні в риданнях, бо знали, куди й для чого вирушають воїни цієї ночі.

Хто знає, скільки їх повернеться назад... Вже на своє місце став керманич Томарі, вожак цього походу.

— Віддай кінці! — почулася його команда, і в ту ж хвилину хтось із жінок, не стримавшись, заридав, але те ридання швидко урвалося.

Берег поволі віддалявся і незабаром зник з очей разом з людьми. Заступила його собою густа, непроглядна мла...

Згодом на обрії з'явились електричні вогні причалів і самого міста, що розташувалося глибинніше в долині й на гірських схилах.

Вожак Томарі змінив курс, і човнярська флотилія пришвартувалася осторонь причалів у невеличкій кораловій бухті, навколо якої зводились гори, вкриті тропічним лісом.

Вожак Томарі і старший його син Таматеа добре знали місцевість і відому їм стежку, що нею можна було підійти до розкішної вілли пана Джона.

Воїни, швидко замаскувавшись гіллям і травою, рушили слідом за Томарі й незабаром зупинились біля потрібної їм садиби.

Будинок був темним, тільки вгорі, на мансарді світилося віконце, завішане фіранкою. Може, в тій кімнатці томиться, не знаючи ні сну, ні спокою, Макаро і, сподіваючись на звільнення, не гасить світла до пізньої ночі?..

Гострі очі Томарі помітили озброєного вартового. Він вийшов з глибини саду на доріжку, ту саму, де колись смертельна куля настигла вісника Хоне.

Вартовий чомусь зупинився, оглянув загорожу, постояв з хвилину і знову потім, не поспішаючи, рушив далі до* зачинених на міцні засуви воріт.

Воїни стежили за кожним його кроком.

Вартовий сів на лаві, зняв з плеча автомат, поклав поруч, а сам, дістaвши з кишені сигарету, припалив її від запальнички.

Почувалося, що куривом він намагався розвіяти сон, який владно його долав. Нарешті кинув недопалок, згасив; жарини черевиком, оглянув ще раз загорожу і, не виявивши нічого підозрілого, схилився на спинку лави.

Таматеа прошепотів:

— Батьку, я йду!..

Обережний, в'юнкий, він ненадовго зупинився біля кущів персидського бузку, що густим гіллям звисли над парканом, проник на подвір'я панської вілли й нечутно поповз до воріт.

За ним стежили всі воїни. Досить необережного руху чи шарудіння — і вартовий зможе відкрити по ньому вогонь.

А хто знає, можливо, крім цього вартового, віллу тепер охороняють ще й інші найманці, тоді поляже тут не один аборигенський воїн, і невідомо, чи пощастить звільнити Макаро.

Схвильовано б'ються серця воїнів.

Вже недалеко ворота. Але хто це ще з'явився на подвір'ї вілли з тих самих бузкових кущів?

— Санто?! — прошепотів здивований батько, відразу пізнавши молодшого сина.— Я ж наказував йому лишитися вдома.

Ні крикнути, ні подати якийсь знак не можна, щоб зупинився, не смів повзти за братом, бо може і себе, і його занапастити. Холодним потом вкрилося батькове обличчя, і він уже ні на мить не зводив з Санто очей.

Хлопець просувався вперед не гірше від старшого брата. Ось він уже його наздоганяє. Ось вони повзуть далі разом... Підводяться на ноги... Ще мить — і Таматеа кидається на вартового, а Санто спритно хапає з лави автомат.

Скрикує переляканий вартовий, з жахом дивлячись на руку з гострим черепашачим ножем.

У цю мить Санто встиг крикнути:

— Не бий! Це Анджеліно! Братова рука так і застигла в повітрі... Трохи отямившись, Анджеліно сказав:

— Пан Джон забрав мене від отар, щоб я оберігав його віллу.

— Макаро... жива?

— На мансарді... ото, де світиться віконце... Але я вас застерігаю... В саду озброєні поліцаї. Вони сплять, але можуть прокинутись...

— Відмикай ворота!

Анджеліно відімкнув. Подвір'я заповнили аборигени. Таматеа стиха повідомив:

— У саду поліцаї. Треба без зайвого шуму їх оточити й роззброїти. Ясно? — А потім, звернувшись до Анджеліно, наказав: — Веди!

Анджеліно стояв блідий.

— Я прошу... без крові...

— Гаразд! — пообіцяв Томарі.— Ми нічого лихого їм не зробимо, якщо вони не відкриють по нас вогню.

На свіжому сіні спали охоронці. З усіх боків до них підкрадалися аборигени, все дужче стискаючи кільце облоги.

Чийсь необережний шелест у кущах розбудив одного з поліцаїв.

— Ти, Анджеліно? — спитав той, позіхаючи.

Та в цей час з усіх боків кинулись сюди аборигени. Поліцай встиг вистрілити, але в ту ж хвилину сильні руки вихопили в нього зброю, звалили, зв'язали...

Більше пострілів не було.

На верхній мансарді раптом погасло світло, а віконце розчинилося навстіж і вже не причинялось.

Макаро бачила, як з глибини саду до темної панської вілли бігли озброєні воїни, і серце її забилося радісно в передчутті жаданої волі, якій не складеш і ціни.

Макаро почула, як затупотіли по східцях прудкі ноженята й зупинилися на другому поверсі вже біля її дверей.

Це першими примчали сюди Кендзо і Альфіо. Вони били кулачками в замкнені двері й радісно кричали:

— Макаро! Чуєш, Макаро, вставай! Тебе прийшли визволяти... Вони вже тут, у будинку... їм відчинив двері Квальба... І твій батько прибув, і Таматеа, і Санто з ними. А в Санто є справжній автомат... Ти чуєш нас, Макаро?

— Чую... Чую, милі мої хлоп'ята... Хороші мої! — говорила Макаро, а голос у неї тремтів, і вона ледь стримувала ридання.

А через хвилину цокнув замок, і двері розчинилися навстіж.

— Ну ось і діждалася ти волі,— сказав співчутливо Квальба.— Виходь!

— Тату! Таточку!..— Макаро а плачем кинулась батькові на груди.— Ви знаєте... Ви вже, мабуть, знаєте... Хоне вбито.

— Знаю, — сумовито відповів батько.— Квальба нам уже сказав. Від руки найманця... расиста... поліг Хоне. Чорний злочин на панській душі... Ми не забудемо й не простимо... А зараз, доню, треба вирушати звідси, бо час не жде.

— Як? — здивувалася Макаро.— Вирушати, не по-мстившись панові за мого Хоне? — І очі в неї засвітилися відчайдушною рішучістю.— Я сама піду зараз до нього... Таматеа, дай мені свого списа!

— Немає пана Джона, — сказав Квальба. — Кудись вчасно зник.

— Ходім, Макаро! Ходімо, дочко! — умовляє батько.— Скоро світатиме. Ми мусимо до схід сонця бути вже в морі.

— Піти й лишити оце кубло незайманим, щоб тут жив, розкошував такий кат? Я підпалю цей дім!

— Ні, дочко, палити не слід. Адже, крім пана Джона, в цьому будинкові живуть ще інші люди,— і Томарі глянув

на старого Квальбу, на принишклих хлопчиків.— Нехай стоїть ця вілла, як стояла. Не будемо накликати на себе нової біди. Ходімо, дочко, бо часу в нас обмаль, нам треба поспішати.

Жоден вогник не засвітився в кімнатах вілли. Ніхто з воїнів нічого тут не взяв, не розбив, не понівечив. Все залишилося на місці, незайманим.

Спорожніло незабаром подвір'я, тільки довго ще на веранді разом з хлопчиками стояв Квальба й дивився в той бік, куди зникли темношкірі воїни.

А через деякий час з тихої бухти на морський простір випливла флотилія човнів, швидко віддаляючись од берега.

На сході ледь-ледь займалося небо світанням.

Минуло півтора, а може, й два тижні. Ніщо не порушувало мирного життя у стійбищі аборигенів. І все ж якась тривога непокоїла людей.

Вдень і вночі на своїх замаскованих постах дозорці пильно вдивлялися у морську далечінь, щоб своєчасно, в разі небезпеки, подати тривожний сигнал.

Сьогодні зранку по стійбищу пронеслася чутка, що спіймано двох розвідників.

Хто перший приніс цю вість — невідомо, але справді десь через годину чи півтори з лісу вийшов дозорець, озброєний списом, і двоє затриманих.

— Ведуть... Ведуть!..

З хат виходили люди, щоб глянути на непрошених чужинців, яких під конвоєм супроводжував ловець морських черепах Атаї.

Хтось з людей розчаровано сказав:

— Та хіба ж це розвідники? Вони, здається, колись гостювали у нашому стійбищі.

— Авжеж гостювали, — підтвердила якась жінка, уважніше розглядаючи підлітків, що наближались до осель.

То були Кендзо й Альфіо, той самий Альфіо, який колись хворим лежав у хатині Томарі, а за ним, мов за рідним братом, доглядала Макаро.

Хлопчики віталися з людьми, прямуючи до вожака, що вже стояв біля своєї оселі й чекав, поки підійдуть ближче.

— Доброго ранку, сеньйоре Томарі!

— Доброго ранку, діти! — привітно відповів їм вожак і запитав у дозорця: — Ти цих хлопців знаєш?

— Ні, не знаю. Правда, вони говорили про Санто, але я тепер нікому не довіряю.

— Цим хлопцям можна довіряти,— сказав Томарі.— Але ти, Атаї, діяв так, як належить воїну. Спасибі тобі!

Атаї рушив знову до лісу на свій дозорний пост. Господар запросив хлопчиків до своєї хатини.

— А де ж Санто? — запитав Кендзо.

— Вчиться. Мій друг художник Наматжира взяв його до себе в науку... Два місяці вже, як пішов з дому. Скоро має повернутися.

— А Макаро?

— А Таматеа?

— Нагороді.

Томарі, оглянувши уважніше хлопчиків, запитав:

— Зголодніли, певно? Спочатку поїжте, а потім будемо розмовляти про справи, бо я здогадуюсь — ви не просто завітали в гості.

— Ой сеньйоре Томарі,— почав Альфіо.— Ми сиділи в кущах винограду й чули, як домовлялися між собою пани.

— Альфіо говорить правду. Кущі густі. Нас не видно, а нам все чути, що вони збираються робити, бо вікно було розчинене.

— Вони, сеньйоре Томарі, запросили до себе старшого поліцая... їх тут ще називають констеблями. Обіцяли йому добрі гроші... багато грошей, щоб він скликав до себе надійних расистів і поліцаїв...

— І жандармів...

— Та й для чого? — поцікавився вожак.

— А щоб повести їх проти аборигенів.

— Ой сеньйоре Томарі, пан Джон дуже лютує. Ми з Кендзо чули, як він нахвалявся: "Ніякої, каже, пощади темношкірим собакам!"

— Правда, правда, він саме так говорив,— підтвердив японський хлопчик.

— Тоді ми вирішили вас повідомити, сеньйоре Томарі. І вас, і Санто, і Макаро, і всіх-усіх аборигенів, щоб втікали від каральників.

— Невеселі вісті ви нам принесли, але не нові. Я знав, що так буде.— Томарі задумався на хвилину, а потім запитав : — І коли ж вони збираються виступати?

— У цю неділю.

— Та-ак. А пан Джон знає, що ви пішли сюди?

— Ні. Знає тільки слуга Квальба, та він нікому про це не скаже. Ми з ним домовились.

— Значить, ви втекли від пана?

Хлопчики перезирнулись, і Альфіо щиро признався:

— Втекли, сеньйоре Томарі, бо після вашого нападу пан Джон став дуже злий. Він щодня кричить на Квальбу, лютує.

— І на нас кричить... По щоках б'є...

13 1067-1

— Боляче скубеться за чуба. Ми з Кендзо вирішили піти від нього... назавжди.

— Ясно. Притулок вам дамо.

— Спасибі, сеньйоре Томарі!

— Спасибі, сеньйоре! — і Кендзо низько вклонився, а вожак йому зауважив:

— Я, хлопче, не пан Джон. Вклонятися мені не слід. Житимете у нашому стійбищі.— А каральників, якщо вони сюди поткнуться, ми зустрінемо достойно.

В цю хвилину смуглява рука відхилила циновку і до хати увійшла Макаро, а слідом за нею Таматеа. Вони принесли з городу корені ямсу і жовті ребристі плоди бананів.

Радий був Таматеа, побачивши Сантових друзів, але особливо зраділа цим несподіваним гостям Макаро.

Пан Джон, коли дівчина була в полоні, наказав нікуди її не випускати. Макаро жила в кімнаті, немов у в'язниці. Єдиною розрадою для неї були оці двоє хлопчиків.

Вдень вони працювали в саду і частенько порались біля квітів.

Пан Джон кудись відлучався у справах, і тоді хлопчики зривали найкращі квіти й передавали їх Макаро. Вони співчували, жаліли її, намагаючись будь-чим полегшити її гірку долю.

— Уже недовго тобі ждати. Скоро прийдуть сюди ваші й визволять тебе. Ти не журися. Не сумуй дуже... Адже ми з тобою. Ми тебе любимо...

Це трохи розраджувало дівчину, але не могло, звичайно, загасити журби, не могло применшити горя, що тяжкою раною лягло їй на серце і на душу.

Макаро знала — не залишать її рідні у такій біді. Якщо їх досі нема, значить, вони збирають сили і потім прийдуть...

Неодмінно прийдуть.

Останні ночі у віконці Макаро не згасав вогник аж до світанку, бо вона весь час ждала своїх рятівників. Нема нічого дорожчого за волю. Та ця воля для неї зараз, як ніч. Куди б не пішла, а вже ніде й ніколи не зустріне свого

Хоне, свою найсвітлішу мрію, своє сонце, що давало їй стільки радощів і щастя.

Смертельним пострілом найманого вбивці загасив ці радощі пан Джон. Не стало сонця. Темрява окутала дівочу душу, й нічим її не розвіяти, нічим не зменшити розтравленого болю.

І ось у ці дні страшної туги, горя й журби, мов яскраві зірки, світилися до неї оченята двох юних друзів, що хотіли їй допомогти, намагалися втішити, розвіяти, чи бодай зменшити її горе й страждання.

— Ми тебе любимо... Ми будемо тебе оберігати, Макаро... Тільки ти не плач... Не сумуй! — І Альфіо починав співати народну журливу, але мелодійну пісню, сповнену душевної краси. Макаро залюбки слухала мелодію, але їй хотілося знати й пісенні слова.

Альфіо переказував їй зміст і пропонував:

— Хочеш, Макаро, хочеш, я тобі ще співатиму?.. Я знаю багато пісень.

— І я знаю,— озвався Кендзо.— Я знаю пісні японські,— і їхні оченята не відривалися від розчиненого навстіж вікна, в якому стояла засмучена полонянка.

І ось зараз її друзі в аборигенській хатині. Як же не радіти їм, найприємнішим, найбажанішим гостям? І зустріла їх Макаро так, як тільки може зустрічати своїх улюблених молодших братів старша сестра.

Та суворо нахмурились у неї брови, коли дізналася, з якими вістями прибули вони у стійбище. Макаро нічого не сказала, але очі її мимоволі зиркнули в куток хатини, де стояли нові списи, лук, стріли і висів на кілочку новенький американський автомат, здобутий у незабутню ніч...

Вість про неминучий напад каральників рознеслася, наче блискавка, і тепер у кожній хатині все тривожніші точилися розмови.

Хоч у надійних місцях стояли день і ніч дозорці, та не одна мати, прокинувшись серед ночі, виходила з хатини, пильно вдивлялася в море,

чи не видно в ньому небезпечних вогнів, чи не пливуть до стійбища безжальні й мстиві каральники.

Море було спокійним. Десь на обрії ясніли вогні пропливаючих рейсових кораблів, а над морем, скільки може охопити людський зір, лежало небо, всіяне зірками. Деякі з них падали, окреслюючи шлях падіння нетривким сяйвом; деякі іскрились так сильно, що їхні відблиски лягали на воду, гойдаючись на важких глибинних хвилях, мов сріблисті медузи.

*

Босі ноги збивають з трав і квітів передсвітанкову росу. Ще не зайнялась на сході блідо-рожевим маревом зоря. Ще не прокинулось пташине царство, і тільки тумани снуються в долинах, щедро вмиваючи росою кожну квітку, і травинку, і листочок.

Покрученою стежкою йде Санто. У правій руці в нього саморобний спис, а через плече звисають два однакових пакунки, старанно перев'язані тонкими ліанами.

Відразу можна здогадатися, що повертається Санто від свого вчителя й наставника Альберта Наматжири не з порожніми руками.

Ще звисає спереду торбинка з шматками червоної глини, точнісінько такої, якою користується при малюванні знаменитий художник.

За всім, що робив і як робив учитель, стежив абориген-ський хлопчик. І про його успіхи дізнаються рідні, коли він їм покаже свої картини.

Новими очима дивився тепер Санто на красу рідного краю, вибираючи дорогою місця, куди прийде у вільний час для малювання. Він знає, як заготовляти кору з дерев, як розпарювати її над вогнем і як,

просушивши під сонцем, змазувати її соком орхідеї, щоб краще приставала фарба, а сама кора не коробилась, не тріскалась, а була гладенькою й рівною, мов заґрунтоване полотно.

"А може, й мої картини колись потраплять до музеїв? І мені заплатять гроші, і я куплю тоді складаний ніж, і куплю собі щіточок справжніх, а не тих, що зроблено з пучків власного волосся. І фарб куплю, і полотна. Батькові принесу подарунок і братові... А для Макаро дістану прикрас, і нове дзеркальце, і різних ласощів. Мені б тільки навчитись ще краще малювати. І я навчуся... обов'язково... Я старатимусь дуже".

Сповнений найсвітліших мрій і поривань, Санто йшов, не почуваючи під собою ніг. Треба було б відпочити хоч трошки, та бажання потрапити якнайшвидше додому, зустрітися з рідними, за якими він страшенно скучив, відганяло втому.

Уявляє собі оту першу хвлину, коли, переступивши через хатній поріг, скаже: "Ну ось, я вже й дома..."

До нього першою кинеться Макаро, і від радості в неї будуть повні очі сліз. І обійматиме вона його, цілуватиме, говоритиме ласкаві слова: "Братику, рідненький мій, та як же я за тобою скучила. Встаю вранці — тебе нема, лягаю вночі спати — тебе нема... І чи ти щось їв, чи ти щось пив..." — і тут же метнеться до багаття, щоб знайти там чогось їстівного й нагодувати брата.

А батько гляне на нього і, мабуть, спитає:

"Перейняв науку добре? Здогадуюсь, приніс малюнки".

"Приніс, батьку",— відповість Санто і поважно, не поспішаючи, розв'яже ліани і одну за одною розставлятиме картини по хаті, щоб було видно рідним, чому навчився він у свого вчителя Альберта Наматжири. І

напевне тоді батько, оглянувши роботи, зворушено скаже: "Спасибі йому, Наматжирі. Він друг... Справжній друг... Навчив тебе... Що ж, сину, в добрий час!.."

І Таматеа не мовчатиме. А от які слова промовить — вгадати важко.

Думати, що все відбудеться саме-так, як зараз він собі уявляє,— було приємно.

Надворі розвиднилося зовсім. Світило сонце, обдаючи дальні гори й ліси щедрим теплом.

Лишився ще попереду останній перевал, звідки побачить він рідне стійбище.

Хлопцеві уявляється та хвилина, коли він проходитиме повз першу хату. Може, відразу вийде з неї привітна господиня і, щедро вітаючи його з поверненням додому, запитає :

"А що ж це в тебе за ноша?"

Санто, звичайно, не без вдоволення відповість:

"Картини, що їх я сам змалював". І поки вони отак розмовлятимуть, з сусідніх хатин теж вийдуть люди, і хтось попросить показати ті картини.

"Що ж,— думає Санто.— Можна буде й показати. Нехай дивляться. Хіба мені шкода?"

Люди його слухатимуть, а він розповідатиме їм, чого навчився за цей час в улюбленого художника.

Все саме так і може трапитись, як тільки наблизиться до людських осель.

Та замість радості, яку сподівався мати, на душу йому впала ядуча тривога, коли вийшов на останній перевал.

"Що таке? Де хати?.. Де стійбище?" Невже він, Санто, помилився і знайома стежка вивела його зовсім до іншого місця?

Хлопець зупинився вражений.

Замість хатин перед його очима лежали згарища й руїни. Стояли обгорілі дерева. Ніде нікого. Наче все живе за час його відсутності вимерло від страшної тропічної пропасниці або нещасної чуми.

Сторопілий, в передчутті якоїсь непоправної біди й нещастя, Санто несміливо рушив далі. Серце бралося холодком, очі ширяли повсюди в надії когось побачити, щоб розпитатися про все, що тут сталось, але навкруги було безлюддя й мертва тиша. І ця тиша лякала зараз, обдавала ознобом, вселяла страх.

Наче уві сні, підходить Санто до місця, де під старим розлогим евкаліптом стояла рідна хата.

Зараз хати нема. Зосталося тільки згарище, над яким звисають чорні обгорілі віти, а вище, мало не до самої вершини, листя хоч і лишилося, але передчасно зів'яло, по-скуручувалось, обпалене гарячим димом.

І це все зараз страшить, як і обвуглені головешки, що їх не встиг до кінця пожерти вогонь. Розкидані, пригаслі, лежать вони то тут, то там, жахаючи хлопця.

Йому забиває дух. Йому не вистачає повітря... Щось гаряче й нестримне, розбушувавшись у грудях, підкочується до горла й душить, душить...

На очі мимоволі напливають сльози. Санто знімає з плеча дорогу для нього ношу і кладе, не розв'язуючи, на траву.

— Де ж ви?.. Куди всі поділися? — промовляє він якимсь чужим, не властивим йому голосом.

Губи в нього зрадливо здригаються і, не в змозі більше стримуватись, він глухо й жалібно ридає на мовчазному пожарищі.

Ніхто до нього не підходить, ніхто не бачить і не чує того, сповненого болю й відчаю, ридання. Санто знає, що сестра Макаро завжди в цю пору буває вдома, тепер її нема... І нікого нема... І невідомо, що з ними сталося, де їх шукати. "А може, й на світі..." — Це несподіване й недоречне припущення ще більшою тугою, невтішним горем лягає на його стривожену душу.

"Треба щось робити... Кудись піти... Може, когось зустріну, дізнаюся... А що, як справді вже немає в мене ні батька, ні сестри?.. Лишився один... один у світі..." — і знову, невідступно, та сама думка ятрить хлопця, завдаючи йому ще більшого болю. "І куди б я не пішов, і де б їх не шукав — уже ніколи... Ніколи не знайду...

Уявна смерть близьких йому людей була такою разючою, що Санто на якусь хвилину притих, сам іще не розуміючи того, що з ним діється.

— Ні, ні! — закричав він раптом, наче груди йому було пробито гострою стрілою.— Не хочу їхньої смерті... Не хочу!.. Не хочу!..

Він забув про недавню втому і про все-все на світі, бо єдина думка, невідступна й жалюча, обпікала його, мов; вогонь.

— Я мушу розшукати!.. Мушу!.. Мушу!.. Не вірю, що їх нема... Не вірю! Не вірю!..— кричав він, наче відбивався з усієї сили від когось безжально злого, мстивого, невблаганного, хто погрожував йому нежданим горем, сирітством та бідою.

Саме в цю хвилину найбільшого розпачу з густих бананових заростів у своїх наплечних і нагрудних прикрасах, що блискали під сонцем перламутром дрібних черепашок,, несподівано з'явився шаман Нондо.

Через плече в нього звисала торба, сплетена з тонких ліан. Він витяг з неї невеличкого гарбуза, вийняв дерев'яний чопик, хотів, мабуть, спробувати хмільного напою, що його вживав завжди перед чаклуванням, але гарбуз,, очевидно, був порожнім. Нондо зазирнув у нього оком, потім підійняв обома руками і з усього розмаху вдарив об каміння...

Гарбузик розколовся на кілька частин, а Нондо почав: пританцьовувати і реготати. Щось було неприродне й страшне в самому танці і в його навісному реготі.

Раптом він зупинився, побачивши Санто. Якусь хвилину мовчки розглядав його божевільними очима, потім рішуче пішов уперед.

Санто в першу мить хотів зірватися з місця й втікати,, але все ж, перемігши свій страх, пильно стежив за кожним рухом шамана.

— Ти хто? Чому ходиш у моїх володіннях? — запитав:

Нондо, і його блукаючий погляд ковзнув по обгорілих вітах могутнього евкаліпта.

— Я Санто. Невже ви мене забули? Вас приводила до нашої хати сестра Макаро. Пам'ятаєте, коли занедужав італійський хлопчик Альфіо? Пам'ятаєте?

— Нічого не пам'ятаю... Ніякої сестри Макаро, ніякого хлопчика не знав і не хочу знати, бо я тепер бог і володар підвладних мені земель... Нікого не страшусь і всім повеліваю...

Набравши гордовитої осанки, він підвів угору худу жилаву руку і ще раз заявив:

— Я бог Тане!

Від його слів і його вигляду Санто здригнувся, але, перемагаючи в собі страх, запитав:

— Хто спалив наші хати? Де мій батько? Де брат Таматеа? Де моя сестра Макаро? Скажіть... Пригадайте і скажіть...

Та шаман, мабуть, уже не чув цих запитань і не помічав хлопця.

Схопивши з пожарища недогорілу головешку, він підвів її, мов священний скіпетр.

— Повеліваю молитися! Я всевладний і всемогутній бог! — Потім несподівано шпурнув головешкою в Санто, і той ледве встиг відскочити набік. А шаман, дико скрикнувши, раптом завив моторошно, як виють дикі собаки динго, а тоді розвів руки з скарьоженими пальцями, затрясся весь, випльовуючи з рота кісточки й камінчики, відбіг на кілька кроків і, втупившись в Санто безумними очима, почав наближатися, вимовляючи якісь незрозумілі чаклунські слова.

Хто знає, що могло трапитись. А раптом оті цупкі й сильні руки схоплять зараз Санто за шию і почнуть душити...

У перші секунди хлопця пройняв такий жах, що він не зміг навіть поворухнутись. Мабуть, отак удав паралізує кроля, перед тим як кинутись на свою жертву.

Санто розумів, що не можна йому довше лишатися з божевільною людиною, треба втікати від неї, втікати негайно, доки оті скарьожені й хижі пальці не доторкнулися, не звалили на землю.

Страшно!.. Хлопець зірвався з місця й помчав, гнаний криками та виттям божевільного шамана...

І не бачив уже, як Нондо зупинився біля двох в'язочок кори, перев'язаних тонкими ліанами. З хвилину, а може, й більше він дивився на них нетямущими очима, потім взяв у руки й поніс у зарості бананів, де ледь-ледь курився димок багаття.

Нондо розривав ліанове мотуззя, брав одну за одною картини, розглядав їх уважно й довго, а потім кидав у багаття і грів на тому вогні все ще скарьожені й, мабуть, похолоділі пальці...

Та цього вже не бачив і про це не знав нажаханий божевільним шаманом Санто. Хоч стійбище залишилось позаду, та хлопцеві й досі вчувався крик і дике собаче завивання, немовби Нондо все ще невідступно біг слідом, сподіваючись наздогнати втікача.

Санто навіть не помітив, коли примчав до моря.

Тут напевне зустріне він когось з рибалок і дізнається про долю своїх рідних. Та навкруги нікого. Тільки шумлять під вітром дерева, співають, як завжди, пташки.

Ще більша тривога, неспокій і страх лягають хлопцеві на душу.

"І тут їх нема... Нема! Ну, де ж вони? Де?" І раптом з'являється думка, від якої обдає його холодом.

"Невже прийшли білі озброєні найманці і вигнали всіх аборигенів до резервації? А як же я? Куди мені йти?.. Де тепер шукати рідних? Де? Де?.."

І знову щось гаряче й нестримне мимоволі підкочується до горла. Губи дрижать, очі запливають сльозами, а з грудей виривається крик відчаю, розгубленості й болю...

Санто падає обличчям в траву, затихає...

А з морського простору одна за одною все налітають байдужі сині хвилі і розбиваються об тверду коралову перепону на дрібні бризки.

*

Даремно того дня блукав над морем Санто в надії зустріти когось з рідного стійбища. Так нікого й не зустрів. Наче зроду тут не жили люди і не приходили сюди рибалити.

Зіркими очима вдивлявся хлопець у синю і, здавалося, безмежну далечінь моря, але там шугали на просторі тільки чайки та на обрії з'явився і незабаром зник океанський пароплав, лишивши по собі хмарку диму, яка поволі розвіялась у голубій імлі.

"Що робити? Куди йти? Хіба до лісу чи до інших стійбищ? Може, там хтось скаже, де мої рідні".

Санто рушив від моря, намагаючись обійти пожарище, аби йому не зустрітися знову з божевільним шаманом.

Голод і втома відчувалися сильніше. Та коли він вийшов на перевал, якась сила змусила його зупинитися тут, ще раз глянути на місця, де минуло його дитинство, де все для нього було таким рідним, дорогим, незабутнім...

Перед очима зараз лежала в чорних згарищах мертва, безлюдна земля. Тільки в одному місці, де росли широколисті банани, курівся димок...

Пригадався сьогоднішній ранок, коли він, Санто, сповнений радісних мрій, поспішав додому, не знаючи, що побачить там лише страшні руїни і збожеволілого Нондо.

Далі, далі від цього місця, де зазнав він стільки гіркого розчарування, горя й страху.

Чим ближче підходив Санто до лісу, тим голоснішими ставали пташині співи, що ними він любив захоплюватись завжди. Але зараз йому не до пташиних співів. Зіркими очима придивлявся до стежки в надії помітити якийсь слід, якусь домашню річ і переконатися, що саме в цьому напрямку вирушили люди, втікаючи від нещадних каральників.

Згодом стежка двоїлась. Та, що лягла прямо, вела до озер, де Санто разом з братом полював колись на страусо-подібних ему. Друга ж, що в'юнилась між камінням праворуч, лягла до гірських струмків з прісною водою й до сусідніх стійбищ, де свого часу проходив вісник Хоне, запрошуючи людей на аборигенівське свято.

Саме на цю стежку Санто і повернув. Йти йому доведеться довго, а хлопець після всього пережитого тільки зараз відчув неймовірну втому, голод і спрагу.

"Все одно не буду відпочивати... Мушу дійти до першого струмка... Мушу! Мушу!..— вмовляв він себе, напружуючи останні сили.— Адже скоро з'являться гори, і під однією з тих гір б'є джерело — чисте, чисте. Там відпочиватиму... На траві..."

Пригадалися гірські ущелини, брат Таматеа і день, коли вони разом знаходили на дні тих ущелин гнізда папуг.

Потім образ брата чомусь заступив собою пан Джон. І наче це було вчора, так яскраво постала перед очима вілла, і гості, і образлива, як удар батога, кличка "або", що нею прилюдно обізвав він Санто, виганяючи на подвір'я.

А хіба можна забути той день, коли білі пани гостювали на святі?.. А чи забути катер, де пан Джон ударив Макаро, а його, Санто, викинув за борт?

Від цих спогадів у маленькому серці закипала велика злість на пана Джона. Але що міг вдіяти проти багатого владного мільйонера він, малий бідний хлопчик — абориген, якого спіткала зараз ось така гірка біда?

Ноги вже ледве ступають, але Санто не сідає перепочивати, бо потім буде ще важче йти...

"А йти треба... Треба!"

Тільки в полудень прибився, нарешті, до знайомого струмка.

Пив він жадібно, відриваючись тільки, щоб передихнути, і знову потім припав до прохолодного джерела, вдовольняючи спрагу.

Вода на якийсь час притамувала голод, але не в змозі була подолати втому й сон, що владно наступали на хлопця.

"Що ж,—думав він, здаючися цій непереборній силі,— можна трошки перепочити... Зовсім недовго... Навіть подрімати можна, а надвечір я встигну дійти до стійбища роду Динго і там уже розпитаюся геть про все".

Поблизу струмка вибрав собі затишне місце, сів, схилившись до кам'яної брили, вкритої сіро-зеленим мохом.

"Я не спатиму... Ні... трошки тільки подрімаю..."

Але як тільки Санто заплющив очі, у всьому тілі його розлилося таке приємне тепло спокою, що він і сам незчувся, коли здолав його солодкий, всевладний і такий непомітний сон.

Прокинувся Санто від страшного вибуху і в перші секунди не міг збагнути, де він знаходиться. Йому здалося, що потужним землетрусом зрушило на вершинах гір кам'яні глиби, і вони з гуркотом летять у долину, ладні в своєму смертельному леті знищити все, що трапиться на їхньому шляху.

Санто мимоволі притиснувся щільніше до кам'яної брили, а в цю мить у темних хмарах знову спалахнула блискавиця, осявши водночас гори, ліс і струмок. Саме цей струмок отямив хлопця зовсім.

"І як же це я заснув? Я ж тільки збирався трошки подрімати..."

Нові перекати грому обірвали думки. Навколо лягла густа непроглядна пітьма. Бушували вітри, поривчасто шуміли дерева, провіщаючи наближення тропічної грози.

"Треба знайти інше місце. Тут небезпечно... Може залити потоками води".— І він нетерпляче ждав нових спалахів, щоб підшукати для себе хоч будь-яке укриття.

Та мовчазно й суворо зводились тут гори, і при коротких блисках Санто не встигав розглянути ані ущелин, ані печер, де можна було б пересидіти отаку негоду.

А зі сходу вже шумить, наближається, стаючи все виразнішою, злива. Вже перші краплини лопотять по деревах, і рясноти їх зростає з кожною секундою.

Ще спалах блискавиці. Ще один, і Санто рушає до молодого евкаліпта, густо обплетеного буйною зеленню ліан. Ще не встиг там як слід примоститись, а вже дощ линув, мов з відра.

З гір у долину мчали швидкі потоки. Санто при сяйві блискавиць помічав, як маленький досі джерельний струмок розбухав, ширшав, виходив з берегів.

Хлопець знав про підступність гірських річок під час тропічних злив, тому зараз дуже пильно стежив за прибуваючою водою, аби не потрапити у стрімкий вируючий потік, який міг би понести його, мов тріску, розбити об каміння, захльобнути в численних вирах та бистрині, звідки вже не випливти нізащо в світі. То був кінець, неминучий і страшний...

Санто зорив у небо з надією побачити там якесь просвітлення чи зірку, але над головою лягли такі густі непроглядні хмари і з них падала така рясна злива, що здавалося, не буде їй кінця і затопить вона не тільки оцю низину, а розіллється ще по всіх сусідніх западинах та долинах, покривши їх надовго каламутною водою.

Гроза не вщухала.

Спалахи блискавиць ставали все яскравішими, а гуркіт громів могутнішим.

Ось при одному з таких спалахів Санто помітив в ошалілому потоці звалене бурею, а чи підмите з кореня дерево, що його несла вода, ламала й трощила об надбережне каміння.

Санто вже добре змок і замерз, але з надією ждав, що ось-ось гроза почне вщухати, вітри розженуть важкі набряклі хмари, проясниться небо, і тоді можна буде підшукати краще місце для ночівлі...

Та його обдало таким ознобом, що навіть зацокотіли зуби. Стежачи тільки за струмком, що сягав мало не до ніг, Санто раптом помітив, що з протилежного боку евкаліпта, під яким він знайшов собі притулок, вже теж вирує і шумить гірська вода.

Страх зростав з кожною хвилиною, страх навіть більший від того, який він пережив при зустрічі з шаманом.

Там можна було втекти. А куди втечеш зараз від стрімкої води, що зростає з кожною секундою, вирує й шумить, надмірно сповнена гірськими потоками?

Адже нове річище може збільшитись і поглибшати.

Треба якнайшвидше перебрести через нього, вибратись з цієї небезпечної низини вище в гори й шукати там нового пристановища і захисту від зливи.

"Втікати негайно... Зараз же, зараз!.." Але йому страшно було ступати в воду, страшно переходити через невідоме річище, яке з'явилося несподівано, перетнувши шлях до відступу.

"Підожду ще блискавиці... Гляну, де кращий брід".

Спалаху не було, а вода все прибувала. Далі ждати рисковано, бо таке зволікання може бути згубним. І Санто, тамуючи в собі страх, несміливо ступає в воду й відчуває, яка вона прохолодна й швидка. Але треба йти вперед, треба рятуватись...

Він іде далі, йде обережно під зливою, яка січе його тіло, знобить і жахає...

"Хоч і бистра вода, а все ж рухатися можна,— підбадьорює себе хлопець.— Перейду... Мушу перейти, тільки б не оступитись".

Сяйво блискавки цього разу було таким сліпучим, що Санто мимоволі різким рухом долоні затулив очі, хитнувся при цьому і, не втримавшись на ногах, з відчайдушним криком упав в каламутну течію... Впав, і відразу його поглинула темрява.

А в горах слідом за сяйвом блискавиці вдарив з важкими перекатами грім і відгукнувсь луною на дальніх перевалах.

Крізь маленьке крихітне віконце, заґратоване залізними прутами, ледь пробивається денне світло. В підвалі холодно й вогко, мов у погребі. Підлога вкрита напівтрух-лявою соломою, на якій валяються старі циновки. У кутку стоїть відро з водою.

Двічі на день старий Квальба приносить сюди для Альфіо й Кендзо пісну юшку та по шматочку черствого хліба. І знову потім тоскно минає час. Наче важкий кошмарний сон тримає хлопчиків у своїх обіймах. Для них не стало ні сонця, ні свіжого повітря. Лише по багряних вечірніх зорях здогадуються вони, що згас іще один безрадісний день і завтра наступить новий такий же безрадісний невільницький ранок.

У панському саду, зустрічаючи схід сонця, співатимуть пташини, роз'ятрюючи ще дужче нездійснені хлоп'ячі мрії.

— Я б згодний пити одну тільки воду і їсти самі сухарі, аби мені бути на волі,— сказав Альфіо.

— А мені снилася моя мама,— озвався Кендзо, і на його щоках заграли хворобливі рум'янці, а в очах засвітилося таке тепло, така щира, тиха й хвилююча радість, що в цю хвилину він, здається, забув про все-все на світі.— Вона гладила мені руку, а тоді обійняла й питається: "Де ж ти був, мій Кендзо, мій дорогий синочку? Я ж тебе так довго-довго ждала". А я дивлюсь на неї й кажу: "Мамо, тепер я завжди буду з тобою. Ти не плач, мамо". Кендзо, глянувши на друга, що уважно слухав його розповідь, сумовито сказав:

— На жаль, це був тільки сон. Я ж знаю, моя мама вмерла. Я пам'ятаю, як її ховали. І тато помер...

Хлопчик затих. Пошерхлі губи витер рукою, глянув на заґратоване віконце, крізь яке було видно цяточку неба, й попрохав:

— Альфіо, заспівай. Дуже хочеться мені послухати твою пісеньку, оту саму, що ти 'її колись співав у голубому гроті. Пам'ятаєш?

— Пам'ятаю.— І на Альфіо війнуло чимось рідним, далеким, незабутнім...

В уяві постав острів Капрі з цитрусовим садочком, голубим неосяжним небом і бірюзовою водою, якої, напевно, не побачиш ніде більше в світі.

Наче зникли кудись, а чи невидимо розтанули похмурі й холодні стіни підвалу, і вже не заґратоване" віконце, а широкий, знайомий, улюблений змалечку простір рідного краю ліг перед очима. І полинула пісня, сповнена хвилюючої снаги, ніжності й любові.

Аж сяє море В місячні ночі. Вітер в простори

Нести нас хоче. З моря чарівна Йде пісня-мрія: Санта Лючія, Санта Лючія.

Рідний Неаполь — Моя колиска. З блакиті неба Проміння блиск а. Прудкий мій човнику, Весла легкії, Санта Лючія, Санта Лючія...

З-під вій у Кендзо скотилися дві крупних сльозини.

Очевидно, йому пригадалося все: і ранок, і апельсини, що їх просто з гілля зривав Альфіо для пана Джона... Пригадалась прогулянка до

голубого грота, і небо, і голубінь моря. А зараз ось він, Кендзо, сидить в холодному підвалі, й немає кому його захистити. І, може, отут він помре, не побачивши вже ніколи більше ранкового сонця, ні рідної далекої Японії, про яку згадував щодня.

Забудь турботи, Забудь печалі. Кличе Неаполь, Блакитні далі... —

виспівував Альфіо, і здавалося, що не голос бринів зараз у напівтемному підвалі, а ридала в тяжкому горі й журбі його зранена душа, побиваючись за рідним краєм, який любив він самовіддано й ніжно. Та раптом, глянувши на японського хлопчика, помітив у нього сльози, і пісня обірвалася.

— Друже! Що з тобою? Ти плачеш?..

Кендзо, не витираючи сліз, схопив руку Альфіо й благально попрохав:

— Співай... Ще співай!

Радість незміряну Славлю йдучи я. Санта Лючія, Санта Лючія!..

І пісня завмерла. Хлопчики помовчали, а тоді Кендзо сказав:

— Спасибі тобі, Альфіо.— І витер сльози.— Може, доживу... Може, колись побачу і сонце, і море в рідній стороні. Пан Джон мусить же змилуватись і відпустити мене до Японії.

Альфіо на це сумовито сказав:

— Змилується... Хіба в нього є серце, є людська душа? За важкими дверима почулися знайомі кроки, брязкіт

ключів. Важко заскреготів іржавий засув, розчинились двері. Хлопчики помітили рядом з Квальбою невідому їм людину, яка сильним поштовхом у спину вкинула в напівтемний підвал нового в'язня. Оступившись біля порога, в'язень той впав обличчям на солому. Упав і не підводивсь...

Знову заскреготів засув, за дверима стало тихо.

Альфіо й Кендзо завмерли. Але цікавість була такою сильною, що вони обоє, глянувши один на одного, мовчки рушили до порога.

— Санто! — радісно скрикнув Альфіо, пізнавши друга.

— Санто! — так само криком виявив свою радість Кендзо.

І тоді, вслухаючись у знайомі голоси, темношкірий хлопчик підвівся.

— Чую, але не бачу вас.

— Нічого. Зараз твої очі призвичаяться до темряви, і ти нас побачиш.

Вони взяли його за руки, підвели до циновки.

— Сідай і розказуй, як ти сюди потрапив.

Санто поки що мовчки озирав підвал, маленьке заґратоване віконце, крізь яке пробивалось тьмяне світло, оглядав змарнілих друзів.

— Чому ви тут?

— З наказу пана Джона. А ти?

— Теж... з його наказу.— Санто помацав їхні плечі, немовби хотів пересвідчитись, що це не сон, що перед ним справді сидять його друзі.

— Ти нічого не розповідаєш про себе.

— Потім... А зараз у вас хочу запитати... Якщо знаєте..-Хто спалив наше стійбище? Де мої рідні? Де батько, брат, сестра Макаро? Я шукав їх і не знайшов. Сусідні стійбища теж спалено... і людей нема... Я тоді вирушив до Квальби..-Але не встиг я з ним поговорити, як мене помітив пан Джон і звелів... сюди. Скажіть, коли щось чули, а чи знаєте...

— Знаємо! Ми з Кендзо були там і все бачили...

— І мого батька, і Таматеа, і Макаро бачили?

— Тільки батька... після бою...—— Альфіо глянув на Кендзо, немовби запитував у друга: "Чи все розповідати?"

Його погляд перехопив Санто і, хвилюючись, попрохав:

— Все кажи, все!.. Я хочу знати правду.

— Ми бачили, як вели твого батька білі каральники... закованого в ланцюги... Його і ще кількох аборигенів... теж у ланцюгах.

— І ми чули з Альфіо, як пан Джон їм погрожував: "На острів Палм! На "острів смерті"! Всіх вас, бунтівників! Там поздихаєте, як собаки динго!"

— У твого батька на скроні була запечена кров...

— І на грудях рана,— додав Кендзо.— Ми сиділи недалеко, в гірській ущелині. Там кущі й густа трава. Звідти нам все було видно і все чути.

Потім пан Джон звелів палити хати. Так страшно... Ніде нікого, а хати горять...

Санто, схиливши голову на коліна, раптом заридав. Хлопчики принишкли. Вони розуміли — немає таких слів, якими можна було б зараз втішити, а чи вгамувати горе, що важким тягарем упало на душу хлопцеві, приголомшило його.

Батько, його улюблений, ніжний і добрий батько, зранений і закований у ланцюги, вже ніколи, ніколи не повернеться додому, бо Санто чув не раз від дорослих аборигенів, що з "острова смерті" ніхто не повертався... Хлопчик уявив собі ту непривітну похмуру землю, де стоять такі ж похмурі в'язниці з гратами на вікнах, з холодними стінами, куди не зазирає сонце.

Уявив сувору Сторожу і безнадійність тих, хто, заточений в тих стінах, мусить обов'язково загинути повільною мученицькою смертю.

Там загине і його батько...

— Не хочу я... Не хочу!.. Не хочу!..— закричав Санто так відчайдушно, що хлопчики навіть сторопіли.

Згодом він затих і, глянувши на своїх друзів, сказав:

— Розповідайте... Я не буду більше плакати.

— Що ж розповідати? — озвався Альфіо.— Ми вже все тобі... Що бачили й чули.

— Тепер ти... про себе,— попрохав Кендзо.— Ми знаємо, тебе взяв з собою художник. Ти вчився в нього малювати?

— Навіщо мені це все... тепер?.. Коли немає батька... І не знаю я, чи живий Таматеа, чи жива Макаро... Де вони зараз? Куди пішли? Адже я їх так шукав... так шукав,— повторив Санто голосом, сповненим великого жалю, розчарування й смутку.

Трохи заспокоївшись, він розповів друзям про рідне стійбище і божевільного шамана Нондо і про те, як вирушив потім на розшуки рідних і в гірській долині вночі несподівано потрапив у тропічну зливу.

Хлопчики й зовсім затаїли подих, коли Санто згадував, як довелося йому при спалахах блискавиць переходити через швидку течію.

— І ти впав у воду? — аж скрикнув Кендзо.— Хто ж допоміг тобі врятуватись?

— Перед цим течія несла зламане дерево... У вузькій протоці воно застряло між камінням, а я ото випадково й натрапив на нього... Не пам'ятаю вже, як вчепився за гілля... Як видерся по стовбуру на берег... А потім був у стійбищах... Кількох... Думав, зустріну когось, розпитаюся...

— І нікого не зустрів?

— Нікого. Хати спалено. Людей нема... І я тоді вирішив... до Квальби... Щоб у нього дізнатися.

Санто замовк, глянув на друзів.

— А ви... давно тут?

— З того дня, коли ваше стійбище горіло.— І хлопчики докладно розповіли йому про все, що з ними сталося в той день.

— Ми спочатку разом з усіма людьми пішли до лісу, ano дорозі Кендзо мені каже: "Давай, Альфіо, повернемось назад. Може, в бою якомусь воїну допоможемо — чи рану перев'язати, чи води принести..."

— Правда, я так говорив.

— І ми повернулися, заховались в ущелині... Наче й у добре заховались, а все ж таки натрапив один жандарм,

привів нас до пана Джона. Ну, а пан звелів одвести до катера... Відтоді ми й опинились тут.

— А чи довго ж нам доведеться сидіти? —: Хто його знає.

Хлопчики замовкли, бо за дверима почувся старечий кашель Квальби.

За хвилину слуга зупинився біля розчинених дверей, ждучи, поки його очі звикнуть до темряви, щоб можна було дати хлопчикам по шматочку черствого хліба і по невеличкій порції пісного супу.

Не встиг Квальба розподілити той суп, як знадвору почувся грізний оклик вартового:

— Стій! Сюди нікого не велено пускати! Потрібно мати дозвіл містера Джона.

— З містером говоритиму потім, а зараз сам хочу на них глянути.

— Зупинись!.. Стрілятиму!

— Це що тут — в'язниця чи хазяйський підвал?

— Я на службі. Я мушу виконувати накази містера Джона.

— А я мушу сюди зайти... Розумієте? Мушу! — і в дверях зовсім несподівано з'явився високий широкоплечий, чоловік у сірому брилі, клітчастій ковбойці й штанях, заправлених у краги.

Поява цієї людини була несподіваною не тільки для хлоп'ят, але й для старого Квальби. Першим кинувся до порога Альфіо.

— Анджеліно! Анджеліно!..— і повис на його сильних мужніх плечах.

— Альфіо! Братику мій! Та як же можна дітей... у такий підвал?..

— Звільни нас, Анджеліно. Візьми з собою. Ми не хочемо тут бути... Ми будемо тобі допомагати випасать отари... Візьми, візьми нас звідси.

— Зараз розмовлятиму з сеньйором Джоном... Це свавілля! Так може зробити тільки людина без серця, без душі... Ми всі зараз підемо до нього... Всі разом будемо його просити...

— Я знаю,— почувся голос старого Квальби,— не поступиться пан, тільки розгнівається дужче. Вже я говорив з ним раніше, просив, благав... Не допомогло...

Та Анджеліно був настільки вражений зустріччю з братом і його товаришами, що не міг бути в ці хвилини розсудливим і діяв зараз тільки по велінню свого серця.

— Слухай моєї поради, Анджеліно. Дітей не дозволить випустити звідси вартовий. А потім, навіщо йти напролом? Можна тільки програти... Я багато років знаю пана Джона... і знаю, що може пролитися кров... як тоді... з вісником Хоне. Послухай мене, Анджеліно. Хіба я не хочу дітям добра? Так діяти не можна. Підемо вдвох до пана Джона, а ви, діти, ждіть... Ми до вас потім прийдемо... після розмови...

— А може, й краще буде так діяти, як радить Кваль-ба? — сказав Альфіо.— Бо пан може розлютитися, намовити поганих людей, і вони тебе, Анджеліно, десь у дорозі... Хіба таке не може статись?

У дверях підвалу з'явилося вже двоє озброєних вартових, і один з них наказав:

— Ану, виходь! Підеш з нами до містера Джона... Він тебе жде.

— Що ж,— сказав Анджеліно,— я і сам хотів його бачити.

...У костюмі, тому самому, що його одягав колись на острові Капрі, оглядаючи голубий грот, пан Джон сидів зараз на веранді, курив дорогу сигару й стежив, як двоє озброєних вартових підводили до нього Анджеліно. Позаду них старечою ходою йшов Квальба.

Млявим помахом руки пан Джон відпустив варту, а сам, зручніше вмостившись у бамбуковому кріслі, затягнувся пахучим димом.

— Доброго ранку, містер Джон,— привітався Анджеліно, але пан на це привітання не відповів, а втупившись недобрими очима в Квальбу, запитав:

— Тобі тут що потрібно?

— Та я ось з ним... з Анджеліно... Прийшов до вас просити...

Не вислухавши старого, пан Джон показав рукою на двері.

Квальба покірливо почовгав до своєї кімнати.

На веранді лишилися тільки пан Джон з об'їждчиком Анджеліно. З хвилину вони мовчки дивились один на одного.

Затягнувшись ще раз ароматним димом сигари, пан Джон, нарешті, спитав:

— Чому, прибувши до моєї вілли, ти, сеньйоре Анджеліно,— і в тоні голосу, яким було вимовлено оце "сеньйоре Анджеліно", і в примружених очах, де іскрилися злі вогники, відчувалося бажання принизити й образити італійця.— Чому ти не з'явився до мене, а порушив мій наказ і без мого дозволу зустрівся з своїм братом?

— Я, містере Джон, не вірив, що таке може статися... Не вірив, щоб підлітків... у підвал... в наш час...

— Квальба сказав?

— Дізнався від інших людей.

— Що ж ти хочеш?

— Звільнити...

— Брата?

— І його друзів. Діти мусять бути на волі... Це... жорстоко! Це... бездушно тримати їх там... І я прошу вас, містере Джон... зробити все можливе...

— Ну, а коли я не зроблю? Що тоді?

— Скаржитимусь губернаторові штату.

Пан Джон засміявся, а в його очах блиснули ще лютіші вогники.

— Губернатор — мій друг, і він діятиме так, як я захочу.

— Тоді змушений буду звернутися до федерального уряду... і до робітників... Нехай знає громадськість про ваше свавілля. Я повідомлю також профспілки і комуністів Австралії... Вони не мовчатимуть... Вони скажуть своє слово...

— Тобі не доведеться їх повідомляти,— сказав пан, суворо звівши на переніссі брови.

— Погрожуєте?

— Захищаюсь,— і знову той же вогник недобре блиснув в його очах. — Чи ти, сеньйоре Анджеліно, ще пам'ятаєш грозову ніч і випадок у морі поблизу Капрі?

— Пам'ятаю добре, містере Джон, і повік буду вдячний команді корабля.

— Тільки команді?

— Звичайно, ще капітанові.

— А більше нікому? — і обличчя в пана Джона пересмикнулося від невдоволення й досади.— Значить, забув про те, хто дав притулок і роботу тобі й твоєму братові?

— Не знаю, містере Джон, який злочин вчинив Альфіо та його друзі, що ви їх, підлітків, так жорстоко караєте...

— Вони повідомили аборигенів... викрили передчасно наші плани... І це вже моя справа...

— Ні, містере Джон, це вже тепер буде моєю справою... їхнє звільнення. Ось ви дорікаєте притулком. Хіба не ми, об'їждчики,

врятували ваші отари, коли горіла на пасовиськах трава й сухі чагарники? І в час великої води після тропічних злив... І рятували ми не раз мериносів від нападів диких собак динго...

— Це ваш обов'язок... За це я плачу вам гроші... Але, здається, після цієї розмови тобі, сеньйоре Анджеліно, вже не доведеться...

— Звільняєте? Що ж, знайду іншого пана або влаштуюсь на роботу в якогось фермера чи на лісорозробках, доки дістану візу, щоб повернутися з братом на батьківщину.

— Я потурбуюсь, аби такої візи ви не мали.

— У Канберрі, містере Джон, є наш посол. Я звернусь до нього, все йому розкажу і проситиму... А зараз хочу знати... Коли буде звільнено підлітків з підвалу?

— Не звільнятиму! Сидітимуть там, доки я захочу. Тобі ж у роботі відмовляю! Геть з вілли! Геть з моїх очей!— закричав пан Джон, уже не володіючи собою.— Гей, Кваль-бо! Де ти? Гукни вартових, хай виженуть його звідси, як собаку!.. Як собаку!..

Не прощаючись з босом, Анджеліно залишив веранду, а через хвилину за воротьми панської вілли почувся швидкий цокіт кінських копит. І все стихло.

Слуга Квальба, проводжаючи вершника очима, скрушно похитав головою.

— Бідні хлопчики!..

З його старечих очей по зморшкуватих щоках скотилися дві скупих солоних сльози.

*

Даремно в'язні чекали повернення Анджеліно. Після розмови з паном Джоном він більше не прийшов до підвалу, і це непокоїло хлоп'ят. Це породжувало в них різні здогадки, невтішні й сумні.

— Не вдалося переконати пана Джона...

— Обіцяв... навідатись... і нема...

— Мабуть, вартові не пустили.

Хлопчики замовкли, кожний думаючи про своє, і сполошилися всі троє, коли кінський цокіт копит долинув знадвору. Зрозуміли все, і той цокіт болем відгукнувся у кожному серці.

— Не захотів звільнити пан Джон,— сказав Альфіо.— Та я знаю, Анджеліно не залишить нас у біді... Не залишить...

Безрадісно погас цей день і ще багато днів, які минули після нього.

Що сталося з Анджеліно? Де він? Чому не приходить-і не подає про себе ніяких вістей? Невже і його пан Джон знищив найманими руками, як то він колись позбувся вісника Хоне?

Про це навіть страшно було подумати. І все ж хлопчики: вирішили — настане день, розчиняться перед ними двері на іржавих петлях, і всі троє вони вийдуть з цього холодного підвалу, дихнуть на повні груди свіжим повітрям, гля-

нуть на небо і сонце, на широкий, безмежний простір моря... Коли ж, коли настане той омріяний в думках, жаданий і щасливий день волі?

— Так дуже, дуже хочеться погрітися на сонечку,— сказав одного разу Кендзо, який страшенно схуд за цей час і змарнів.— А то, може, скоро помру і не погріюся...

Надвечір у нього з'явився жар. З розплющеними очима лежав він на драній циновці, дивився в холодну стіну підвалу й говорив, намагаючись простягнути вперед гарячі, але якісь безживні руки.

— Ти знову прийшла до мене, мамо. Я радий тобі, дуже радий... Тільки чому ти плачеш? Ну, чому? Чому? — допитувався він і затихав, щоб через деякий час озватися знову.

— Я ж казав вам, хлопці, що пан Джон звільнить нас. От ми й на волі. Ти, Санто, хочеш скупатися в морі? А ти, Альфіо? Чого ж ми стоїмо? За мною!..

Сонце схилялося до обрію. Рожево горів край хмарини, освітленої призахідним сонцем. Затихали пташині співи.

Згодом на східцях почулися знайомі голоси, брязкіт ключів і скрипіння важкого засува.

— Квальбо! Квальбо! — кинувся до нього Санто.— Кендзо погано, дуже погано... Він увесь час марить, а сам гарячий, як вогонь... Його треба звідси забрати...

— Скажіть, Квальбо, пану Джону,— умовляв старого слугу Альфіо.— Кендзо зранку нічого не їв. Ось лежить його хліб і суп стоїть, як стояв.

— Ой діти, діти! — скрушно похитав головою старий Квальба.— Я вже говорив... Я просив пана Джона за всіх вас, але він і слухати не хоче.

— Кендзо може померти,— стиха і якось лякливо промовив Санто.

— Скажіть йому... Скажіть ще раз пану Джону. Хай прийде сам, подивиться.

Всі притихли, бо Кендзо знову почав марити.

— Я прошу тебе, мамо... Не плач. Я ж з тобою... І нікуди від тебе... чуєш? Ну от і добре. А я ладний пити тільки воду, аби мені... Мамо, усміхнись... Ну, чому ти все плазів чеш? Погладь мене своєю рукою, вона в тебе така тепла... ніжна...

Знадвору почувся невдоволений голос:

— Гей, старий! Знову затримуєшся? Скільки тобі вже говорити!..

— Мушу йти, діти.

— Квальбо, дорогий... Не забудьте сказати панові Джо-ну. Хай гримає, хай лається, а ви все одно скажіть...

Квальба вийшов, а на соломі, безпам'ятний, розкинувши гарячі рученята, лежав Кендзо.

— Ми його погодуємо, коли він трохи отямиться.

— Бач, як воно сталося. То я хворів. Пам'ятаєш, Санто?

— Звичайно, пам'ятаю.

— Коли б не ти, хто знає, чи одужав би. Спасибі тобі.

— Не мені дякуй. Макаро за тобою доглядала, а я тільки їй допомагав.

Згадка про сестру засмутила Санто, немовби хто доторкнувся ненароком до роз'ятреної рани. І серце стислося від болю й жалю. Наче це все трапилося вчора — так яскраво постала вона зараз перед його очима — у святковому вбранні, весела, радісна й красива.

Хіба ж міг Санто навіть подумати, що пан Джон діятиме лиховісно й чорною невдячністю відплатить за щире частування? Не забув ні того дня, ні швидкісного катера, з якого скинув його в море пан Джон. Пригадалось, як, вибиваючись з останніх сил, Санто плив до берега. І коли б не підоспів вчасно на човні Таматеа,— не бачити б хлопцеві сонця.

У всьому винний пан Джон. Це зрозумів Санто, і в його серці, мов у багатті, тліли лють, і гнів, і досада, що нічим не може відплатити панові за все горе, за всі образи, пожежі, смерть і кров, пролиту на аборигенській землі.

— Чому ж ти не їси, Кендзо? — запитав Альфіо, обірвавши цим запитанням невеселі спогади. Вечеряли мовчки, прислухаючись до марення. Кендзо говорив щось на японській мові, якої хлопчики, на жаль, не розуміли.

— Нам би треба було навчити один одного своєї мови.

Ось як Кендзо одужає, почнемо вчитися. Добре? А то, бач,, не розуміємо... Ну, що він зараз хоче?

— Не знаю,— відповів Альфіо.

— І я не знаю. Може, просить води?

Кендзо розплющив очі, глянув нетямущим поглядом: у темну стелю.

— Що тобі дати? Скажи нам, Кендзо. Японський хлопчик заплющив повіки, затих.

У такі хвилини здавалося, що хворого здолав сон.

Непомітно надійшов вечір. Крізь гратоване віконце було^ видно, як засвічувались зорі. Потім знявся вітер, зашумів деревами. Ще пізніше напливли хмари, закрили собою сяйво зірок, і в підвалі стало зовсім темно. Несподівано звідкись долинув такий гул, наче вдарили відразу десятки гармат.

— Що це? — стривожено запитав Альфіо, позираючи на заґратоване віконце. Здригнулася земля і стіни.

— Землетрус! — скрикнув Санто.— Нас тут може привалити камінням!

Хлопчики метнулися до дверей і почали бити в них кулаками.

— Відчиніть!.. Квальбо!.. Квальбо!..

Ще раз струсонулася земля, прокотився за стінами гул,, немов громовий перекат, і двоє хлопчиків побачили крізь віконце блиск вогню, що осяяв раптом всеньке небо, побачили вони й чорні клуби диму.

— Я знаю... Це страшна річ. У нас є теж вулкан Везувій.. Колись давно, дуже давно він засипав попелом ціле місто. Помпею... ти чуєш? Чуєш? Знову дрижить земля.

— Вулкан клекоче! — сказав Санто. І ще сильніше хлопчики загупали кулаками у двері.

За ґратчастим віконцем вже чулися тривожні крики:

— Рятуймося! Ряту-у-у... Аа-а-а!.. Десь поблизу вдарили автомати.

Це було такою несйодіванкою, що юні в'язні заніміли, не вірячи самі собі.

— Стріляють,— сказав Альфіо.

— Стріляють... Але хто?

— Не знаю. Прислухались.

— Наші. Невже наші прийшли, а по них б'є панська охорона? — закричав Санто, забувши в цю хвилину про підземні поштовхи, про небезпеку, що загрожувала їм в разі обвалу будинку.

Зник страх. В очах засвітилася надія, і вже нічим її не загасити, нічим не затьмарити. Ще ніколи в житті з таким хвилюванням не прислухався Санто до всього, що відбувалося за холодною стіною вілли.

Все дужче багряніло небо, і його криваві одсвіти про-тіикали в підвал, осяюючи обличчя підлітків.

Хтось пробіг повз будинок, потім ще двоє чи троє, а незабаром долинув безладний і поспішний тупіт багатьох ніг.

— Чуєш, Альфіо? Чуєш? — кричав зраділо Санто.— Це втікають панські найманці.

Пролунало ще кілька автоматних черг.

Минали хвилини, а до підвалу ніхто не з'являвся.

— Що б це значило? — дивувався Санто.— Чому вони не йдуть? Чому так тихо стало на подвір'ї?

Альфіо, звичайно, не міг цього пояснити. Хлопчики ще лочули, як десь прогримів одинокий постріл, і все стихло.

Томливо минав час, а до них ніхто не підходив, ніхто не брязкав ключами, не відчиняв важких дверей. І недавня надія, що було окрилила їхні душі, почала згасати, завдаючи щемливого, ні з чим незрівняного болю.

— Хто стріляв? Навіщо стріляв? — запитав з розчаруванням Санто, а друг так же розчаровано відповів:

— Мабуть, пан Джон навмисне влаштував учбову тривогу, щоб його охорона не дрімала.

— А я думав...

Засмучений Санто пішов до своєї циновки, сів на неї, підібгавши під себе ноги, як то він робив у себе вдома, і на його обличчі відбилася така разюча журба, такий біль, що Альфіо обійняв його за плечі.

Крізь заґратоване віконце було видно, як новий вулканічний спалах осяяв небо. Прокотився знову гул, потужніший від перших двох, але хлопчики вже не метнулися до дверей і не стали в них бити кулаками, а сиділи тихі, нашорошені, прислухаючись до всього, що відбувалося по той бік підвальної стіни.

Знову почувся людський гомін, і Санто схопивсь на ноги,

— Ідуть... Чуєш? Чуєш?

— Може, не до нас.

Обоє завмерли в чеканні. Першим по східцях спускався Квальба. Він ніколи ще не приходив до них так пізно.. Що б це значило? Може, справді пан Джон змінив гнів на милість і в таку тривожну й небезпечну ніч вирішив забрати в'язнів з підвалу, щоб не загинули вони під уламками будинку, якщо землетрус збільшиться, бо таки доведеться тоді відповідати. Забрязкали ключі, коротко цокнув замок. Чиїсь молодші й сильніші руки похапливо висмикнули заіржавлений засув, і двері розчинились.

На східцях із смолоскипами в руках стояли озброєні аборигени, а серед них — Таматеа й Макаро.

— Брате! Сестро! — вигукнув радісно Санто, кинувшись їм назустріч.

Макаро першою обняла його, поцілувала, а з очей у неї текли рясні сльози.

Все це видалося якимсь дивовижним і солодким сном.

Та ні ж бо, це не сон, бо хлопець відчуває тепло сестриних рук, чує її голос, бачить вогні смолоскипів...

— Живий... Ти живий, Санто, живий...

— А батько? Невже його справді заковано в ланцюги?

— Немає в нас більше батька,— вимовила сестра, міцніше притискаючи до себе брата.

Схвильований стояв Альфіо. Він дивився на цю зворушливу зустріч, потім кинувся в куток, де на прогнилій соломі лежав японський хлопчик з розплющеними очима.

— Кендзо! — гукнув Альфіо, схилившись над ним.— Ти що, не бачиш, хто до нас прийшов? Ми вільні... Ми тепер-вільні! Вставай же! Не можеш?.. Я знаю, ти дуже охляв, але я допоможу тобі зараз.

Альфіо взяв Кендзо за руку й відразу випустив її, з жахом дивлячись в його розплющені, але вже закляклі очі..* Хлопчика винесли з підвалу.

Слідом за ним вийшли Альфіо і Санто. Вперше за час їхнього ув'язнення не причинилися підвальні двері. —

Все небо спалахувало одсвітами пекельного вогню, що разом з димом виривався з кратера далекого вулкана, і в. цьому незвичайному освітленні Кендзо лежав, як живий мрійник, що ждав волі, але так і не діждався... і — В його смерті винний пан Джон! — сказав Санто.— Не можна такого прощати. З наказу пана спалено стійбища аборигенів, завдано стільки горя людям. Пан мусить понести кару!

— А він уже... своє одержав,— і Квальба хитнув головою в напрямі саду, де на доріжці біліла скривавлена сорочка.

— Хто? — запитав Санто.

— Мені довелося,— відповів Квальба.— З його рушниці... Жив пан собакою і здох по-собачому!..

Поховали Кендзо вночі над морем, поряд з могилою вісника Хоне.

Жалібно плакали на могилі Альфіо й Санто, прощаючись з другом.

А найдовше затрималася тут Макаро. Вона гірко ридала, бо в одній з цих могил поховано її радість, її щастя, її першу розквітлу й передчасно обірвану любов... Біль душив дівочі груди, жалючою журбою тьмарив голову, застилав, сльозами очі.

Нечутно підійшов до неї Таматеа, сказав:

— Сестро, нам пора! Бачиш, на сході вже займається світанок.

Всі рушили до човнів, що стояли в тихій кораловій бухті.

Незабаром ті човни відчалили од берега, і вже зорю ранкову — чисту і ясну — зустрічали воїни у відкритому морі...

1963 —1964 рр.